

Fundusze Europejskie
dla Podkarpacia 2021-2027

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Plan
Strategiczny dla
Wspólnej
Polityki
Regionalnej
na lata 2023-2027

CZARNORZECKO- STRYŻÓWSKA LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2023-2027

Strzyżów, czerwiec 2023 r.

Spis treści

I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego	4
1. Nazwa LGD i forma prawna.....	4
2. Proces tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenie LGD.....	4
3. Struktura LGD.....	8
4. Organ decyzyjny - Rada.....	9
5. Rozwiązania stosowane w procesie decyzyjnym.....	9
6. Wykaz dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD.....	9
II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	10
III. Partycypacyjny charakter LSR	12
IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR	20
1. Potencjał i potrzeby obszaru objętego LSR	20
1.1 Sytuacja demograficzna.....	20
1.2. Charakterystyka gospodarki/ przedsiębiorczości.....	24
1.3. Rynek pracy.....	27
1.4. Rolnictwo.....	30
1.5. Działalność sektora społecznego.....	32
1.6. Problemy społeczne.....	35
1.7. Edukacja i wychowanie.....	43
1.8. Dziedzictwo kulturowe/zabytki.....	47
1.9. Obszary atrakcyjne turystycznie.....	50
2. Kluczowe grupy docelowe oraz grupy w niekorzystnej sytuacji	55
2.1. Grupy docelowe.....	55
2.2 Grupy w niekorzystnej sytuacji.....	57
3. Dostępność, innowacyjne elementy w kontekście lokalnym, współpraca	59
3.1. Dostępność.....	59
3.2. Innowacyjne elementy w kontekście lokalnym.....	60
3.3. Współpraca.....	60
V. Spójność, komplementarność i synergia	60
VI. Cele i wskaźniki	68
1. Specyfikacja i opis celów oraz przedsięwzięć.....	68
2. Uzasadnienie celów i przedsięwzięć w oparciu o konsultacje społeczne i analizę potrzeb i potencjału obszaru.....	77
3. Specyfikacja wskaźników.....	79

VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	81
1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych	81
2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów	82
3. Innowacyjność w kryteriach wyboru	82
4. Informacja o realizacji projektów grantowych	83
VIII. Plan działania	83
IX. Plan finansowy LSR	84
X. Monitoring i ewaluacja	85
LITERATURA.....	87
SPISY.....	88
Spis tabel.....	88
Spis wykresów.....	89
Spis zdjęć:.....	90
Spis rysunków:	90
Załączniki do LSR na lata 2023-2027:	91
1. Cele i przedsięwzięcia	91
2. Plan działania	92
3. Budżet LSR.....	95
4. Plan wykorzystania budżetu LSR	96

I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1. Nazwa LGD i forma prawna

- **Nazwa:** Czarnorzecko-Strzyżowska Lokalna Grupa Działania
- **Forma prawna:** stowarzyszenie specjalne posiadające osobowość prawną
- Stowarzyszenie zostało zarejestrowane w sądzie pod numerem KRS 0000250016 w dniu 1.02.2006 r. jako Wiejska Lokalna Grupa Działania w Strzyżowie. W dniu 23.04.2008 r. dokonano zmiany nazwy Stowarzyszenia na Czarnorzecko-Strzyżowska Lokalna Grupa Działania.

2. Proces tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenie LGD

Proces tworzenia partnerstwa

Pierwsze rozmowy na temat utworzenia partnerstwa, początkowo na obszarze powiatu strzyżowskiego trwały już od 2004 r. Głównym ich powodem była konieczność uporządkowania wiodących dziedzin życia na obszarach wiejskich w tym: ochronę środowiska naturalnego, politykę przestrzenną, kulturowo – oświatową oraz uwzględnienie turystycznych wymogów i oczekiwań stawianych przed tym terenem. Pierwotnym zamierzeniem było powołanie grupy osób – liderów w poszczególnych wsiach wchodzących w skład Gminy Strzyżów, działających na rzecz lokalnej społeczności.

W grudniu 2004 r. Gmina Strzyżów jako jednostka wiodąca w powiecie strzyżowskim przygotowała wniosek do programu LEADER+ ubiegając się o dofinansowanie działań związanych ze sformalizowaniem działań partnerstwa, rozszerzeniem jego składu osobowego o podmioty spoza działalności publicznej. Rok 2005 to czas intensywnych spotkań z mieszkańcami/liderami podczas których poruszany był problem wspólnych prac, które umożliwią bardziej skuteczną i kompleksową realizację projektów.

W lutym 2006 roku zarejestrowano partnerstwo w formie stowarzyszenia *Wiejska Lokalna Grupa Działania w Strzyżowie*. Początkowo w skład LGD wchodziło 30 członków z terenu 14 wsi gminy Strzyżów a efektem działań partnerstwa były wspólne pomysły dla całego obszaru LGD w formie Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach II schematu Pilotażowego Programu Leader+. Podjęto też działania mające na celu szerokie rozpropagowanie idei LGD, czego efektem było pozyskanie nowych partnerów.

W październiku 2007 roku Wiejska Lokalna Grupa Działania poszerzyła swój skład o 5 nowych gmin członkowskich: Wiśniową, Frysztak, Wojaszówkę, Korczynę oraz Krościenko Wyżne. Ponadto gmina Strzyżów, która wcześniej mogła być jedynie członkiem wspierającym, stała się na mocy ustawy o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich, członkiem zwykłym LGD.

Podczas Walnego Zebrania, 30 października 2007 r. dokonano m.in. zmiany Statutu Wiejskiej Lokalnej Grupy Działania w związku z przystąpieniem nowych Członków, wtedy też została podjęta decyzja o zmianie dotychczasowej nazwy stowarzyszenia na **Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania**. Cel działania LGD pozostał taki sam - wspólne działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

Czarnorzecko –Strzyżowska Lokalna Grupa Działania to partnerstwo trójsektorowe zrzeszające **gminy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorców** oraz **mieszkańców**, którzy chcą poprzez wykorzystanie lokalnych zasobów, stworzyć lepsze warunki do życia. Partnerzy podejmują wspólne działania, dzieląc się zasobami, odpowiedzialnością i korzyściami. Połączenie sił przedstawicieli różnych sektorów w tym ich doświadczenia i wiedzy daje wiele możliwości, zwiększając szansę powodzenia realizacji opracowanych dla obszaru LGD strategii.

Niniejsza LSR opracowana również w ramach szerokiego partnerstwa lokalnego angażując partnerów lokalnych reprezentujących różne grupy interesu, nadal będzie wzmocniać i rozwijać nasz teren, gdyż największym wyzwaniem LGD było i jest stworzenie obszaru przyjaznego mieszkańcom. Liczne spotkania, konsultacje, rozmowy na etapie tworzenia dokumentu pozwoliły wskazać potrzeby i oczekiwania mieszkańców obszaru LGD. Efektem tego było wyznaczenie zdefiniowanych działań w strategii mających na celu polepszenie jakości życia na obszarach wiejskich.

Bardzo ważna dla całego procesu przygotowania LSR była przejrzystość prowadzonych konsultacji, wszystkie dokumenty z tym związane były publikowane min. na stronie www stowarzyszenia. Na etapie tworzenia dokumentu zostały zastosowane różnorodne środki komunikacji ze społecznością (szczegółowo opisane w rozdziale III), które dały wszystkim mieszkańcom obszaru LSR możliwość współtworzenia strategii bez względu na ich możliwości czasowe, mobilność, dostępność.

Podobnie jak przy tworzeniu dokumentu, jego późniejsza realizacja, wdrażanie, również opierać się będzie na ścisłej współpracy LGD z lokalną społecznością. Stowarzyszenie poprzez bieżącą działalność, aktywność i obecność w życiu kulturalnym obszaru, mediach społecznościowych, ścisłej współpracy z Członkami LGD w tym gminami, będzie zachęcać i pogłębiać zaangażowanie lokalnej społeczności we wdrażaniu LSR. Takie partnerskie i oddolne podejście będzie prowadzić do jeszcze większej integracji członków społeczności, aktywizacji do udziału w życiu społecznym, poczucia sprawczości, by następnie stopniowo sprzyjać dojrzałości obywatelskiej.

W celu jeszcze większego poszerzenia i pogłębienia zaangażowania lokalnej społeczności LGD we wdrażaniu LSR założono liczne działania integrująco-aktywizujące kierowane do społeczności lokalnej. W ramach prowadzonych działań informacyjnych, LGD dołoży wszelkich starań, aby zapewnić wszystkim zainteresowanym możliwość uzyskania informacji na temat realizowanych programów i podejmowanych działań w ramach strategii w sposób dostosowany do potrzeb i wymagań odbiorców. Akcje informacyjno-promocyjne dotyczące ogłaszanych naborów w dostępnych środkach komunikacyjnych, działania szkoleniowo-doradcze, w tym prowadzenie bezpłatnego doradztwa dla beneficjentów, uczestnictwo LGD w ważnych wydarzeniach dla społeczności lokalnej w ramach stoisk promocyjno-informacyjnych czy planowane publikacje dotyczące LSR to tylko niektóre z podejmowanych działań, które zagwarantują skuteczną komunikację na linii LGD – społeczność lokalna – LGD.

Zarówno na etapie tworzenia jak i późniejszej realizacji LSR uwzględniono zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060 w szczególności związane z zapewnieniem dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Doświadczenie

Niezwykle istotnym etapem w zdobywaniu doświadczenia i wzmocniania partnerstwa LGD, był proces przygotowywania i wdrażania strategii w ramach Programu LEADER na lata 2007-2013 oraz 2014-2020.

Podpisana umowa dnia 21 maja 2009 roku, umożliwiła LGD realizację Lokalnej Strategii Rozwoju w ramach PROW 2007-2013. Za pośrednictwem stowarzyszenia mieszkańcy, organizacje społeczne, przedsiębiorcy i samorządy zrealizowały szereg przedsięwzięć służących rozwojowi obszaru, wykorzystując kwotę ponad 7,5 mln zł.

Do 2015 roku przeprowadzono łącznie 17 naborów w ramach czterech zakresów tematycznych tj.: różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, odnowa i rozwój wsi, małe projekty.

Ogółem zrealizowano 142 projekty na łączną kwotę 7 576 153 zł. Największym zainteresowaniem cieszyły się nabory na działanie *Małe projekty*, w ramach którego realizowano wiele działań przyczyniających się do poprawy jakości życia na obszarach wiejskich. Były to projekty inwestycyjne, takie jak remonty i wyposażenia świetlic, budowy parkingów, oświetlenia, remonty obiektów zabytkowych, czy budowa małej architektury turystycznej. Realizowano też cały szereg projektów nie inwestycyjnych, w tym m.in. imprezy kulturalne, sportowe, strony internetowe, warsztaty, publikacje, zakup strojów ludowych, instrumentów muzycznych.

Dużym zainteresowaniem cieszyło się działanie *Odnowa i rozwój wsi*, gdzie przeznaczono największe środki finansowe, tj. kwotę 3 984 331 zł. Beneficjentami pomocy były jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, parafie oraz stowarzyszenia. Były to projekty poprawiające infrastrukturę publiczną, turystyczną, czy odnawiające obiekty zabytkowe.

W ramach działań: *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* oraz *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* powstały nowe firmy lub istniejące rozwinęły bądź poszerzyły swoją działalność. W ramach tych projektów powstały nowe miejsca pracy dla blisko 20 osób.

Perspektywa PROW 2007-2013 to również projekt współpracy „*Aktywna Turystyka Ludności Atrakcyjnym Szlakiem - ATLAS*”, zrealizowany w 2013 roku na obszarze trzech LGD: Stowarzyszenie Subregion Magurski - szansa na rozwój, LGD „LIWOCZ” oraz Czarnorzecko-Strzyżowska LGD.

Celem projektu było wyznaczenie miejsc atrakcyjnych turystycznie. Ponadto w każdej z gminie Partnerów w najciekawszych miejscach stanęły altany wypoczynkowo –rekreacyjne. Wydano też bezpłatny atlas turystyczny pod nazwą „W dolinie Wisłoka i Wisłoki”. Podsumowując, efekty działań projektu współpracy to :

- wyznaczenie 80 km szlaku turystycznego,
- utworzenie 1 strony internetowej,
- wykonanie 60 sztuk panoram sferycznych,
- wydanie 13 167 egzemplarzy publikacji „W dorzeczu Wisłoka i Wisłoki”,
- atrakcyjnych 115 miejsc oznaczonych zostało tablicami informacyjnymi,
- ustawienie 13 altan wypoczynkowo-informacyjnych.

Od maja 2016 roku na mocy podpisanej umowy z Zarządem Województwa Podkarpackiego, Czarnorzecko – Strzyżowska LGD rozpoczęła proces wdrażania opracowanej strategii w ramach PROW na lata 2014-2020. Do maja 2023 roku ogłoszono łącznie 29 naborów w ramach zakresów: wzmocnienia kapitału społecznego, podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej, wspierania współpracy między podmiotami wykonującymi działalność gospodarczą, zachowania dziedzictwa lokalnego, rozwoju infrastruktury niekomercyjnej, czy promocji obszaru LSR. łącznie do LGD wpłynęło 175 wniosków a swoje pomysły mieli szansę wdrożyć zarówno mieszkańcy, przedsiębiorcy jak i stowarzyszenia, fundacje, jednostki samorządowe czy parafie.

Ogółem w ramach poddziałania 19.2 (według stanu na dzień 04.05.2023) zakontraktowano w Urzędzie Marszałkowskim 92 operacje (w tym 5 projektów grantowych) na łączną kwotę 2 285 078,79 euro co stanowi 98,83% przyznanego budżetu. Efekty realizacji LSR (do maja 2023 r.) to przede wszystkim: 30 utworzonych nowych działalności gospodarczych, 14 firm, które rozwinęły swoją działalność gospodarczą, tworząc 32 nowe etaty, 18 nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej, kulturalnej, turystycznej, 33 doposażone świetlice wiejskie, 12 publikacji związanych z obszarem LGD, 17 wydarzeń, imprez, programów zwiększających aktywność społeczności lokalnej, promujących gminę, 3 wsparte obiekty pełniące funkcje muzealne, 3 stworzone sieci w zakresie usług turystycznych, 6 rozwiniętych szlaków turystycznych, 2 zadania z zakresu zachowania dziedzictwa lokalnego. Jednocześnie przeprowadzone w lutym 2023 roku nabory, pozwoliły LGD na wyłonienie projektów umożliwiających dalsze działania na rzecz promocji obszaru LSR oraz wsparcie lokalnych niekomercyjnych zespołów/artystów poprzez zakup strojów artystycznych/instrumentów muzycznych. W ramach perspektywy PROW 2014-2020 największym zainteresowaniem cieszyły się nabory w zakresie przedsiębiorczości, rozwoju niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej a także wyposażenie świetlic wiejskich w ramach projektów grantowych.

Zrealizowane za pośrednictwem LGD projekty w znaczący sposób wpłynęły na aktywizację społeczności lokalnej czy poprawę sytuacji ekonomiczno-gospodarczej obszaru min. poprzez rozwój przedsiębiorczości i utworzenie nowych miejsc pracy. Szeroki wachlarz możliwości PROW, dał szansę na wzmocnienie i rozwój walorów turystycznych obszaru, zachowanie/pielęgnowanie dziedzictwa, tradycji, kultury i zwyczajów regionu.

Istotnym elementem wdrażanej LSR na lata 2014-2020, były realizowane przez LGD projekty współpracy. „**Sieć Infrastruktury Rekreacyjnej (SIR)**” oraz „**Międzynarodowa Promocja Enoturystyki i Dziedzictwa Lokalnego**” to przedsięwzięcia realizowane przez Czarnorzecko – Strzyżowską LGD w partnerstwie z Lokalną Grupą Działania „Kraina Nafty”, Lokalną Grupą Działania Nowa Galicja, Lokalna Grupa Działania „LIWOCZ”. W przypadku drugiego projektu w realizacji uczestniczył również partner zagraniczny Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület (LGD z Węgier).

Efekty działań projektu SIR to przede wszystkim stworzona zintegrowana sieć 24 siłowni plenerowych oraz atrakcyjna oferta turystyczna na obszarze południowo - zachodniej części województwa podkarpackiego. Powstała podstrona informująca o powstałej infrastrukturze –siłowniach oraz zorganizowano 4 imprezy sportowo-rekreacyjne mających na celu aktywizację mieszkańców, promocję udostępnionej infrastruktury, podniesienie wiedzy z zakresu zdrowego trybu życia oraz popularyzacji sportu.

Projekt z węgierskim LGD to przede wszystkim międzynarodowa promocja obszaru partnerskich LGD, zwiększenie atrakcyjności terenów objętych projektem współpracy pod kątem poznania i zaprezentowania lokalnych produktów, walorów i atrakcji obszaru, dobrych praktyk w zakresie enoturystyki. Efektem współpracy było wydanie publikacji książkowej, aplikacji mobilnej, powstanie galerii produktów lokalnych w Miejscu Piastowym a także organizacja wizyty studyjnej na Węgrzech.

Ponadto w ramach projektu współpracy pn. **Sieć Infrastruktury Rekreacyjno - Edukacyjnej dla Dzieci (SIREDD)** powstało ogółem 13 placów zabaw dla dzieci - po jednym w każdej z gmin objętych projektem, z czego 6 na terenie Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD.

Działalność LGD to również liczne zadania aktywizujące, szkoleniowe i promocyjno-kulturalne, których celem jest nie tylko przekazywanie informacji i promocja, ale także wspieranie rozwoju wsi poprzez integrację środowisk, pobudzanie aktywności, współpracy, upowszechnianie kultury, zwyczajów i tradycji regionalnych.

Tylko w latach 2016-2022 LGD gościła na 69 zorganizowanych wydarzeniach kulturalnych na obszarze działania LSR, prezentując swój dorobek i podejmowane działania w ramach perspektywy PROW 2014-2020. Inną formą współpracy ze środowiskiem była działalność wydawnicza. Od 2007 roku wydano wiele publikacji m.in. pozycji promujących dorobek artystyczny lokalnych twórców, tradycyjne przepisy kulinarne, ważne postacie i miejsca dla mieszkańców, w tym:

- „Dziedzictwo obszaru Stowarzyszenia Czarnorzecko-Strzyżowska Lokalna Grupa Działania” - informator o obszarze LGD;
- „Pamiętnik Feliksa Urbańskiego” - Tom I, opracowanie: Ryszard Skotniczy, Katarzyna Hamela - opisujący dzieje Dworu Kombornia;
- „Ręką-Dzieło” - Alfabet artystów rękodzielników z obszaru działania LGD;
- „Czarnorzecko-Strzyżowska Nutka” - przegląd wykonawców muzycznych z terenu działania LGD;
- „Smaki regionalne LGD” - tradycyjne przepisy kulinarne KGW z gminy Korczyna;
- „Czarnorzecko-Strzyżowska Kraina Smaków” - tradycyjne przepisy kulinarne od wszystkich KGW z obszaru LGD.
- „Dziedzictwo kulturowe Ziemi Strzyżowskiej. Od izby pamięci do muzeum w Strzyżowie”
- „Gmina Korczyna. Informator turystyczny”
- „Ks. Płk. Józef Panaś, Kapelan, Żołnierz, Ludowiec i Polityk”

Wieloletnia działalność LGD to ciągły proces budowania partnerstwa, dzięki któremu wszyscy zainteresowani mieszkańcy, podmioty, instytucje społeczne oraz gospodarcze mogą działać na rzecz rozwoju obszaru LGD. Zbudowany potencjał i zdobyte doświadczenie w ramach poprzednich perspektyw finansowych zostaną wykorzystane do realizacji nowej Lokalnej Strategii Rozwoju, pozwalając na jeszcze sprawniejsze i efektywniejsze wykorzystywanie środków z Unii Europejskiej.

3. Struktura LGD

Czarnorzecko-Strzyżowska LGD jest partnerstwem trzech sektorów: publicznego, gospodarczego, społecznego w tym mieszkańców. Reprezentatywność poszczególnych sektorów obrazuje poniższa tabela.

Gmina	Frysztak	Korczyna	Krościenko Wyżne	Strzyżów	Wiśniowa	Wojaszówka	Razem	%
Sektor	-	-	-	-	-	-	-	
publiczny	1	1	1	1	1	1	6	7
gospodarczy	5	4	1	7	2	1	20	22
społeczny (w tym mieszkańcy)	4	6	8	33	7	8	66	71
Razem	10	11	10	41	10	10	92	100
%	11	12	11	44	11	11	100	-
Zestawienie Członków LGD w podziale na płeć								
Gmina	Frysztak	Korczyna	Krościenko Wyżne	Strzyżów	Wiśniowa	Wojaszówka	Razem	%
Kobiet	3	3	2	22	6	3	39	42
Mężczyzn	7	8	8	19	4	7	53	58
Razem	10	11	10	41	10	10	92	100

Tabela 1 Zestawienie Członków LGD w podziale na gminy i sektory (stan na dzień 26.05.2023 r.)

Czarnorzecko-Strzyżowska LGD posiada znaczący potencjał ludzki. Poszczególni członkowie Stowarzyszenia reprezentują zróżnicowany obszar działalności, tj. wśród nich znajdują się władze gmin, radni, rolnicy, sołtysi, przedstawiciele organizacji pozarządowych w tym OSP, KGW, przedsiębiorcy, przedstawiciele sfery kultury itp., aktywnie zaangażowani w działalność LGD są również seniorzy.

Spśród 92 członków Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD prawie połowa posiada doświadczenie w zakresie pozyskiwania, realizacji i rozliczania środków pochodzących z Unii Europejskiej między innymi: ZPORR, SPO, INTERREG, EQUAL, Pilotażowy Program LEADER+, Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego, Europejski Fundusz Społeczny Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich, PROW 2007-2013, PROW 2014-2020 jak też tzw. Szwajcarskie i Norweskie Mechanizmy Finansowe.

Członkowie Stowarzyszenia są osobami aktywnymi w swoich środowiskach. Podejmują szereg inicjatyw w dziedzinie edukacji, kultury, sportu, rozwoju społecznego. Są pomysłodawcami i organizatorami imprez środowiskowych i integracyjnych o różnej tematyce. Osoby te od wielu lat są związane z obszarem LGD i czują nierozzerwalną więź z mieszkańcami. Tak zróżnicowany skład i obszary działalności, które reprezentują poszczególne osoby, pozwala na uzyskanie opinii i rozpoznanie potrzeb kluczowych grup społecznych, funkcjonujących na obszarze realizacji LSR, dzięki czemu możliwe jest realne odzwierciedlenie oczekiwań tych grup.

Członkowie sprawujący odpowiednie funkcje w organach LGD posiadają niezbędne do tego kompetencje. Kadencja organów stowarzyszenia tj. Rady, Zarządu, Komisji Rewizyjnej trwa 4 lata. Szczególnie ważnym organem Stowarzyszenia pod względem potencjału ludzkiego jest Rada Decyzyjna przed której Członkami stawiane są wysokie wymagania w zakresie kwalifikacji i doświadczenia.

Stowarzyszenie jest otwarte na nowych członków LGD. Warunkiem jest spełnienie warunków określonych w Statucie i chęć działania na rzecz LGD. Sposób nabycia lub utraty członkostwa LGD regulowane jest Statutem Stowarzyszenia i odbywa się na podstawie uchwały Zarządu Stowarzyszenia.

4. Organ decyzyjny - Rada

Wybór i odwołanie Członków Rady należy do kompetencji Walnego Zebrania Członków. W skład Rady Decyzyjnej wchodzi 14 osób, przedstawiciele trzech lokalnych grup interesu sektorów:

- **publicznego** - 6 osób - 42,8% składu Rady
- **społecznego** 4 osoby - 28,6% składu Rady
- **gospodarczego** - 4 osoby - 28,6% składu Rady

Jak z powyższego wynika, skład Rady decyzyjnej nie jest zdominowany przez władze publiczne, ani przez żadną z grup interesów. Żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji.

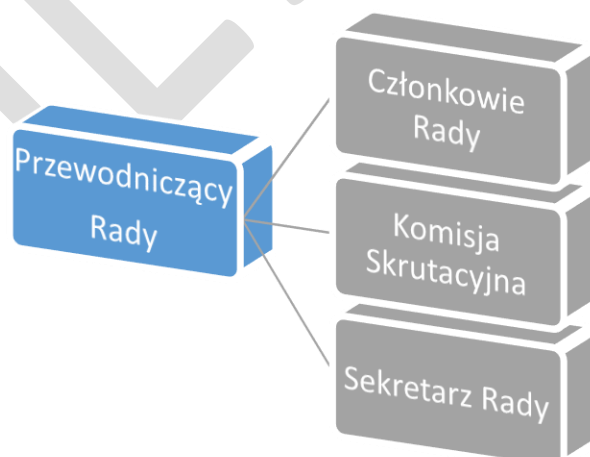
Zgodnie z §15 Statutu Stowarzyszenia, Członek Rady nie można być jednocześnie członkiem dwóch lub więcej organów stowarzyszenia i nie może pełnić funkcję w żadnym innym organie Stowarzyszenia, jak również nie może być zatrudnionym w Biurze LGD.

5. Rozwiązania stosowane w procesie decyzyjnym

Działalność Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD reguluje Statut Stowarzyszenia, który określa zasady funkcjonowania, kierunki działania oraz władze Stowarzyszenia. Najwyższą władzą Stowarzyszenia jest Walne Zebranie Członków. Jest to organ nadrzędny nad wszelkimi działaniami LGD. Podejmuje uchwały w najistotniejszych sprawach dotyczących Stowarzyszenia. Posiada również prawo m.in. do powoływania i odwoływania wszystkich organów w przypadku, gdy zaistnieją uzasadnione, poważne powody. Przejrzystość funkcjonowania LGD gwarantuje zapis w Statucie o niełączeniu funkcji i członkostwa w dwóch lub więcej organach Stowarzyszenia.

Organem pełniącym funkcję decyzyjną w sprawie wyboru operacji i projektów realizowanych w ramach opracowanej przez Stowarzyszenie LSR jest Rada. Do jej zadań należy wybór operacji i ustalenie kwoty wsparcia dla danej operacji. Wnioski są oceniane na posiedzeniach. Za wyznaczenie terminu, zwoływanie i przebieg posiedzenia Rady Decyzyjnej jest odpowiedzialny Przewodniczący Rady, który przy organizacji posiedzeń korzysta ze wsparcia Prezesa Zarządu oraz Biura LGD, przygotowującego materiały na posiedzenie. Ponadto Przewodniczący wyznacza z obecnych Członków Rady dwuosobowy skład Komisji Skrutacyjnej nadzorującej prawidłowy przebieg wyboru operacji i sprawdzającej poprawność wypełnienia kart do głosowania. Sekretarz koordynuje prawidłowy przebieg posiedzeń.

Członkowie Rady są zobowiązani zachować bezstronność w wyborze operacji. Ważnym dokumentem mającym wpływ na prace Rady jest „Rejestr interesów” jej członków. Zawiera on wszystkie powiązania (zawodowe, społeczne i prywatne) mające wpływ na bezstronną ocenę.

Wykres 1 Schemat organizacyjny Rady Decyzyjnej. Opracowanie własne

6. Wykaz dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD

Czarnorzecko-Strzyżowska LGD pracuje w oparciu o dokumenty, które regulują funkcjonowanie stowarzyszenia, pracę Zarządu, Rady oraz pracę biura LGD. Wśród nich są dokumenty:

- **Statut LGD** *przyjmowany Uchwałą Walnego Zebrania Członków* – zawiera cele Stowarzyszenia, określa siedzibę i zasady działania zgodne z regulacjami prawnymi. Reguluje zasady członkostwa. Określa władze Stowarzyszenia oraz zasady wyboru: Zarządu, Komisji Rewizyjnej, Rady
- **Regulamin Rady** *przyjmowany Uchwałą Walnego Zebrania Członków* - reguluje sposób wyboru członków Rady, przygotowanie i zwoływanie posiedzeń. Określa władze Rady, prowadzenie posiedzeń, uprawnienia przewodniczącego. Szczegółowe zasady dotyczące wyłączenia z oceny operacji, szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, sposób prowadzenia głosowania, zasady protokołowania posiedzeń Rady. Zasady wynagradzania członków Rady
- **Regulamin pracy Zarządu** *przyjmowany Uchwałą Walnego Zebrania Członków* - określa zadania Zarządu oraz organizację pracy. Zasady protokołowania. Określa kompetencje i obowiązki członków Zarządu, w tym prezesa, wice prezesa, sekretarza
- **Regulamin Pracy Biura** *przyjmowany Uchwałą Zarządu LGD* - określa zasady funkcjonowania biura oraz zatrudniania pracowników
- **Regulamin obrad Walnego Zebrania** *przyjmowany Uchwałą Walnego Zebrania Członków* - reguluje zasady posiedzeń WZC

II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem

LSR

Obszar objęty LSR znajduje się na terenie województwa podkarpackiego. Swoim zasięgiem obejmuje sześć gmin, zajmujących łączny obszar 506,2 km². Trzy gminy należą do powiatu strzyżowskiego: Frysztak, Strzyżów, Wiśniowa oraz trzy gminy należą do powiatu krośnieńskiego: Korczyna, Krościenko Wyżne, Wojaszówka.

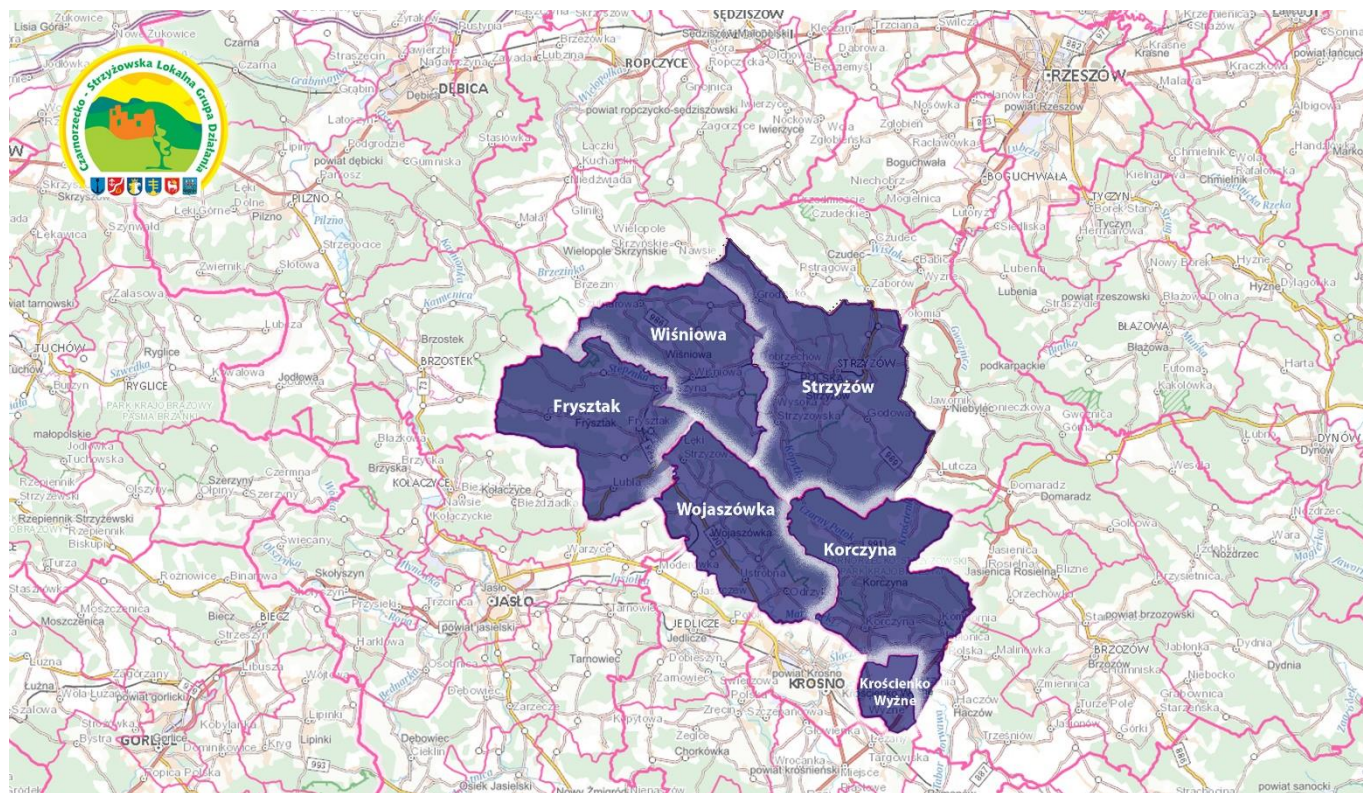
Poszczególne gminy różnią się pod względem zajmowanej powierzchni. Największą gminą jest gmina Strzyżów (140,23 km²), następnie w kolejności: Korczyna (92,44 km²), Frysztak (90,51 km²), Wojaszówka (83,40 km²), Wiśniowa (83,29 km²) oraz Krościenko Wyżne (16,33 km²).

Pod względem administracyjnym 5 gmin obszaru to gminy wiejskie, natomiast szósta gmina Strzyżów jest gminą miejsko-wiejską. Wszystkie gminy należące do Stowarzyszenia Czarnorzecko-Strzyżowska Lokalna Grupa Działania w mniej lub większym stopniu mają na swym terenie obszary objęte Czarnorzecko-Strzyżowskim Parkiem Krajobrazowym. Stąd też nazwa Stowarzyszenia będąca spójnym elementem terenu. Gmina Korczyna zajmuje 23,7% parku, Frysztak -17,4%, Wojaszówka - 15,8%, Strzyżów - 17,1%, Wiśniowa - 7,5%, zaś pozostała część poszczególnych gmin znajduje się w jego tzw. otulinie. Szczegółowe dane nt. gmin zawiera poniższa tabela.

Lp.	Nazwa gminy	Typ gminy	Powiat	Powierzchnia (km ²)	Liczba mieszkańców
1.	Strzyżów	miejsko-wiejska	strzyżowski	140,23	20 213
2.	Frysztak	wiejska	strzyżowski	90,51	10 229
3.	Wiśniowa	wiejska	strzyżowski	83,29	7 792
4.	Korczyna	wiejska	krośnieński	92,44	11 176
5.	Wojaszówka	wiejska	krośnieński	83,40	9 250
6.	Krościenko Wyżne	wiejska	krośnieński	16,33	5 450
RAZEM				506,20	64 110

Tabela 2 Wykaz gmin wchodzących w skład Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD (dane na 31.12.2020 r.). Źródło: dane GUS

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju jest spójny terytorialnie, z uwagi na fakt, że poszczególne gminy członkowskie graniczą ze sobą. Ponadto gminy łączy Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy oraz dorzecze Wisłoka. Poniższa mapa przedstawia obszar i spójność terytorialną Czarnorzecko-Strzyżowskiej Lokalnej Grupy Działania.

Rysunek 1 Mapa obszaru objętego LSR Czarnorzecko- Strzyżowskiej LGD

Obszar objęty LSR obejmuje północno-wschodnią część Kotliny Krośnieńskiej oraz południową część Pogórza Dynowskiego. Jest to obszar o szczególnych walorach przyrodniczych, o dużej powierzchni prawnie chronionej. Znaczny jego fragment znajduje się w granicach Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego oraz w dorzeczu Wisłoka, jednej z głównych rzek Podkarpacia. To wyjątkowe położenie wskazuje także na spójność terytorialną, przyrodniczą i krajobrazową obszaru objętego LSR. Obszar objęty LSR posiada bogate zasoby przyrodnicze, kulturowe i historyczne, które w sposób znaczący świadczą o jego atrakcyjności i potencjale rozwojowym.

Na obszarze objętym LSR jest 61 miejscowości, w tym miasto Strzyżów. Miejscowości obszaru posiadają zróżnicowaną zabudowę, układ komunikacyjny oraz infrastrukturę techniczną. Na obszarze istnieją plany odnowy poszczególnych wsi, a plany zagospodarowania przestrzennego są częściowe, a ich opracowywanie odbywa się etapowo. W dwóch gminach obszar chroniony zajmuje powierzchnię od 80-100%, w dwóch kolejnych - obszar od 40-80%. Stąd region posiada dobrze zachowane środowisko przyrodnicze. Obszar charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu. Krajobraz pagórkowaty, podgórski dominuje w gminach Frysztak, Korczyna, łagodniejszy w dolinach Wisłoka nazywany Kotliną lub Nieką Strzyżowską (Strzyżów, Wiśniowa).

Wszystkie gminy należące do LGD wykazują podobieństwo pod wieloma względami, co tworzy z nich spójny obszar. Jednym z czynników jest bardzo podobna struktura gospodarki obejmująca niemal identyczne branże działania i kierunki ich rozwoju, tj. budownictwo, handel i naprawa pojazdów, usługi doradcze, konsultingowe, transportowe, edukacja, jak też przetwórstwo. Widoczna jest również wymiana doświadczenia przy realizacji różnych projektów. Teren jest też spójny pod względem kulturowym. Mieszkańcy poszczególnych gmin chętnie

odwiedzają imprezy kulturalno-promocyjne odbywające się u swoich sąsiadów, jak również biorą aktywny udział przy ich organizacji.

III. Partycypacyjny charakter LSR

Wdrażając Lokalną Strategię Rozwoju w latach 2023 - 2027 LGD będzie wzmocniać spójność obszaru i pobudzać mieszkańców do działania na jego rzecz. Partycypacja ma w tym kontekście duże znaczenie, buduje poczucie odpowiedzialności i jest katalizatorem rozwoju. Powoduje, że ludzie czują się potrzebni i zaangażowani. Takie podejście gwarantuje wykorzystanie cennych rodzimych zasobów wiedzy oraz doświadczenia poszczególnych członków społeczności, wzmaga świadomość i przekonanie, że poprzez udział w podejmowaniu decyzji mamy wpływ na kształtowanie najbliższego otoczenia. Tworzenie strategii w oparciu o lokalne uwarunkowania, z uwzględnieniem specyfiki i unikatowości lokalnej struktury społecznej, otoczenia, kultury i przy udziale lokalnej społeczności stwarza dużo większe szanse na skuteczne jej wdrażanie.

Partycypacyjny charakter LSR zapewniony został poprzez wykorzystanie szerokiego katalogu metod współpracy z mieszkańcami i podmiotami działającymi na obszarze objętym LSR, adekwatnych do poszczególnych etapów prac nad strategią. Na etapie przygotowania strategii podmiotami zaangażowanymi byli:

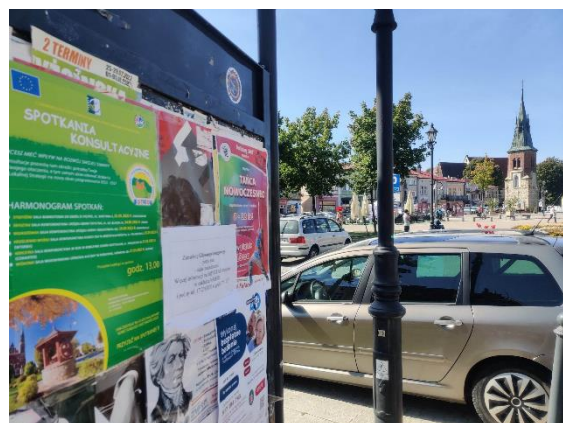
- Mieszkańcy, zarówno ogół społeczeństwa (na etapie przygotowania diagnozy obszaru i analizy SWOT) jak i osoby reprezentujące środowiska poszczególnych sektorów, oraz osoby kompetentne w zakresie wspierania grup w niekorzystnej sytuacji (właściwe przedmiotowo organizacje społeczne oraz administracja specjalizująca się w pomocy społecznej).
- Członkowie LGD – członkowie stowarzyszenia, uczestniczyli w każdym etapie tworzenia LSR. Podczas zebrań organów LGD (Walne Zebranie Członków, posiedzenia Rady Decyzyjnej, Zarządu)
- Zespół Roboczy ds. przygotowania LSR 2023 – 2027 - powołany uchwałą Zarządu, grupa w której skład wchodzi pracownicy Biura LGD, merytoryczni pracownicy urzędów gmin (ds. funduszy europejskich), reprezentanci sektora społecznego oraz przedsiębiorcy (razem: 12 osób). Ich zadaniem było: uświadomienie mieszkańców o istotnym znaczeniu konsultacji, wsparcie informacyjne pracowników biura w swoich gminach (społecznościach) przy organizowaniu konsultacji społecznych, udostępnianie wszelkich informacji dotyczących tworzenia LSR (w tym min.: zbieranie ankiet, uwag do konsultowanych dokumentów, fiszek projektowych)

W ramach procesu przygotowania LSR, w tym wykorzystania zróżnicowanych środków komunikacji, realizowano:

1. badania ankietowe;
2. konsultacje w gminach objętych tworzoną LSR;
3. kolportaż materiałów informacyjnych za pośrednictwem narzędzi elektronicznych oraz w miejscach do tego wyznaczonych w obiektach użyteczności publicznej
4. konsultacje indywidualne oraz e-konsultacje LSR

Ad. 1 W celu przygotowania LSR przeprowadzono badania ankietowe, skierowane m.in do mieszkańców obszaru LSR, beneficjentów LGD, gmin członkowskich LGD. Ankiety były wypełniane w formie elektronicznej (portal Survio.com) oraz w formie tradycyjnej (na organizowanych spotkaniach, w siedzibach gmin). Głównym celem badań była identyfikacja potrzeb mieszkańców, potencjalnych beneficjentów, gmin członkowskich, potrzeb rozwojowych oraz potencjału danego obszaru. Zebranie danych pozwoliło na wypracowanie głównych kierunków działań, czy też celów LSR na lata 2023-2027. Dzięki różnym zróżnicowanym formom udostępnienia badanie wykonano w szerokim i zróżnicowanym gronie odbiorców. Zebrane dane przedstawione zostały w formie syntetycznej wszystkim zainteresowanym.

Ad. 2. Na obszarze każdej z gmin planowanej do objęcia LSR zorganizowano jedno spotkanie, które poświęcone było w szczególności: diagnozie obszaru, analizie mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń obszaru, działaniach komunikacyjnych i animacyjnych LGD. Podczas spotkań szczególną uwagę poświęcono głównym zagadnieniom podejścia LEADER m.in. innowacyjności, cyfryzacji, środowiska i klimatu, zmianom demograficznym i partnerstwie w realizacji LSR.

Zdjęcie 2 Plakat informujący o spotkaniach konsultacyjnych na rynku w Strzyżowie

Ad. 3. W ramach kolportażu materiałów informacyjnych realizowane były min. działania takie jak:

— przekazywanie bieżących informacji na stronach internetowych:

www.lgdleader.pl,

www.strzyzow.pl,

www.wojaszowka.com.pl,

www.frysztak.pl,

www.wisniowa.pl, www.korczynna.pl, www.kroscienkowyzne.pl

— udzielanie odpowiedzi na pytania nadsyłane m.in. na adres: strzyzow@lgdleader.pl;

- współpraca z mediami (media elektroniczne i prasa lokalna);
- zamieszczenie informacji na tablicach ogłoszeń (plakatów informacyjnych) JST wchodzących w skład LGD;
- przekazywanie informacji lokalnej społeczności za pośrednictwem członków LGD.

Ad. 4.

Na stronie internetowej LGD były udostępnione kluczowe dla powstawania LSR i załączników dokumenty w różnych etapach jej rozwoju aż do jej finalnego kształtu, który został złożony wraz z wnioskiem o jej wybór. Uwagi do poszczególnych dokumentów były przekazywane w zróżnicowany sposób, w tym poprzez:

- konsultacje indywidualne w Biurze Stowarzyszenia,
- formularz online
- za pośrednictwem poczty elektronicznej.

Konsultowanie kluczowych części LSR i planu komunikacji pozwoliło na jej lepsze wpasowanie w potrzeby lokalnej społeczności oraz pozwoliło na przygotowanie dokumentu o lepszej jakości. Konsultacje nastąpiły po zakończeniu spotkań w gminach członkowskich i trwały do zakończenia procesu tworzenia LSR.

Zdjęcie 1 Plakat informujący mieszkańców o terminach spotkań konsultacyjnych dotyczących przygotowania nowej LSR

Zaproszenie do współpracy przy opracowaniu wspólnie z LGD nowej lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 (LSR)

3 lutego 2023 UG Wiśniowa

Stowarzyszenie Czarnorzecko-Strzyżowska Lokalna Grupa Działania działające na terenie gmin: Strzyżów, Wiśniowa, Frysztak, Wojaszówka, Korczynna, Krościenko Wyżne, zaprasza wszystkich chętnych mieszkańców do współpracy przy opracowaniu wspólnie z LGD nowej lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 (LSR). [więcej...]

Zdjęcie 3. Informacja zachęcająca mieszkańców do uczestnictwa w konsultacjach społecznych LGD na stronie www Gminy Wiśniowa

Analiza SWOT na potrzeby w związku z przygotowaniem nowej LSR
poniedziałek, 20 marca 2023 10:19

W ramach kolejnego etapu prac nad Strategią opracowano analizę SWOT tj. analizę mocnych i słabych stron, jak również szanse i zagrożenie obszaru objętego LSR. Poniżej przedstawiamy do konsultacji wyniki prac przeprowadzonych w tym etapie. W załączonym poniżej dokumencie przedstawiono szczegółową analizę SWOT wynikającą z opracowanej diagnozy. Opracowany materiał stanowi podstawę do prowadzenia dalszych prac nad Strategią, związanych z wypracowaniem celów oraz przedsięwzięć do realizacji w ramach LSR. W przypadku uwag lub sugestii do zapisów zaprezentowanego materiału

można zgłaszać je do dnia 30.04.2023 r. (drogą mailową: strzyzow@lgdleader.pl, telefonicznie: 17 2764 603, lub w biurze LGD)

Analiza SWOT obszaru objętego LSR na lata 2023-207 Czarnorzecko- Strzyżowskiej LGD

do pobrania TUTAJ SWOT

Czarnorzecko-Strzyżowska LGD opracowała LSR we własnym zakresie. Niniejszy dokument przygotowano w oparciu o doświadczenie zdobyte przy wdrażaniu programów Leader + (2005 -2006), oś 4 Leader (2007 – 2013) oraz Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (2014-2020) jak również dzięki ścisłej współpracy ze wszystkimi grupami interesu, jakie funkcjonują na obszarze LGD.

Rozpoczynając prace nad LSR wyróżniono trzy etapy w procesie jej powstawania. Każdy z nich miał swoją specyfikę i dlatego użyte zostały różne metody partycypacji, aby jak najefektywniej komunikować się ze stronami w procesie tworzenia strategii. Ze względu na charakter i zakres informacji jakie były oczekiwane w konsultowaniu poszczególnych etapów tworzenia LSR, poszczególne narzędzia łączyły elementy z różnych etapów. Lokalna społeczność wzięła udział w każdym z poniższych etapów.

Na każdym etapie opracowania strategii dokonywano przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji. Wnioski z każdego etapu przekazywane były drogą mailową do członków wyżej wymienionego Zespołu Roboczego.

Etap I powstawania LSR – diagnoza obszaru i analiza SWOT

W opracowaniu strategii na lata 2023 – 2027, szczególną wagę przyłożono do diagnozy obszaru. Właściwa analiza sytuacji wyjściowej była kluczowa dla prawidłowego sformułowania celów jakie stawia sobie LGD na najbliższe lata.

Na etapie diagnozy, stowarzyszenie oprócz pracy własnej korzystało z badania: „Ewaluacja zewnętrzna lokalnej strategii rozwoju Stowarzyszenia „Czarnorzecko-Strzyżowska Lokalna Grupa Działania” przeprowadzonego przez firmę Conectedness, w ramach którego poddano szereg danych zarówno ze statystyk publicznych, jak i danych gromadzonych przez LGD w ramach monitoringu. Ponadto, w ramach badania przeprowadzono również badania jakościowe. Obejmowały one wywiady z pracownikami LGD oraz wywiady z przedstawicielami jego organów – Zarządu i organu decyzyjnego (Rady). W ramach ewaluacji zewnętrznej zbierano także dane ilościowe. Przygotowano dwa kwestionariusze ankiety. Pierwszy z nich kierowany był do mieszkańców obszaru objętego Strategią RLKS, a drugi do beneficjentów wsparcia osób i przedstawicieli organizacji, które realizowały operacje w ramach jej wdrażania. Zastosowano technikę CAWI (*computer-assisted web interview*), co oznacza, że ankieta przeprowadzona została za pomocą platformy internetowej.

W ramach aktywności mających na celu zebranie niezbędnych informacji w ramach opracowania diagnozy obszaru oraz analizy SWOT zrealizowane zostały między innymi:

- **Spotkania konsultacyjne** – organizowane we wszystkich gminach obszaru objętego LSR, których uczestnikami byli mieszkańcy przedstawiciele wszystkich 3 sektorów (publiczny, społeczny, gospodarczy). Spotkania odbyły się w miejscowościach: Strzyżów 12.09.2022 r. (liczba uczestników- 34 osoby), Wiśniowa 27.09.2022 r. (liczba uczestników- 10

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Ewaluacja zewnętrzna lokalnej strategii rozwoju

Stowarzyszenia „Czarnorzecko-Strzyżowska Lokalna Grupa Działania”

connectedness

Zdjęcie 5 Okładka dokumentu pt. Ewaluacja zewnętrzna lokalnej strategii rozwoju Stowarzyszenia Czarnorzecko-Strzyżowska Lokalna Grupa Działania

Zdjęcie 6 Spotkanie konsultacyjne w Krościenku Wyżnym. 20.09.2022 r.

osób), Frysztak 14.09.2022 r. (liczba uczestników- 13 osób), Wojaszówka 19.09.2022 r. (liczba uczestników- 21 osób), Korczyna 22.09.2022 r. (liczba uczestników- 10 osób), Krościenko Wyżne 20.09.2022 r. (liczba uczestników- 18 osób). Spotkania konsultacyjne cieszyły się dużym zainteresowaniem pozwalając, przede wszystkim, określić potrzeby mieszkańców i ich otoczenia, określić mocne, słabe strony oraz szanse i zagrożenia swoich miejscowości/ gmin, a tym samym ukierunkować działania w LSR na nowy okres programowania.

- **Ankieta „Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania”** - jeden z ważniejszych elementów włączenia mieszkańców na etapie diagnozy ze względu na skalę, zasięg i zakres konsultacji. Ankieta pomogła określić potencjał obszaru, jak również zdiagnozować rzeczywiste problemy obszaru i potrzeby mieszkańców, z jakimi powinniśmy się zmierzyć w ramach działalności LGD w kolejnym okresie programowania. Opinie i sugestie mieszkańców były niezbędne dla właściwej identyfikacji celów oraz do zaplanowania zadań i przedsięwzięć, które będą odpowiadać na zdiagnozowane potrzeby i oczekiwania. Ankieta udostępniona została mieszkańcom w formie:

- Papierowej – wypełniana podczas spotkań konsultacyjnych, dostarczana do biura LGD lub do członków zespołu roboczego ds. przygotowania LSR – łącznie pozyskano 83 ankiety
- Elektronicznej – wypełniana online, skierowana do mieszkańców, którzy z różnych względów nie mogli uczestniczyć w spotkaniach konsultacyjnych lub preferują ten rodzaj kontaktu - łącznie pozyskano 42 ankiety

ANALIZA POTRZEB MIESZKAŃCÓW I POTENCJAŁU OBSZARU NA POTRZEBY OPRACOWANIA

1. Jak Pani/Pan ocenia zmiany społeczno-gospodarcze zachodzące na obszarze Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD w ostatnich 5 latach?*

Wybierz jedną odpowiedź

Jestem bardzo zadowolona/y

Jestem zadowolona/y

Nie mam zdania

Jestem niezadowolona/y

Jestem bardzo niezadowolona/y

Zdjęcie 7 Ankieta "Analiza potrzeb...." na portalu [survio.com](https://www.surveymonkey.com)

- **Walne Zebranie Członków LGD** – odbyte dnia 30.09.2022 r. – na spotkaniu zapoznano uczestników z przebiegiem zakończonych spotkań konsultacyjnych dotyczących przygotowania nowej LSR na lata 2023-2027, w tym z podsumowaniem i wstępnymi wnioskami z przeprowadzonych na spotkaniach:
  - badaniem ankietowym,
  - dyskusją na temat mocnych, słabych stron szans i zagrożeń obszaru objętego LSR,
  - dyskusji na temat planu komunikacji
- **Gminne Punkty Konsultacyjne** – zorganizowane w każdej z gmin obszaru LGD, metoda adresowana do mieszkańców z terenu danej gminy, którzy nie mieli możliwości uczestniczyć w spotkaniach konsultacyjnych, udać się do biura LGD w Strzyżowie oraz osób nie korzystających z internetowych metod komunikacji. Dzięki pracy członków Zespołu Roboczego będących pracownikami gmin lub jednostek gminnych każdy z mieszkańców mógł złożyć ww. ankietę bądź uwagi do projektów konsultowanych dokumentów (w ten sposób zebrano 9 ankiet)
- **Internetowy Punkt Konsultacyjny** – aktywność na stronie internetowej Stowarzyszenia, stronach internetowych gmin oraz portalu społecznościowym Facebook. Wiadomości na temat aktualnego etapu prac nad LSR z linkiem do dokumentu z diagnozą obszaru oraz analizą SWOT i informacją o możliwości przesyłania uwag, komentarzy, uzupełnień.
- **Wywiady pogłębione z członkami LGD**- działanie zrealizowane przez pracowników biura LGD podczas posiedzeń organów Stowarzyszenia (Rada Decyzyjna - 14.03.2023 r., Zarząd – 28.11.2022 r.).
- **Zespół Roboczy ds. przygotowania LSR 2023 – 2027** – spotkanie 01.03.2023 r., Strzyżów. Podczas spotkania pracownicy biura LGD przedstawili wstępne wnioski ze spotkań konsultacyjnych oraz zebranych ankiet, jak

również zapoznali uczestników z dokumentem: "Diagnoza obszaru Czarnorzecko-Strzyżowskiej Lokalnej Grupy Działania na potrzeby opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027" oraz „Analiza SWOT (mocnych, słabych stron, szans i zagrożeń) obszaru Czarnorzecko-Strzyżowskiej Lokalnej Grupy Działania na potrzeby opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027” - z możliwością wniesienia uwag, korekt w terminie 14 dni.

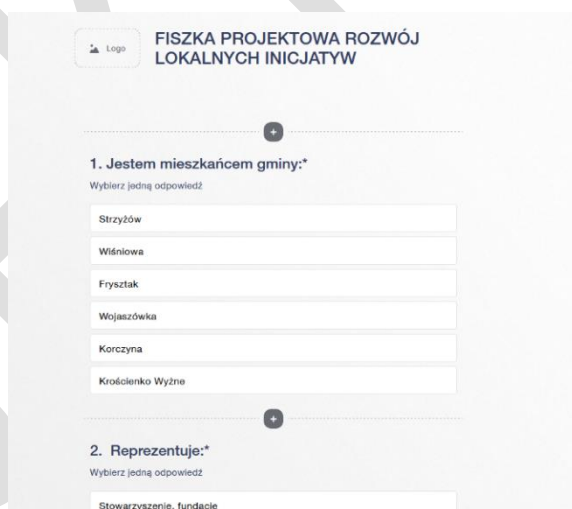
Dzięki tak różnorodnym metodom partycypacji uzyskano szczegółowy obraz sytuacji na obszarze LGD. Ankiety, spotkania i konsultacje zapewniły reprezentację wszystkich sektorów i grup interesów, co przełożyło się na obiektywizm oceny, a uzyskane informacje pozwoliły określić główne problemy i potrzeby, zidentyfikować grupy docelowe i te będące w niekorzystnej sytuacji.

Etap II powstawania LSR – określanie celów i wskaźników LSR oraz opracowanie planu działania.

Na podstawie diagnozy oraz analizy SWOT zostały sformułowane cele dla lokalnej strategii rozwoju na lata 2023 - 2027 oraz określone przedsięwzięcia, które zgodnie z uzyskanymi informacjami zostały uznane za kluczowe dla ich osiągnięcia. Na tym etapie, w celu ich weryfikacji skorzystano z poniższych metod:

— **Fiszki projektowe** – formularze fiszki projektowej posłużyły do opracowania celów i przedsięwzięć zawartych w LSR, określenia wskaźników i budżetu LSR oraz do przedstawiania swoich oczekiwań względem projektów wdrażanych za pośrednictwem Czarnorzecko-Strzyżowskiej Lokalnej Grupy Działania. Udostępniono dwa rodzaje fiszek:

- Fiszka Projektowa - dla Przedsiębiorców (dotyczyła zakresu związanego z rozwojem przedsiębiorczości)
- Fiszka Projektowa - Rozwój Lokalnych Inicjatyw (dotyczyła pozostałych zakresów pomocy z PS WPR i EFS+)

Zdjęcie 8 Fiszka projektowa na portalu survio.com

Na karcie można było przedstawić planowany do realizacji w latach 2023-2027 projekt. Dzięki temu powstała baza projektów, która ułatwiła przygotowanie LSR, ukształtowała budżet oraz określiła zakresy wsparcia. Wpłynęło łącznie 11 propozycji projektów: 2 od osób fizycznych, 4 od organizacji pozarządowych oraz 5 od jednostek sektora publicznego. Projekty dotyczyły realizacji zadań z zakresu: budowy infrastruktury publicznej, zakładania działalności gospodarczej w zakresie turystyki, wydawnictw dotyczących obszaru objętego LSR (termin realizacji – 02.2023 r. – 04.2023 r.)

- **Wywiady pogłębione z przedstawicielami administracji samorządowej odpowiedzialnej za pomoc społeczną i szkolnictwo ogólne** – działanie zrealizowane przez biuro LGD, spotkania zostały przeprowadzone w wybranych placówkach na terenie każdej z gmin obszaru objętego LSR. Dzięki tej metodzie poznano preferencje potencjalnych odbiorców pomocy w ramach programu EFS+ (termin realizacji – 05.2023 r.)
- **Internetowy Punkt Konsultacyjny** – aktywność na stronie internetowej Stowarzyszenia, stronach internetowych gmin oraz portalu społecznościowym Facebook. Udostępniono matryce z celami, wskaźnikami, planem działania i budżetem projektowanej LSR oraz informacją o możliwości przesyłania uwag, komentarzy, uzupełnień.
- **Gminne Punkty Konsultacyjne** – możliwość wniesienia uwag do udostępnianych dokumentów

- **Zespół Roboczy ds. przygotowania LSR 2023 – 2027** – spotkanie 28.04.2023 r., Strzyżów. Podczas spotkania pracownicy biura LGD wspólnie z członkami zespołu opracowali wstępny zarys celów i wskaźników LSR oraz podział budżetu.

Włączenie lokalnej społeczności na drugim etapie opracowania LSR spotkało się z dużym zainteresowaniem oraz odzewem. Wybór priorytetów spośród listy zidentyfikowanych obszarów, które w różnym zakresie wymagają wsparcia lub interwencji był istotny dla mieszkańców obszaru LSR. Metody partycypacji były dobrane właściwie, a formy zbierania danych odpowiadały uczestnikom wydarzeń. Zarówno fiszki projektowe jak i wywiady pogłębione dały możliwość dyskusji nad sformułowaniem celów i przedsięwzięć. Pozostałe metody pozwoliły na wyłonienie zagadnień najbardziej istotnych poprzez analizę wyników ilościowych. Były one również podstawą do alokacji środków w budżecie LSR w sposób, który zapewnia realizację zadań najistotniejszych z punktu widzenia rozwoju obszaru LGD.

Etap III powstawania LSR – przygotowanie planu komunikacji

Komunikacja jest kluczowym elementem efektywnego wdrażania strategii, aby spełniała swoją rolę musi odbywać się dwukierunkowo i dostarczać informacji dla bieżącego zarządzania procesem jak również dla oceny, ewaluacji i wprowadzania ewentualnych korekt. Preferencje dotyczące środków przekazu były konsultowane równoległe z innymi etapami przygotowania LSR. Zastosowane metody to w szczególności:

- **Spotkania konsultacyjne w poszczególnych gminach, których uczestnikami byli mieszkańcy** – na ww. spotkaniach konsultacyjnych, omawiano oraz pytano o opinie uczestników min. co do preferowanych metod kontaktu LGD z mieszkańcami, jak również o zadania z zakresu animacji, które najbardziej przyczynią się do wzrostu zainteresowania LSR oraz do większej partycypacji w jej realizacji.
- **Ankieta „Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania”** – w ankiecie pojawiły się pytania mające na celu przygotowanie planu komunikacji nowej LSR. Zapytano mieszkańców min.: *W jaki sposób Czarnorzecko-Strzyżowska LGD powinna uczestniczyć w działaniach na rzecz rozwoju miejscowości objętych LSR? Które ze sposobów informowania i komunikacji z mieszkańcami o działaniach LGD są najskuteczniejsze?* Zebrane odpowiedzi (142) były cennym materiałem i wskazówką, co do działań LGD w tym zakresie.
- **Zespół roboczy ds. przygotowania LSR 2023 – 2027** – spotkanie 28.04.2023 r., Strzyżów. Podczas spotkania pracownicy biura LGD wspólnie z członkami zespołu opracowali zarys planu komunikacji.
- **Internetowy Punkt Konsultacyjny** – aktywność na stronie internetowej Stowarzyszenia, stronach internetowych gmin oraz portalu społecznościowym Facebook. Udostępniono matryce z celami, założeniami, wskaźnikami i budżetem projektowanego planu komunikacji oraz informacją o możliwości przesyłania uwag, komentarzy, uzupełnień (maj 2023 r.).

Wykazane powyżej metody konsultowania poszczególnych elementów LSR każdorazowo dostarczały informacji istotnych z punktu widzenia poprawy warunków funkcjonowania na obszarze LGD. Zgromadzone dane, w postaci ankiet, wywiadów czy opinii uczestników konsultacji były szczegółowo analizowane i stanowiły podstawę do opracowania lokalnej strategii rozwoju. **Zespół Roboczy ds. przygotowania LSR** po zapoznaniu się z materiałami z konsultacji i danymi statystycznymi dla obszaru LGD dokonał analizy wniosków i podejmował decyzje dotyczące ich przyjęcia lub odrzucenia.

Podczas badania ewaluacyjnego 67% ankietowanych oceniło, iż najważniejszą potrzebą jest rynek pracy i przedsiębiorczość. Brak lub mała liczba atrakcyjnych ofert pracy na lokalnym rynku pracy, migracje zarobkowe osób młodych do ośrodków miejskich i za granicę, niski poziom płac w regionie, były również wskazywane jako jeden z głównych problemów w analizie SWOT. Taki stan rzeczy potwierdzają również dane statystyczne ujęte w diagnozie

obszaru i wnioski ze spotkań z mieszkańcami. Dlatego też zdecydowano, że tworzenie nowych miejsc pracy poprzez zakładanie nowych firm i rozwój istniejących będzie jednym z głównych celów LSR na lata 2023-2027.

Konsultacje wykazały, że rozwój przedsiębiorczości powinien być ujęty w celu dotyczącym podniesienia atrakcyjności turystycznej obszaru objętego LSR. Opinie uczestników konsultacji i ankietowanych wskazywały że mocnymi stronami obszaru objętego LSR są min.:

- istniejący potencjał dla rozwoju turystyki (47% ankietowanych)
- walory przyrodniczo - krajobrazowe, szlaki turystyczne, obszary chronione, czyste rzeki (40%)
- zabytki kultury i historii (miejsca kultu religijnego, kościoły, cerkwie, architektura, skanseny, muzea) (41%)
- korzystne położenie geograficzne na głównych ciągach komunikacyjnych oraz transgraniczność regionu (38%)
- brak przemysłu uciążliwego dla środowiska (37%)

Jednocześnie za słabe strony obszaru uznawano:

- niedostateczne wykorzystanie położenia i walorów obszaru dla rozwoju turystyki (17%),
- słaba baza noclegowa i infrastruktura turystyczno–gastronomiczna (25%),
- niewystarczająco rozwinięta baza gospodarstw agroturystycznych, ekologicznych, miejsc noclegowych (21%)

Przyjęto również wniosek o wyborze grup w niekorzystnej sytuacji zgodnie z wynikami konsultacji społecznych. Wyniki ankiet wykazały, iż najbardziej wykluczone z życia społecznego i gospodarczego na obszarze są: poszukujący zatrudnienia, w tym bezrobotni (40% ankietowanych), osoby niepełnosprawne (61%). Z kolei zebrane dane statystyczne ujęte w diagnozie obszaru oraz opinie uczestników spotkań konsultacyjnych wskazały, że do wymienionych grup należy również zaliczyć rolników małych gospodarstw rolnych. Biorąc pod uwagę wysoki udział ludności rolniczej związanej z małymi gospodarstwami na obszarze LSR, niskie jej dochody i ograniczone możliwości rozwoju tych gospodarstw, uczestnicy konsultacji uznali, że jest grupa ta również powinna zostać objęta pomocą, z czym zgodziły się osoby przygotowujące LSR.

Odrzucone zostały natomiast wnioski dotyczące włączenia do ww. grupy w niekorzystnej sytuacji kobiet. Mimo, iż dane statystyczne odnośnie bezrobocia na obszarze objętym LSR wskazują większy udział zarejestrowanych bezrobotnych kobiet wśród bezrobotnych, fakt, że kobiety przeważają wśród rodziców samotnie wychowujących dzieci to jednak zdecydowano, że umieszczenie w tej kategorii wszystkich kobiet byłoby zbyt daleko idące. Wg. członków Zespołu roboczego ds. przygotowania LSR wymienione dane nie są podstawą do poszerzenia katalogu ww. grup.

Grupy te będą min. preferowane w kryteriach wyboru operacji. Inne grupy społeczne potrzebujące wsparcia i zagrożone wykluczeniem społecznym będą mogły uzyskać wsparcie z innych programów za pośrednictwem działających na obszarze LGD organizacji pozarządowych.

Poza obszarem związanym z zatrudnieniem często pojawiały się potrzeby związane z infrastrukturą, jak budowa dróg, chodników, oświetlenia ulicznego czy uzupełnienia sieci kanalizacyjnej. W tym zakresie wnioski z konsultacji zostały odrzucone ze względu na brak możliwości finansowania tego rodzaju inwestycji w ramach PS WPR lub zbyt wysokie koszty inwestycji w stosunku do możliwości budżetu LSR - w związku z powyższym działania w tym obszarze nie będą wspierane w ramach LSR.

Odrzucone zostały również wnioski dotyczące zagospodarowania zbiorników wodnych i finansowania budowy małych elektrowni fotowoltaicznych. Są to przedsięwzięcia mocno uzależnione od czynników zewnętrznych i regulacji prawnych, na które LGD nie ma możliwości oddziaływania. Podjęcie tego rodzaju przedsięwzięć obarczone jest dużym ryzykiem braku realizacji wskaźników produktów.

Przyjęte zostały wnioski dotyczące cennych walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych i możliwości ich wykorzystania do budowy potencjału turystycznego regionu. LSR obejmie wsparcie działań związanych z tworzeniem małej infrastruktury publicznej służącej rozwojowi turystyki oraz szeroko pojętej promocji obszaru LGD (w ramach środków LGD na funkcjonowanie).

Innymi wnioskami mieszkańców uczestniczących w konsultacjach, oraz danymi które przyjęto to wsparcie seniorów, jako grupy wymagającej interwencji. Na spotkaniach konsultacyjnych wielokrotnie zwrócono uwagę, iż seniorzy, w szczególności emeryci i renciści znajdują się w coraz trudniejszej sytuacji. Jako powody takiej sytuacji wymieniano:

- niskie w stosunku do średniej krajowej miesięczne przychody,
- inflację i rosnące koszty życia,
- problemy zdrowotne – w tym skutki epidemii COVID19,
- samotność związana z migracją dzieci do większych miast, za granicę,
- trudności w adaptacji do cyfryzacji życia codziennego, nowych technologii, Internetu.

Biorąc pod uwagę powyższe głosy, wyniki ankiet, dane statystyczne ujęte w diagnozie obszaru zdecydowano, że działania skierowane do tej grupy społecznej uwzględnione zostaną w przedsięwzięciach LSR i duża część środków z celu C.3 *Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji* przeznaczona zostanie na inicjatywy zwiększające aktywność i wspomagające codzienne funkcjonowanie seniorów.

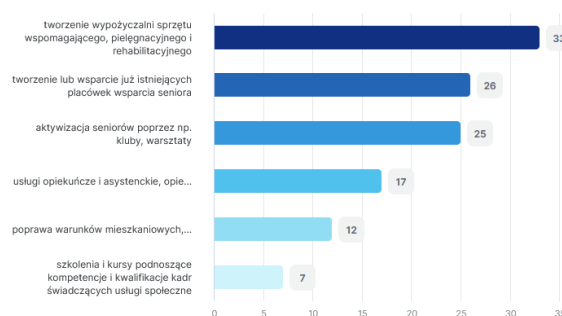
Należy podkreślić, iż społeczność lokalna będzie angażowana również na etapie wdrażania, monitorowania i ewaluacji strategii. Przyjęta została zasada corocznego przedstawiania na sprawozdania z działalności Stowarzyszenia, wdrażania LSR, jak również planów na kolejny rok na stronie internetowej LGD, profilu społecznościowym, czy w prasie lokalnej (szczegółowe działania w zakresie animacji znajdują się w udostępnionym przez LGD „Planie komunikacji”).

Oczekujemy, iż osoby które włączyły się w proces tworzenia strategii będą również zainteresowane uczestnictwem w kolejnych etapach związanych z jej realizacją. Zakładamy, iż zaplanowane aktywności będą angażowały lokalną społeczność, a dostosowanie metod przekazywania informacji i uzyskiwania informacji zwrotnej pozwoli na systematyczne zwiększanie zainteresowania tego rodzaju udziałem w życiu lokalnej społeczności.

Istotne jest włączenie w proces decydowania o wprowadzaniu ewentualnych zmian. Coraz szersze stosowanie metod partycypacji w różnych aspektach życia powinno prowadzić do budowania świadomości, iż procesy zachodzące w naszym otoczeniu mają swoje przyczyny i skutki.

Dzięki partycypacji spodziewamy się osiągnąć zmianę zachowań i zwiększenie aktywności mieszkańców obszaru. Strategia, która powstała przy udziale lokalnej społeczności ma szansę ją zmobilizować do dalszego działania, gdyż ludzie chętniej organizują się wokół problemów, które uważają za istotne. Ponadto lokalna społeczność jest świadoma specyficznych okoliczności i uwarunkowań, w oparciu o nie proponuje skuteczne i lepsze ekonomicznie rozwiązania. Pytanie o opinie i pomysły może dać nowe spojrzenie na realizowane zadania, także w trakcie wdrażania strategii. Zawsze istnieje szansa na nowe podejście i zmianę dotychczasowych, standardowych metod. Partycypacja jest szansą na innowacje, jeżeli tylko zachęcimy do włączenia się i wyrażenia opinii osoby, które na co dzień nie zajmują się danym obszarem. Aby zapewnić efektywne wdrażanie LSR

5. Jaki inicjatywy w aspekcie usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej są Pani/Pana zdaniem najbardziej potrzebne mieszkańcom obszaru Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD?

Zdjęcie 9 Odpowiedzi na jedno z pytań ankiety pn: "Analiza potrzeb.."

zaplanowane zostały działania związane z monitorowaniem, które zakładają partycypację w poszczególnych obszarach wdrażania strategii. Działania te będą realizowane zgodnie z założeniami, a wnioski z interakcji z beneficjentami strategii będą uwzględniane na bieżąco. Dodatkowo, takie podejście pozwoli wypracować najefektywniejsze metody partycypacji w odniesieniu do poszczególnych grup docelowych i zakresu współpracy.

Podsumowując, konsultacje stworzyły mieszkańcom obszaru możliwość uzyskania wpływu na treść rozwiązań, a zespołowi opracowującemu LSR dostarczyły szereg niezbędnych informacji do planowania działań w celu rozwoju i polepszenia jakości życia na obszarze objętym LSR.

IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR

Podstawowym źródłem dla formułowania celów i rezultatów niniejszej strategii była analiza potencjału, potrzeb i barier rozwojowych wynikających z uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych obszaru Czarnorzecko-Strzyżowskiej Lokalnej Grupy Działania. Można powiedzieć, że stanowi fundament tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju.

Analiza powstała na podstawie zebranych przez osoby zajmujące się przygotowaniem LSR informacji, jak również przeprowadzonych w trakcie konsultacji ze społecznością lokalną badań ankietowych, wywiadów, opinii itd. Badania te pomogły zebrać opinie mieszkańców LGD na temat obszarów, jakimi powinna zająć się nowa Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023-2027. W przygotowaniu analizy pomogły działania grupy roboczej ds. przygotowania LSR powołanej przez Zarząd LGD. W wyniku działań na wielu płaszczyznach udało się stworzyć analizę zachodzących zjawisk, szans i problemów, jakie mają miejsce na obszarze LGD. Jest to kluczowy element do poprawnego zidentyfikowania i zdiagnozowania czynników istotnych dla rozwoju obszaru.

Przedstawiona analiza odnosi się do identyfikacji i oceny możliwości i zasobów dostępnych na obszarze objętym LSR. Wykorzystano analizę poszczególnych czynników w sferze gospodarczej, społecznej, środowiskowej, a także przestrzennej, wybierając najważniejsze obszary, na które może mieć wpływ LSR. Miało to na celu odkrycie mocnych stron, możliwości rozwoju, konkurencyjności i innych czynników sprzyjających rozwojowi oraz pomogło lepiej zrozumieć specyficzne potrzeby i możliwości obszaru i dostosować działania do jego charakterystyki i wymagań.

Wnioski z analizy potrzeb i potencjału, uzupełnione o przeprowadzone konsultacje społeczne, stanowiły podstawę opracowania części kierunkowej LSR, która zawiera cele, przedsięwzięcia, wskaźniki, budżet czy preferowane do realizacji projekty.

1. Potencjał i potrzeby obszaru objętego LSR

1.1 Sytuacja demograficzna.

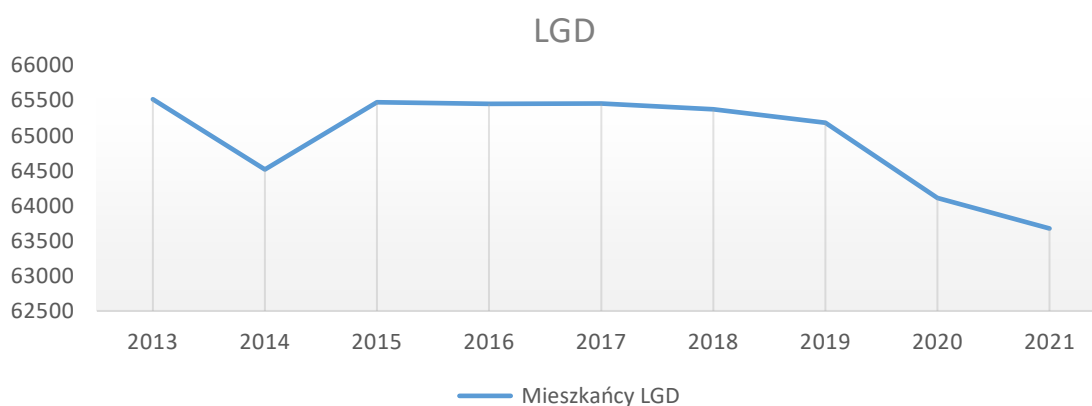
Liczba mieszkańców obszaru LGD wg danych GUS na koniec 2021 roku sięgnęła 63 676 osób (w tym 32 134 kobiety). Na przestrzeni lat charakterystyczny jest dynamiczny spadek tej liczby, bowiem w stosunku do stanu bazowego 2013¹ liczba mieszkańców LGD spadła o 1 843 osoby tj. 2,82%. Analiza porównawcza dynamiki zmian tej liczby ze średnią dla województwa wskazuje, że spadek liczby ludności obszaru LGD jest znacznie wyższy w całym analizowanym okresie od średniej dla regionu tj. w województwie podkarpackim zanotowano spadek o 2,05%, zaś w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich województwa o 1,18%.

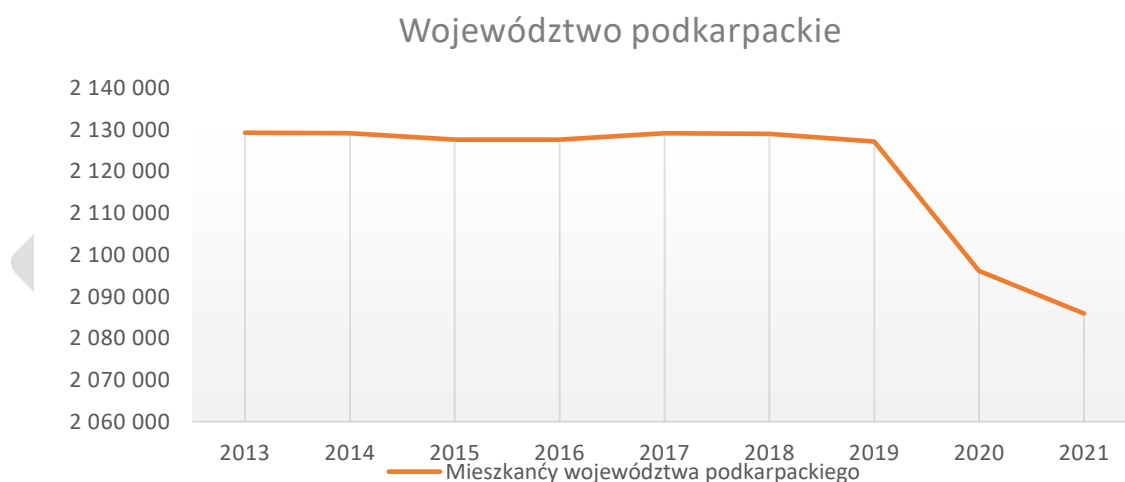
¹ Przyjęty rok wyjściowy (2013) pozwala na uchwycenie zmian jakie się dokonały na terenie LGD od początku kończącego się okresu programowania 2014-2020.

Lp.	Nazwa gminy	Typ gminy	Liczba mieszkańców		
			31.12.2013	31.12.2020	31.12.2021
1.	Strzyżów	miejsko-wiejska	20 925	20 213	19 977
2.	Frysztak	wiejska	10 524	10 229	10 170
3.	Wiśniowa	wiejska	8 305	7 792	7 725
4.	Korczyna	wiejska	11 031	11 176	11 148
5.	Wojaszówka	wiejska	9 202	9 250	9 248
6.	Krościenko Wyżne	wiejska	5 532	5 450	5 408
	RAZEM		65 519	64 110	63 676

Tabela 3. Liczba mieszkańców gmin wchodzących w skład LGD w lata: 2013, 2020, 2021

Wykres 2. Zmiana liczby mieszkańców na obszarze objętym LSR w latach: 2013, 2020, 2021. Źródło GUS

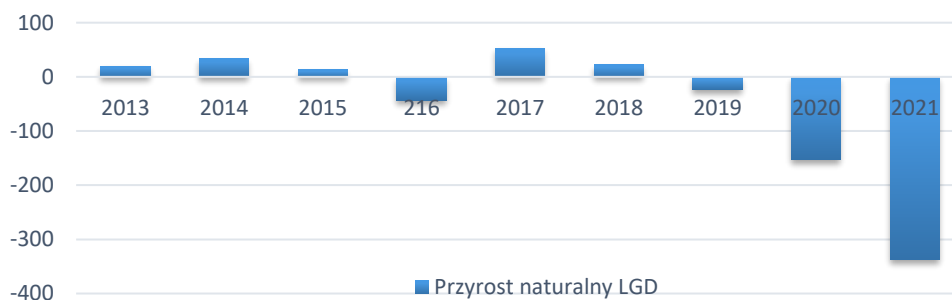

Wykres 3. Dynamika zmian liczby mieszkańców województwa podkarpackiego. Źródło GUS, opracowanie własne

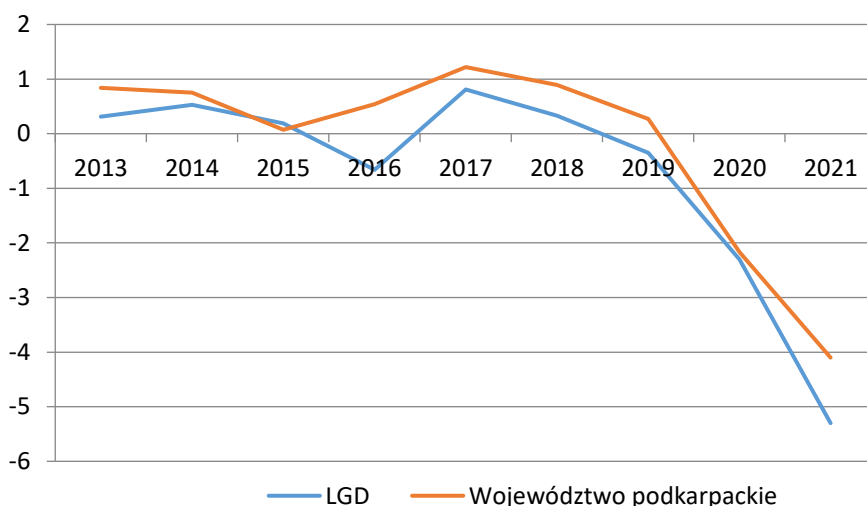
Źródłem takiego stanu rzeczy należy upatrywać zarówno w niskim, ujemnym poziomie przyrostu naturalnego jak i niskim, ujemnym wskaźniku salda migracji. Dane wskazują, że w całym okresie analizy zarówno wskaźnik przyrostu naturalnego (obrazujący różnicę w liczbie urodzeń i zgonów) jak i wskaźnik salda migracji osiągają niskie bądź wysokie wartości ujemne. Porównanie tych wartości ze średnimi danymi dla całego województwa wskazuje, że sytuacja demograficzna obszaru LGD jest porównywalna dla całego regionu. Województwo podkarpackie w 2021 roku odnotowało ujemny przyrost naturalny wynoszący -8571 osób, odpowiada to przyrostowi naturalnemu -4,1 na 1000 mieszkańców. Przyrost naturalny LGD to -338, odpowiada to przyrostowi naturalnemu -5,3 na 1000

mieszkańców. Przyrost naturalny powiatu strzyżowskiego to -5,78 na 1000 mieszkańców, zaś krośnieńskiego to -6,16 na 1000 mieszkańców.

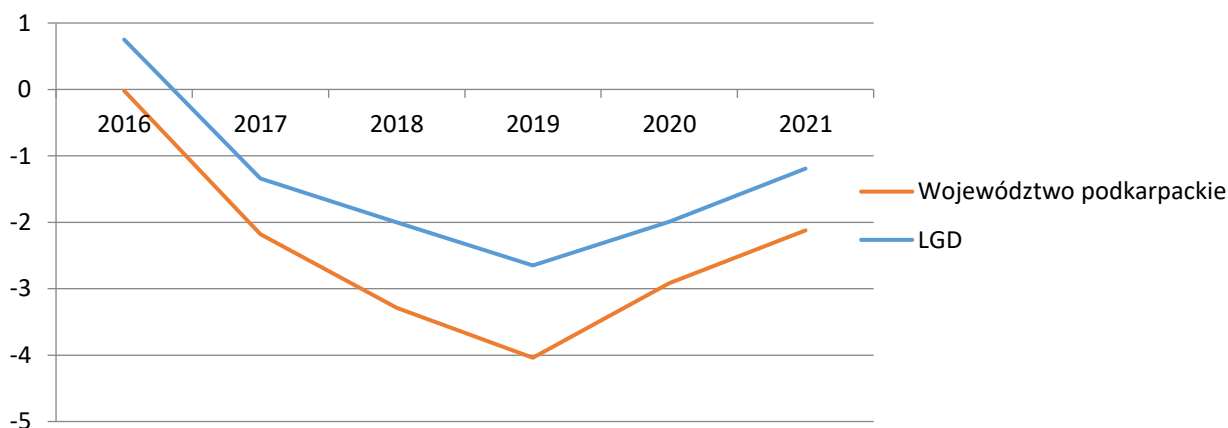
Przyrost naturalny LGD

Wykres 4. Przyrost naturalny obszaru LGD w latach 2013-2021 Źródło GUS, opracowanie własne

Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców obszaru LGD i województwa podkarpackiego w latach 2013-2021, Źródło GUS, opracowanie własne

Wykres 6. Saldo migracji ogółem na 1000 mieszkańców w LGD i województwa podkarpackiego w latach 2016-2021, Źródło GUS, opracowanie własne

Nazwa gminy	Urodzenia żywe na 1000 ludności		Przyrost naturalny na 1000 ludności	
	2016	2021	2016	2021
Strzyżów	9,26	7,02	-0,77	-7,67
Frysztak	8,55	9,19	-1,90	-4,40
Wiśniowa	9,50	10,22	-2,07	-5,30
Korczyna	9,35	8,23	-0,54	-2,86
Krościenko Wyżne	10,03	5,53	2,69	-6,08
Wojaszówka	8,97	8,44	0,11	-3,57

Tabela 4 Liczba urodzeń żywych i przyrost naturalny na 1000 mieszkańców gmin wchodzących w skład LGD w latach: 2016 i 2021. Dane GUS

W 2021 roku średni wiek mieszkańców powiatu strzyżowskiego wyniósł 41,4 lat, zaś powiatu krośnieńskiego 44,3. Wartości wskazane są wyższe od średniego wieku mieszkańców województwa podkarpackiego (41,3) oraz średniego wieku mieszkańców całej Polski (41,9). Konsekwencją tego jest relatywnie starsza struktura wieku ludności obszaru LGD na tle regionu. 60,48% mieszkańców obszaru LGD jest w wieku produkcyjnym (59,987% woj. podkarpackie), 18,77% w wieku przedprodukcyjnym -17 lat i mniej (18,87 % woj. podkarpackie), a 20,75% mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym (21,26% woj. podkarpackie). Szczególnie charakterystyczny jest fakt niskiego i wciąż malejącego poziomu wskaźnika liczby urodzeń na terenie LGD. Konsekwencją tego jest stały spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Niski poziom urodzeń i relatywnie stara struktura społeczeństwa jest w tym kontekście elementem charakterystycznym dla terenu LGD.

Wiek	Mieszkańcy LGD w latach w podziale na strukturę wieku (%)					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Przedprodukcyjny (17 lat i mniej)	16,05	18,60	18,43	25,33	18,89	18,77
Produkcyjny	65,11	62,72	62,34	55	60,67	60,48
Poprodukcyjny	18,84	18,68	19,23	19,67	20,44	20,75

Tabela 5 Mieszkańcy LGD w podziale na strukturę wieku w latach: 2016- 2021. Opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

Wiek	Mieszkańcy województwa podkarpackiego w latach w podziale na strukturę wieku (%)					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Przedprodukcyjny (17 lat i mniej)	18,37	18,28	18,2	18,16	18,86	18,87
Produkcyjny	62,87	62,42	61,97	61,45	60,2	59,87
Poprodukcyjny	18,76	19,3	19,83	20,39	20,94	21,26

Tabela 6 Mieszkańcy LGD w podziale na strukturę wieku w latach: 2016- 2021. Opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

Sytuacja ta obrazuje, iż obszar LGD dotyka widoczne w skali makro zjawisko starzenia się społeczeństwa. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w ostatnich latach systematycznie rośnie. Zwiększa się w konsekwencji udział ludności w wieku poprodukcyjnym w całkowitej liczbie mieszkańców regionu. Sytuacja ta kształtuje się podobnie w całym województwie podkarpackim.

Kierunki zmian w strukturze demograficznej obszaru LGD potwierdzają prognozy GUS na rok 2025 oraz kolejne aż do 2050, wskazując systematyczny przyrost ludności w wieku 60+ w obu powiatach objętych LGD, co jest też trendem ogólnopolskim. Zgodnie z prognozą GUS w 2050 osoby w wieku poprodukcyjnym w powiecie strzyżowskim będą stanowiły 30,37% ogółu mieszkańców, zaś w powiecie krośnieńskim 28,83%.

Powyższe dane statystyczne pokrywają się z opiniami mieszkańców uczestniczących w konsultacjach społecznych. Zauważono, że problemy seniorów będą w najbliższych latach jednymi z bardziej wyróżniających się na naszym obszarze. Ankietowani stwierdzili jednoznacznie, że *zobojętnienie i starzenie się społeczeństwa* to największa bariera (słaba strona) w rozwoju społeczno-kulturowym na obszarze Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD.

Wykres 7. Jakim Pani/Pana zdaniem są największe bariery (słabe strony) w rozwoju społeczno-kulturowym na obszarze Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD? (proszę wskazać max 5 najistotniejszych problemów). Źródło: Ankieta LGD pn. "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"

1.2. Charakterystyka gospodarki/ przedsiębiorczości

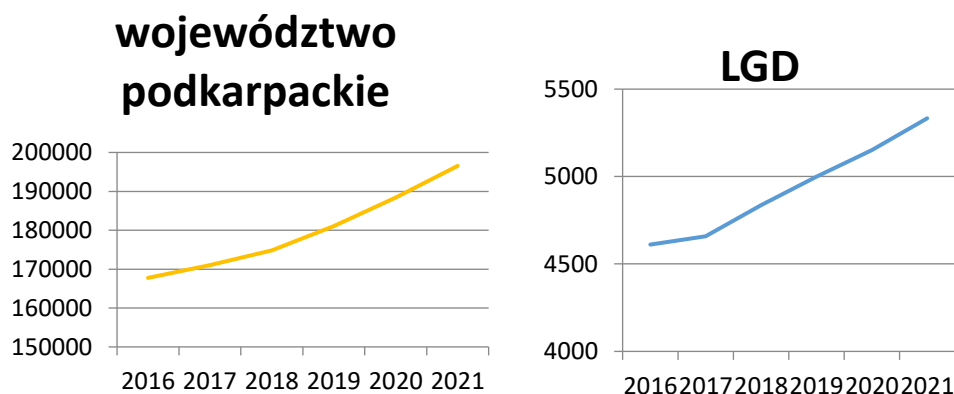
Według danych GUS liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie LGD w 2021 r. wynosiła łącznie 5383 szt. co stanowi 2,74% podmiotów zarejestrowanych w województwie podkarpackim. W zakresie bezwzględnej liczby podmiotów gospodarczych, największa ich ilość jest zarejestrowana w gminie Strzyżów (1772). Średnia ilość podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców na diagnozowanym obszarze wynosi 84 podmioty, gdzie analogiczny wskaźnik dla województwa podkarpackiego sięga poziomu 94. Poziom omawianego wskaźnika na całym obszarze działania LGD jest o 10 % niższy od wielkości notowanej dla województwa. Analizując dane od 2016 roku należy stwierdzić, iż wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na obszarze LGD podobnie jak w województwie stale rósł, tym samym wzrastała liczba przedsiębiorstw.

Gmina	Liczba podmiotów gospodarczych 2021
Strzyżów	1 772
Frysztak	766
Wiśniowa	559

Korczyna	976
Krościenko Wyżne	587
Wojaszówka	723
Suma	5 383

Tabela 7 Liczba podmiotów gospodarczych na obszarze objętym LSR w 2021 roku. Opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

Wykres 8. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w latach 2016-2021 na obszarze LGD oraz województwa podkarpackiego. Źródło GUS, opracowanie własne

Struktura wielkości przedsiębiorstw na obszarze LGD wskazuje na zdecydowaną przewagę ilościową małych firm. Analogiczna jest sytuacja w województwie podkarpackim. Największy udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych na terenie LGD mają mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające od 0 do 9 osób, stanowią one 96,99% przedsiębiorstw (w województwie podkarpackim – 96,44%), pozostałe grupy są zdecydowanie mniej liczne i łącznie stanowią 3,01% przedsiębiorstw działających na analizowanym terenie.

W przypadku struktury zarejestrowanych na obszarze LGD podmiotów gospodarczych według rodzaju prowadzonej przez nich działalności (sekcji PKD) dane wskazują, na zdecydowaną dominację trzech sekcji, które w sumie stanowią ponad 50 % wszystkich podmiotów gospodarczych. W opisywanej strukturze zdecydowanie dominują sekcje:

- C. Przetwórstwo przemysłowe (12,33%),
- F. Budownictwo (21,04%),
- G. Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (20,56%).

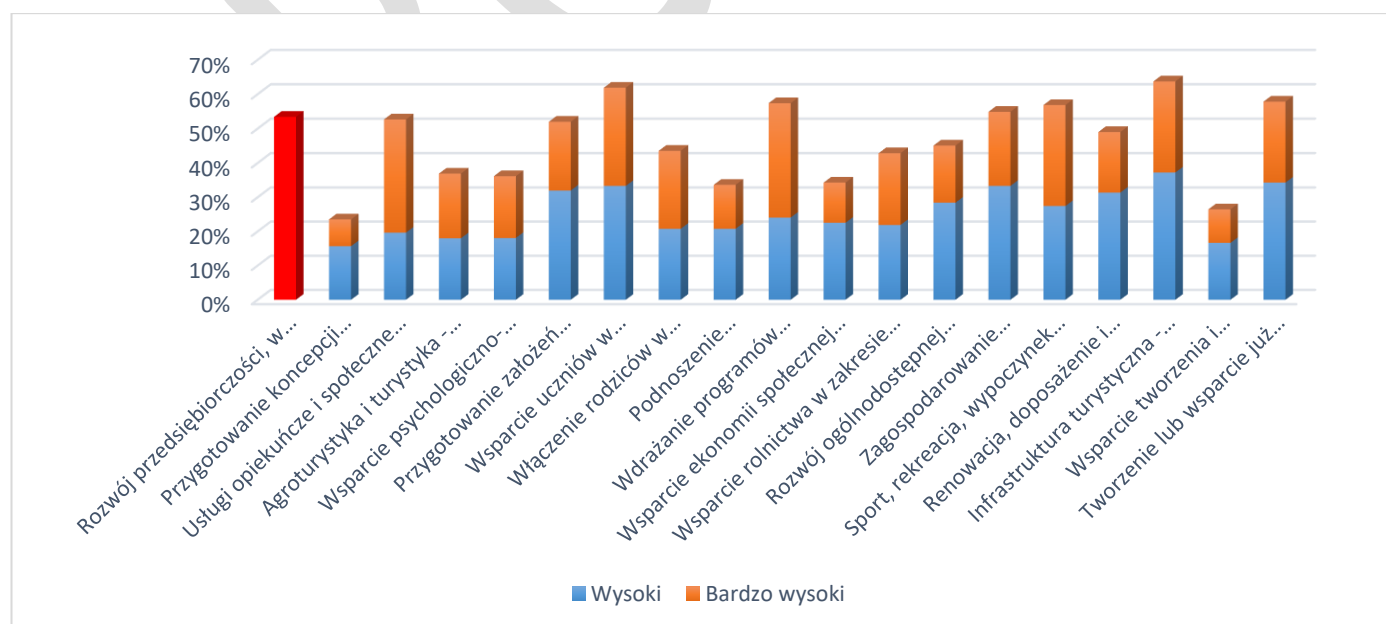
W województwie podkarpackim przeważają również ww. W kontekście struktury istniejących przedsiębiorstw znamieny jest w tym zakresie fakt braku na terenie LGD dużych zakładów przemysłowych i dominacja małych firm działających w sferze usług i handlu, co z jednej strony przekłada się na relatywnie niewielki potencjał istniejących form do generowania nowych miejsc pracy – z drugiej zaś skutkuje np. brakiem uciążliwych dla środowiska zakładów przemysłowych.

Sekcje działalności gospodarczych wg Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)	LGD	Woj. Podkarpackie
A. Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	1,21%	1,56%
B. Górnictwo i wydobywanie	0,02%	0,12%
C. Przetwórstwo przemysłowe	12,33%	9,33%
D. Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0,38%	0,29%
E. Dostawa wody; gospodarowanie ciekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	0,42%	0,26%

F. Budownictwo	21,04%	16,54%
G. Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	20,56%	20,99%
H. Transport i gospodarka magazynowa	5,68%	6,67%
I. Działalność związana zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2,17%	2,91%
J. Informacja i komunikacja	2,98%	3,99%
K. Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	1,50%	2,03%
L. Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	1,26%	3,00%
M. Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	7,33%	9,15%
N. Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2,26%	2,76%
O. Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	1,52%	0,94%
P. Edukacja	3,21%	3,69%
Q. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	6,88%	6,07%
R. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	2,20%	2,14%
S. Pozostała działalność usługowa	7,07%	7,56%
T. Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby		
Razem	100%	100%

Tabela 8 Struktura zarejestrowanych na obszarze LGD podmiotów gospodarczych w 2022 roku według rodzaju prowadzonej przez nich działalności (sekcji PKD) – Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą oraz Osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osób

Przedstawione dane statystyczne uzupełnić należy danymi zebranymi w czasie trwania konsultacji społecznych. Ankietowani mieszkańcy wskazali, że *slabo rozwinięty sektor małych i średnich przedsiębiorstw* (24% ankietowanych) to jedna ze słabych stron obszaru LGD, zaś *rozwój przedsiębiorczości, w tym zakładanie nowych firm i tworzenie miejsc pracy* powinny być wysokim (17%) lub bardzo wysokim (36%) priorytetem planowanej LSR.

Wykres 9 Jakie projekty powinny być Pani/Pana zdaniem wspierane w przyszłym okresie programowania 2023- 2027? Proszę o wskazanie odpowiedzi w skali od 1 do 5 punktów, przy czym 1 oznacza niski priorytet, 5 oznacza bardzo wysoki priorytet. Źródło: Ankieta LGD pn.:

Częstym głosem w dyskusjach był ten wskazujący trudną sytuację mikro i małych przedsiębiorstw w związku z epidemią COVID 19, wojną w Ukrainie, rosnącą inflacją. Wymienione czynniki to według mieszkańców poważne zagrożenia rozwoju społeczno- gospodarczego obszaru objętego LSR.

Ponadto, potwierdziły się zawarte w danych statystycznych informacje o niewielkiej ilości średnich i dużych przedsiębiorstw i słabo rozwiniętym przemyśle co według ankietowanych skutkuje min.: *brakiem lub małą liczbą atrakcyjnych ofert pracy na lokalnym rynku pracy, migracjami zarobkowymi osób młodych do ośrodków miejskich i za granicę czy niskim poziomem płac w regionie.*

Wykres 10 Jakimi Pana/Pani zdaniem są największe bariery (słabe strony) w rozwoju gospodarczo-ekonomicznym na obszarze Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD? Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"

1.3. Rynek pracy

Średni poziom zatrudnienia mierzony liczbą pracujących² przypadających na 1000 ludności ogółem na terenie powiatu strzyżowskiego wyniósł w 2021 roku 130 osób, powiatu krośnieńskiego 119 osób i był znacznie niższy od średniej dla całego województwa podkarpackiego (224 osób). Sytuacja ta świadczy o niższym poziomie zatrudnienia na terenie LGD. Według danych GUS stopa bezrobocia w województwie podkarpackim na 31 grudnia 2021 r. wynosiła 9,9%, a w Polsce 5,8%. Natomiast w powiecie strzyżowskim stopa bezrobocia w tym samym czasie wynosiła 19,3 %, a w krośnieńskim 7,8%.

Z tabeli 9. widać, że większy problem z bezrobociem występuje w powiecie strzyżowskim. Choć bezrobocie w regionie od 2015 r. systematycznie spadało z poziomu 13,8% w powiecie krośnieńskim i 20,2% w powiecie strzyżowskim, to od 2019 r. zanotowano wzrost odpowiednio o 2,7% i 1,5%, co jest m.in. skutkiem kryzysu gospodarczego wywołanego epidemią COVID 19. Osobami bezrobotnymi są na obszarze w większości kobiety.

² Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności

Obszar	Pracujący	Liczba bezrobotnych zarejestrowanych			Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym %	Udział bezrobotnych kobiet w liczbie kobiet w wieku produkcyjnym %
		Ogółem	w tym kobiety	% udział kobiet		
Gmina Strzyżów	3861	1044	516	49,43	8,7	9,3
Gmina Wiśniowa	671	491	264	53,77	10,3	12,2
Gmina Frysztak	924	696	392	56,32	11	13,7
Gmina Korczyna	887	154	81	52,60	2,3	2,7
Gmina Wojaszówka	803	173	105	60,69	3,1	4,1
Gmina Krościenko Wyżne	470	88	46	52,27	2,7	3,1

Tabela 9 Charakterystyka rynku pracy z liczbą bezrobotnych według płci na koniec 2021 r. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obszar	Wykształcenie					
	Ogółem	Wyższe	Policealne oraz średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące	Zasadnicze zawodowe/branżowe	Gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe
Podkarpackie	77 291	12186	20 673	9 035	20 913	14 484
Powiat strzyżowski	3 535	407	1 043	319	1 201	565
Powiat krośnieński	1 995	377	499	170	563	386

Tabela 10 Bezrobotni zarejestrowani wg. poziomu wykształcenia na koniec 2021 r. (z uwagi na brak danych statystycznych na poziomie gmin, analizę przeprowadzono na poziomie powiatu)

Obszar	Ogółem	Wiek		
		do 25 roku życia	do 30 roku życia	powyżej 50 roku życia
Powiat strzyżowski	3 535	482	973	836
Gmina Strzyżów	1044	145	281	263
Gmina Frysztak	696	95	182	165
Gmina Wiśniowa	491	84	145	110
Powiat krośnieński	1995	232	462	557
Gmina Korczyna	154	12	30	55
Gmina Wojaszówka	173	21	43	43
Gmina Krościenko Wyżne	88	10	20	30

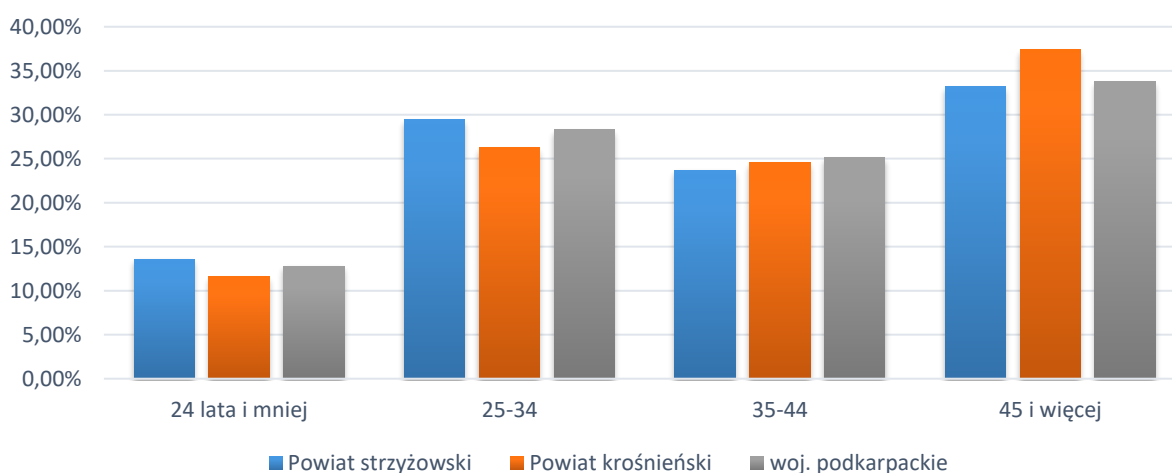
Tabela 11 Bezrobotni zarejestrowani wg gmin na koniec 2021 r. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Czas pozostawania bez pracy							
Obszar	Ogółem	3 mce i mniej	3-6 mcy	6-12 mcy	Powyżej 12 mcy	12-24 mcy	Powyżej 24 mcy
Podkarpackie	77 291	17 048	9324	10 257	40 662 (52%)	13 909	26 753
Powiat strzyżowski	3 535	666	369	441	2059 (58%)	608	14551
Powiat krośnieński	1 995	546	273	311	865 (43%)	410	455

Tabela 12 Bezrobotni zarejestrowani wg. czasu pozostawania bez pracy na koniec 2021 r. (z uwagi na brak danych statystycznych na poziomie gmin, analizę przeprowadzono na poziomie powiatu)

Grupy wieku				
Obszar	24 lata i mniej	25-34	35-44	45 i więcej
Podkarpackie	12,8%	28,3%	25,1%	33,8%
Powiat strzyżowski	13,6%	29,5%	23,7%	33,2%
Powiat krośnieński	11,6%	26,3%	24,6%	37,4%

Tabela 13 Odsetek bezrobotnych zarejestrowanych wg grup wieku na koniec 2021 r. (z uwagi na brak danych statystycznych na poziomie gmin, analizę przeprowadzono na poziomie powiatu)

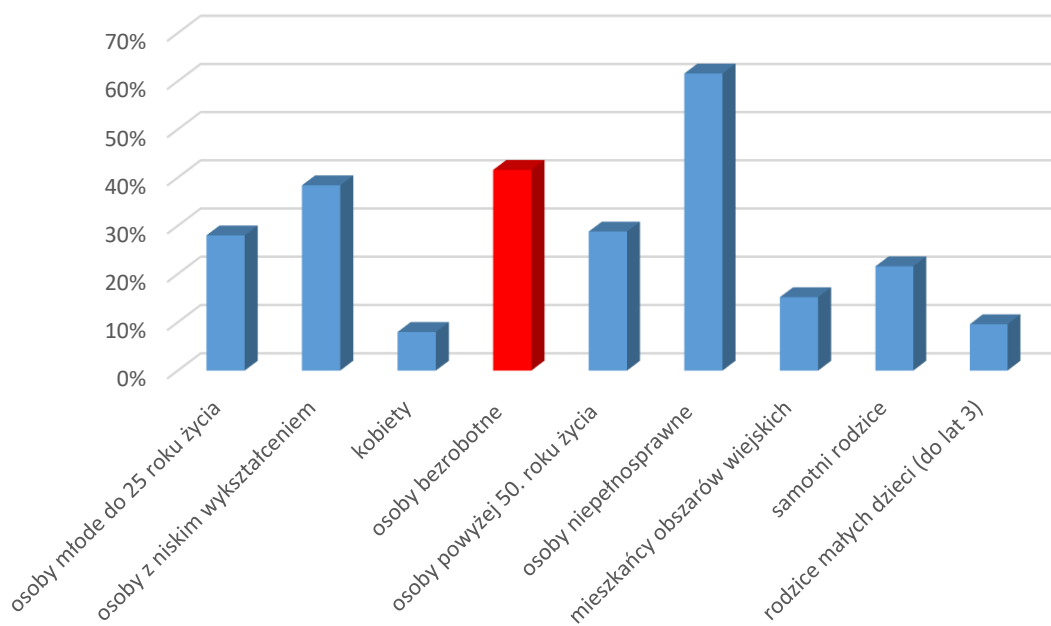
Wykres 11. Bezrobotni zarejestrowani wg. wieku na koniec 2021 r. (dane GUS)

Charakterystyka struktury bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie strzyżowskim i krośnieńskim przedstawia się następująco:

- Udział zarejestrowanych bezrobotnych kobiet wśród bezrobotnych ogółem** – osobami bezrobotnymi na obszarze LGD są w większości kobiety. Powyższe zjawisko potwierdzają dane dotyczące udziału kobiet w grupie osób bezrobotnych na terenie LGD tj. 53,06%, (w woj. podkarpackim 53,16%). Porównanie w tym zakresie z danymi dla województwa wskazuje, że kobiety stanowią nieznacznie mniejszy odsetek bezrobotnych na terenie LGD, niż ma to miejsce w skali całego województwa.
- Bezrobotni zarejestrowani wg czasu pozostawania bez pracy** – analiza wskazuje iż na terenie powiatu strzyżowskiego, krośnieńskiego jak i województwa podkarpackiego największą grupę bezrobotnych stanowią osoby pozostające bez pracy ponad 12 i 24 miesiące. W powiecie strzyżowskim długotrwale bezrobotni stanowią 58% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, w krośnieńskim 43%, w woj. podkarpackim 52%.

- c. **Odsetek bezrobotnych zarejestrowanych wg poziomu wykształcenia** –na terenie LGD w powiecie strzyżowskim i krośnieńskim jak i w całym województwie widoczny jest wyższy udział wśród bezrobotnych osób w niższym wykształceniu: zawodowym, gimnazjalnym i podstawowym. Jednocześnie na terenie LGD daje się zauważyć znacznie wyższy odsetek wśród bezrobotnych osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym niż osób z wykształceniem średnim-ogólnokształcącym.
- d. **Odsetek bezrobotnych zarejestrowanych wg grup wieku** – w przedmiotowej strukturze widoczne jest zjawisko wyższego od średniej dla regionu udziału wśród bezrobotnych osób młodych w wieku do 34 lat oraz osób w wieku najstarszym tj. pow. 45 lat.

W trakcie konsultacji mieszkańcy wskazali problem bezrobocia jako jeden z poważniejszych na obszarze objętym LSR, wskazując najczęściej osoby bezrobotne jako osoby najbardziej wykluczone z życia społecznego i gospodarczego na obszarze LGD.

Wykres 12. Które grupy są Pani/Pana zdaniem najbardziej wykluczone z życia społecznego i gospodarczego na obszarze, w którym Pani/Pan mieszka? Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi. Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"

Zwrócono uwagę że rynek pracy na obszarze LGD opiera się głównie na rolnictwie i przemyśle, w szczególności przetwórstwie rolno-spożywczym oraz że w związku z brakiem rozwiniętego przemysłu walory turystyczne oraz dogodne położenie komunikacyjne powinny wpływać w przyszłości na rozwój działalności usługowej, m. in. w zakresie hotelarstwa, gastronomii, czy też turystyki.

Ponadto zauważono, że sytuacja na rynku pracy byłaby jeszcze trudniejsza, gdyby nie fakt, że duża część mieszkańców obszaru gmin objętych strategią pracuje w pobliskich ośrodkach miejskich, głównie w miastach Krosno, Rzeszów i Jasło, co znacząco wpływa na liczbę osób pracujących na jego terenie. Bliskość tych dużych i prężnych ośrodków miejskich to wg. mieszkańców duża szansa na rozwój społeczno- gospodarczy obszaru.

1.4. Rolnictwo

Gleby występujące na terenie gmin objętych LSR Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD, są głównie glebami brunatnymi i bielcowymi, wykształconymi na podłożu glin powstałych z wietrzenia skał fliszowych bądź na podłożu lessów piaszczystych. W dnach dolin Wisłoka i innych cieków wodnych wytworzyły się gleby typu mad na podłożu

osadów rzecznych. Przeważają gleby w III i IV klasie bonitacyjnej. Gleby klas I i III występują w niewielkich ilościach, głównie w dolinach Wisłoka oraz na płaskich wierzchołkach garbów pogórza. Dominują gospodarstwa prywatne o średnich wielkościach 1 do 5 ha powierzchni całkowitej.

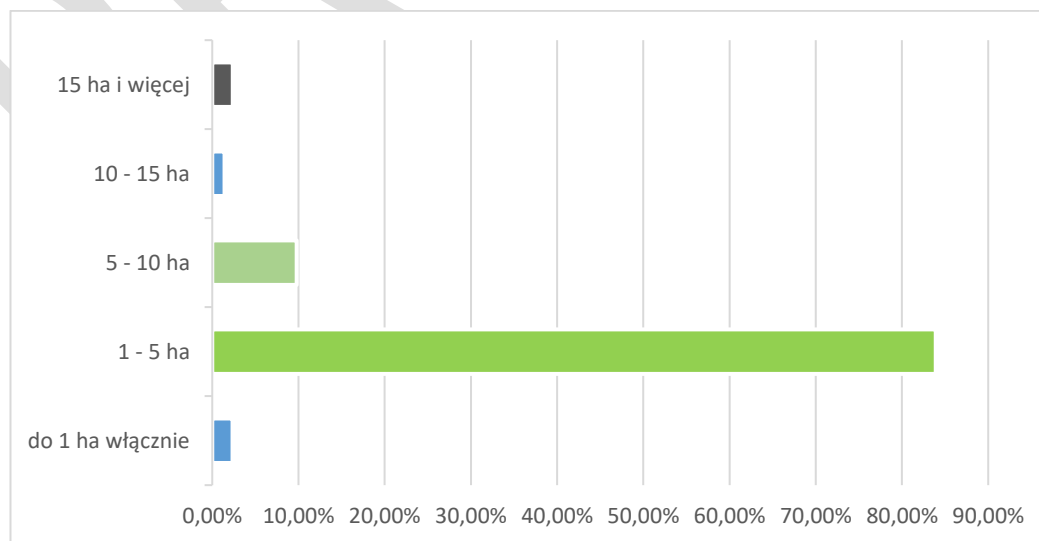
Obszar gmin jest korzystny dla rolnictwa ze względu na stosunkowo dobre gleby do upraw oraz korzystne warunki klimatyczne. Na terenie tym rozwinięta jest uprawa warzyw i owoców miękkich oraz hodowla trzody chlewnej, drobiu i bydła. Rolnictwo ma wysoki stopień rozdrobnienia agrarnego, bez działań scaleniowych. Produkcja rolna w gospodarstwach nastawiona jest głównie na zaopatrzenie rodzin wiejskich, w niewielkim stopniu na sprzedaż produktów. Szansą dla rolnictwa w wysokim stopniu rozdrobnionego jest rozwój produkcji żywności ekologicznej. Przeszkodą w rozwoju gospodarstw rolnych jest ich mały areal w połączeniu z nadmiarem osób czerpiących z nich źródło utrzymania, co skutkuje niskimi dochodami i niskowym znaczeniem dla przemysłu przetwórczego oraz handlu.

Strukturę agrarną gospodarstw położonych na terenie gmin objętych LSR Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD, charakteryzuje znaczne rozdrobnienie, które może stanowić jednak pewien atut dla rozwoju produkcji ponadstandardowej, ekologicznej, opartej na tradycyjnych rozwiązaniach. W granicach administracyjnych tych gmin, wg danych GUS ze Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2020 roku, znajduje się 4 830 gospodarstw rolnych, w większości zakwalifikowanych jako gospodarstwa indywidualne.

Gospodarstwa od 1 do 5 ha stanowią prawie 83,91 % ogólnej liczby gospodarstw, zajmując ponad 55 % powierzchni, natomiast gospodarstwa o powierzchni ponad 15 ha stanowią 2,38 % ogólnej liczby gospodarstw, zajmując ponad 19 % powierzchni gmin.

Nazwa gminy	Gospodarstwa rolne ogółem					
	ogółem	do 1 ha włącznie	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	15 ha i więcej
Korczyna	850	18	726	72	14	20
Krościenko Wyżne	181	0	156	11	0	8
Wojaszówka	856	25	720	69	10	32
Frysztak	839	17	728	80	5	9
Strzyżów	1 309	31	1 088	139	28	23
Wiśniowa	795	23	635	102	12	23

Tabela 14 Gospodarstwa rolne na obszarze objętym LSR pod względem wielkości. Źródło GUS - BDL

Wykres 13. Procentowy udział gospodarstw wg. ich wielkości na obszarze objętym LSR. Dane GUS za 2021 rok

Dochód tylko i wyłącznie z działalności rolniczej osiąga 4813 gospodarstw rolnych (99,64 %), z tego 2359 gospodarstw (48,84 %) końcową produkcję rolną przeznacza na samo zaopatrzenie, a 1458 gospodarstw (30,18%) końcową produkcję przeznacza na sprzedaż.

W 2020 roku, na terenie gmin objętych strategią tylko i wyłącznie w rolnictwie pracowało 10 241 osób (członków rodzin oraz stałych najemników), co stanowiło 15,97% ludności.

Podczas konsultacji zwrócono uwagę na trudną sytuację większości rolników na obszarze objętym LSR. Wzrastające koszty produkcji rolnej (inflacja, koszty energii), problemy ze sprzedażą powodują ubożenie tej grupy społecznej. Nie pomaga w tym na pewno duże rozdrobnienie gospodarstw, które powoduje, że bardzo trudne będzie polepszenie ich sytuacji.

Mieszkańcy zauważyli również, że wśród rolników i ich domowników występuje problem tzw. ukrytego bezrobocia, który dotyka sporą część tej grupy społecznej. Konsultacje wykazały, że przyczyną takiego stanu rzeczy na naszym obszarze to:

- małe gospodarstwa rolne, które nie są w stanie zapewnić zatrudnienia dla wszystkich członków rodziny,
- niskie dochody gospodarstw,
- sezonowość pracy (pozostawanie bez pracy poza sezonem),
- niskie kwalifikacje rolników i ich rodzin – brak kwalifikacji i umiejętności, które byłyby przydatne w innych sektorach gospodarki.

Według uczestników konsultacji poprawić ten stan rzeczy na obszarze objętym LSR można w szczególności poprzez:

- zachęcanie rolników do rozszerzenia swojej działalności o dodatkowe źródła dochodu, takie jak np.: agroturystyka,
- inwestycje w infrastrukturę, takie jak drogi, sieci wodociągowe i kanalizacyjne, a także dostęp do Internetu, mogą przyciągnąć inwestorów i pomóc w tworzeniu nowych miejsc pracy w różnych sektorach, nie tylko rolnictwie,
- edukacja i szkolenia – wysoki poziom nauczania da szansę dzieciom rolników na zdobycie kwalifikacji kluczowych i zatrudnienie w innych sektorach gospodarki

1.5. Działalność sektora społecznego

Kapitał społeczny w głównej mierze związany jest z aktywnością obywatelską mieszkańców, która mierzona jest liczbą organizacji pozarządowych, a więc fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych na terenie gminy, a także frekwencją mieszkańców gminy w wyborach i głosowaniach referendalnych.

Według danych Krajowego Rejestru Sądowego, Starostwa Powiatowego w Krośnie i Strzyżowie, Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich (ARIMR) w 2022 rok na terenie LGD funkcjonowało 303 organizacje pozarządowe (Stowarzyszenia, inne organizacje społ. i zawodowe, fundacje, ZOZ, stowarzyszenia zwykłe, kluby sportowe). Jednocześnie wśród zarejestrowanych organizacji funkcjonowało 40 klubów sportowych (w tym 15 UKS), 63 ochotniczych straży pożarnych oraz 27 kół gospodyń wiejskich (zarejestrowanych w ARiMR).

Zadania statutowe organizacji pozarządowych funkcjonujących w gminach są podobne: od krzewienia kultury i sportu poprzez integrację i aktywizację społeczną, pomoc osobom chorym i niepełnosprawnym. Zgodnie z danymi GUS z roku 2022 udział fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej w województwie podkarpackim wyniósł 4,2% zaś na obszarze LGD 3,63%.

Najmniej fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych zarejestrowanych w KRS w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców funkcjonowało w gminach Wojaszówka, Korczyna i Krościenko Wyżne z kolei najwięcej w gminie Wiśniowa. Średnia ilość w naszej LGD jest niemal identyczna ze średnią w województwie Podkarpackim.

Jednostka samorządu terytorialnego	Liczba organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców
gmina Strzyżów	38
gmina Wiśniowa	67
gmina Frysztak	65
gmina Wojaszówka	18
Gmina Korczyna	30
Gmina Krościenko Wyżne	18
LGD	39
Województwo podkarpackie	39

Tabela 15 Liczba organizacji pozarządowych zarejestrowanych w KRS w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (wg danych z KRS z 2022 roku)

Zaangażowanie mieszkańców w sprawy obywatelskie przejawia się we frekwencji wyborczej. Analizując frekwencję wyborczą na terenie LGD w ostatnich wyborach ogólnokrajowych tj. wyborach Prezydenta RP w 2020 r., można zauważyć, że w gminach Strzyżów, Frysztak, Wojaszówka występowała frekwencja poniżej średniej dla obu powiatów co może świadczyć o niskim zaangażowaniu mieszkańców tych gmin w sprawy państwa. Najwyższą frekwencję odnotowano w gminie Krościenko Wyżne.

Frekwencję w poszczególnych gminach LGD, powiatach: strzyżowskim, krośnieńskim oraz w województwie podkarpackim w wyborach w 2020 r. przedstawia poniższa tabela.

Jednostka samorządu terytorialnego	Wybory Prezydenta RP w 2020 r. – frekwencja I tura (%)	Wybory Prezydenta RP w 2020 r. – frekwencja II tura (%)
gmina Frysztak	59,82	63,14
gmina Strzyżów	60,24	63,29
gmina Wiśniowa	63,00	66,14
gmina Wojaszówka	58,16	64,12
Gmina Korczyna	64,75	67,84
Gmina Krościenko Wyżne	68,01	68,85
powiat Strzyżowski	62,84	66,12
powiat Krośnieński	63,31	66,99
Województwo podkarpackie	63,37	66,49

Tabela 16 Dane dotyczące frekwencji w wyborach prezydenckich w 2020 r. na terenie gmin LGD na tle powiatów strzyżowskiego i krośnieńskiego (źródło: Państwowa Komisja Wyborcza pkw.gov.pl)

Podsumowując należy stwierdzić, iż na obszarze działania LGD istnieją organizacje prężnie działające jak i takie, którym brak wiary we własne możliwości. Organizacje pozarządowe powinny być aktywnie włączone w realizację projektów poprawiających atrakcyjność obszaru i jego promocję, aktywizację mieszkańców poprzez realizację projektów związanych z warsztatami tematycznymi czy zajęć związanych z kultywowaniem tradycji lokalnych.

Podczas konsultacji mieszkańcy ocenili, iż w ostatnich latach nastąpił wzrost aktywności organizacji pozarządowych, głównie Kół Gospodyń Wiejskich i Ochotniczych Straży Pożarnych. Na szczególną uwagę zasługują te pierwsze.

Wg uczestników spotkań konsultacyjnych to KGW w głównej mierze kultywują folklor, ratują od zapomnienia dawne receptury kulinarne, kultywują tradycjonalizm, a z drugiej strony rozwijają przedsiębiorczość kobiet na obszarach wiejskich. Kobiety wiejskie zauważają dorobek kulturowy i społeczny swoich matek i babć, oraz

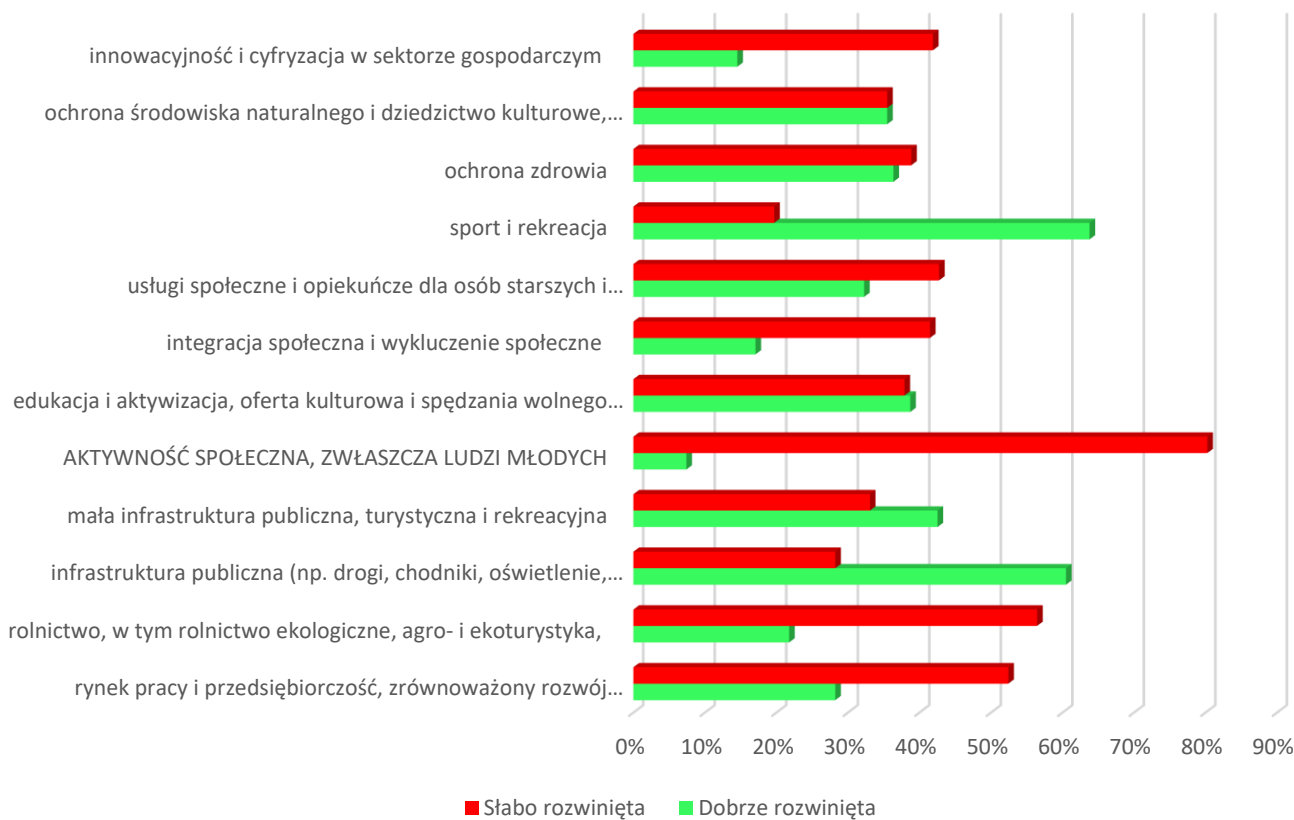
mają na uwadze zwiększone możliwości odnowy wsi i aktywizacji społeczeństwa wiejskiego. Lokalni liderzy w nich się angażujący pragną polepszyć sytuację społeczną, gospodarczą czy przestrzenną obszaru. Lokalnymi liderami szczególnie zaangażowanymi w KGW są głównie kobiety. Duża część organizacji zajmuje się rozwiązywaniem problemów lokalnych, rozwojem, czy promocją terenu, ale też koncentruje swoją aktywność na zagadnieniach kulturowych, w tym podtrzymaniu lokalnych tradycji, przekazywaniu ich z pokolenia na pokolenia, a także wzmocnieniu lokalnej tożsamości kulturowej.

Konsultacje ujawniły również to, że organizacje pozarządowe napotykają w swoich działaniach na szereg problemów. Do najistotniejszych należy:

- niski potencjał finansowy (brak stabilnego finansowania może ograniczać możliwość długoterminowego planowania i skutecznego działania)
- brak umiejętności, wiedzy i doświadczenia, w tym niska skuteczność w pozyskiwaniu środków na realizację celów statutowych,
- ograniczenia prawne i administracyjne
- małe zainteresowanie ludzi młodych uczestniczeniem w życiu społecznym, działalnością w organizacjach pozarządowych

Według ankietowanych największymi barierami w rozwoju społeczno-kulturowym na obszarze Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD są: *zubożenie i starzenie się społeczeństwa* (64% ankietowanych), *słabe wsparcie dla inicjatyw społecznych mieszkańców oraz mało działań integrujących środowisko* (35%).

Ponadto ankietowani jednoznacznie stwierdzili, iż *aktywność społeczna, zwłaszcza ludzi młodych* to dziedzina słabo rozwinięta na obszarze Czarnorzecko- Strzyżowskiej LGD.

Wykres 14 Proszę ocenić stopień rozwoju Pani/Pana gminy w następujących dziedzinach: Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"

1.6. Problemy społeczne

Problemy społeczne zidentyfikowane na potrzeby przedmiotowej strategii na terenie LGD dotyczą przede wszystkim kwestii związanych z potrzebą funkcjonowania pomocy społecznej, która zgodnie z definicją wskazaną przez Ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2021 poz. 2268, z późn. zm.) jest „...instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości”.

Działania z zakresu pomocy społecznej w gminach realizowane są przez ośrodki pomocy społecznej lub centra usług wspólnych. Na analizowanym obszarze, działania te są realizowane przez:

- 1) Gmina Frysztak - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej we Frysztaku,
- 2) Gmina Strzyżów - Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Strzyżowie, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie,
- 3) Gmina Wiśniowa -Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wiśniowej,
- 4) Gmina Wojaszówka -Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wojaszówce,
- 5) Gmina Korczyna - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Korczynie
- 6) Gmina Krościenko Wyżne - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Krościenku Wyżnym.

Ośrodki pomocy społecznej udzielają pomocy pieniężnej i niepieniężnej, tj. tzw. środowiskowej pomocy społecznej, osobom mającym problemy z samodzielnym funkcjonowaniem w środowisku. Prawo do świadczeń pieniężnych w ramach pomocy społecznej przysługuje osobom i rodzinom, których dochód nie przekracza określonego w przepisach kryterium dochodowego. Od dnia 1 stycznia 2022 r. kwota kryterium dochodowego wynosi dla osoby samotnie gospodarującej 776, a dla osoby w rodzinie 600 zł. Poprzednio obowiązujące kryterium od 1 października 2018 r. do 31 grudnia 2021 r. wynosiło odpowiednio 701 i 528 zł.

Pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej określana jest jako środowiskowa pomoc społeczna. Beneficjentami pomocy środowiskowej są wszyscy członkowie gospodarstw domowych, którzy w danym roku przynajmniej raz otrzymali jakąkolwiek pomoc świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej, a także osoby bezdomne korzystające z pomocy gminy. Z kolei zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej to udział beneficjentów tejże pomocy w liczbie ludności ogółem, co pozwala określić skalę problemu w tej kwestii.

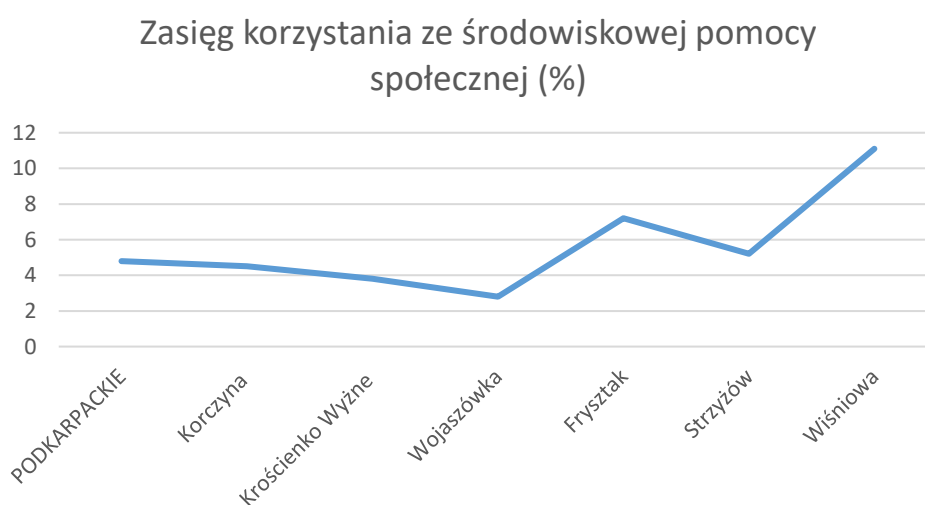
Liczbę gospodarstw domowych i osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach analizowanego obszaru, a także zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w roku 2021, przedstawia poniższa tabela.

Nazwa jednostki administracyjnej	Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców
PODKARPACKIE	42 376	99 733	4,8	477
Korczyna	243	501	4,5	448
Krościenko Wyżne	103	204	3,8	376
Wojaszówka	121	263	2,8	285
Frysztak	261	734	7,2	718
Strzyżów	438	1 053	5,2	524
Wiśniowa	290	862	11,1	1 115

Tabela 17 Liczba gospodarstw domowych i osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze objętym LSR w 2021 roku

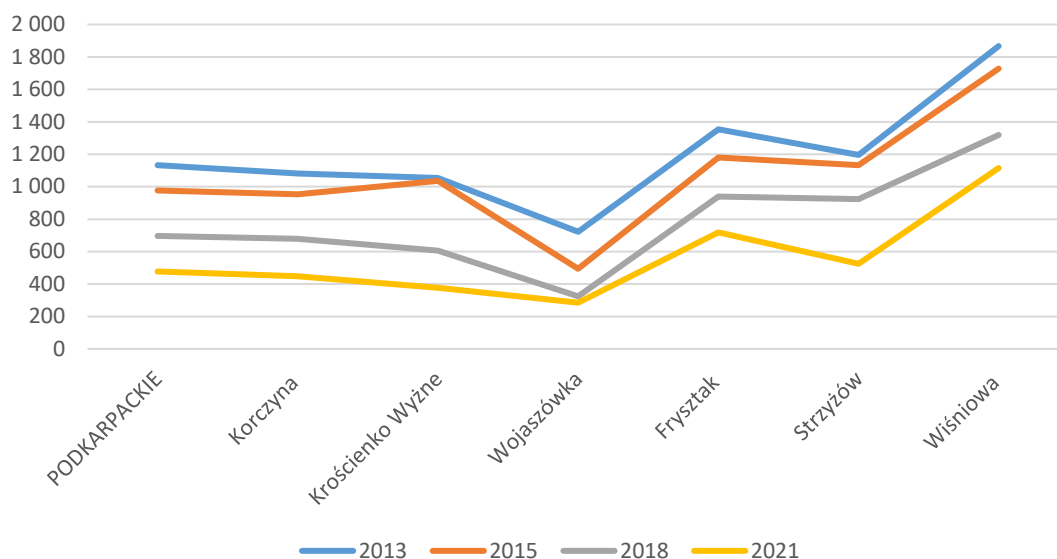
Powyższe dane wskazują, że największa liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w 2021 roku wystąpiła w gminie Strzyżów, jednak pod względem wskaźnika beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności, przoduje gmina Wiśniowa.

Najmniejszymi wskaźnikami w każdym z powyższych kryteriów może poszczycić się gmina Krościenko Wyżne. Biorąc po uwagę uwarunkowania demograficzne w każdej gminie związany z nimi wskaźnik dotyczący zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej, można zauważyć, że największy udział korzystających z pomocy ośrodka pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem występuje w gminie Wiśniowa – aż 11,1 %, natomiast najmniejszy w gminie Wojaszówka -2,8 %. Ogólnie dla całego analizowanego obszaru, udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem wyniósł 5,8 %, według danych z 2021 roku. Dane dotyczące zasięgu środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach i województwie podkarpackim w roku 2021, przedstawia poniższy wykres.

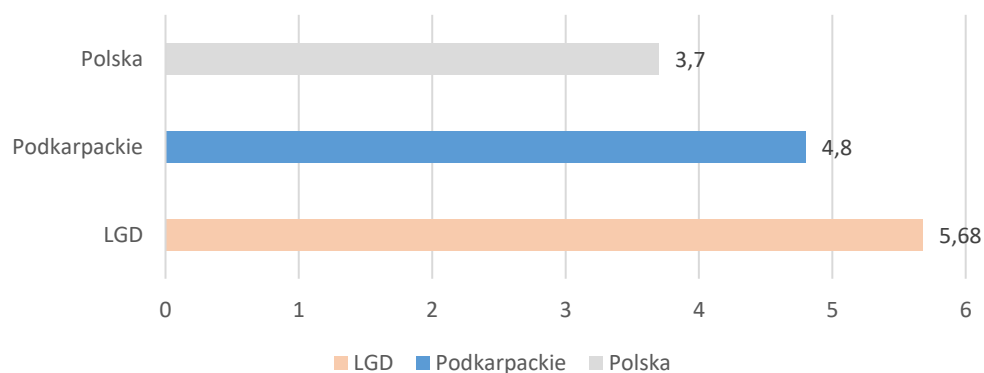
Wykres 15. Zasięg środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach LGD i województwie podkarpackim w roku 2021

W przypadku pierwszego ze wskazanych wskaźników odnosząc go do liczby mieszkańców, liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci jest w całym okresie analizy obejmującym okres lat 2017-2021 na terenie LGD wyższa od średniej notowanej dla całego obszaru województwa. Stan ten utrzymuje się na podobnym poziomie w całym okresie analizy; jednocześnie widoczna jest podobna tendencja zmian przedmiotowego wskaźnika w czasie, który notuje na terenie LGD - spadek począwszy od 2018 roku. Wyjaśnienie takiej sytuacji należy upatrywać z jednej strony w większej dzietności rodzin na terenie LGD (który należy do wyższego niż w województwie) i występowaniu większej liczby rodzin wielodzietnych wymagających potencjalnego wsparcia – a z drugiej wyższymi dochodami związanymi z corocznym podnoszeniem kwoty najniższego wynagrodzenia brutto przy jednoczesnym stałym kryterium dochodowym (674,00 zł netto) na osobę w rodzinie. Wprowadzenie kilka lat temu na poziomie rządowym świadczeń specjalnych dla rodzin, które niewątpliwie poprawiły sytuację materialną ich beneficjentów - oraz spadek bezrobocia w skali kraju i regionu – które to zjawiska zmniejszyły w konsekwencji popyt na usługi pomocy społecznej w tym zakresie.

Wykres 16. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w latach 2013-2021

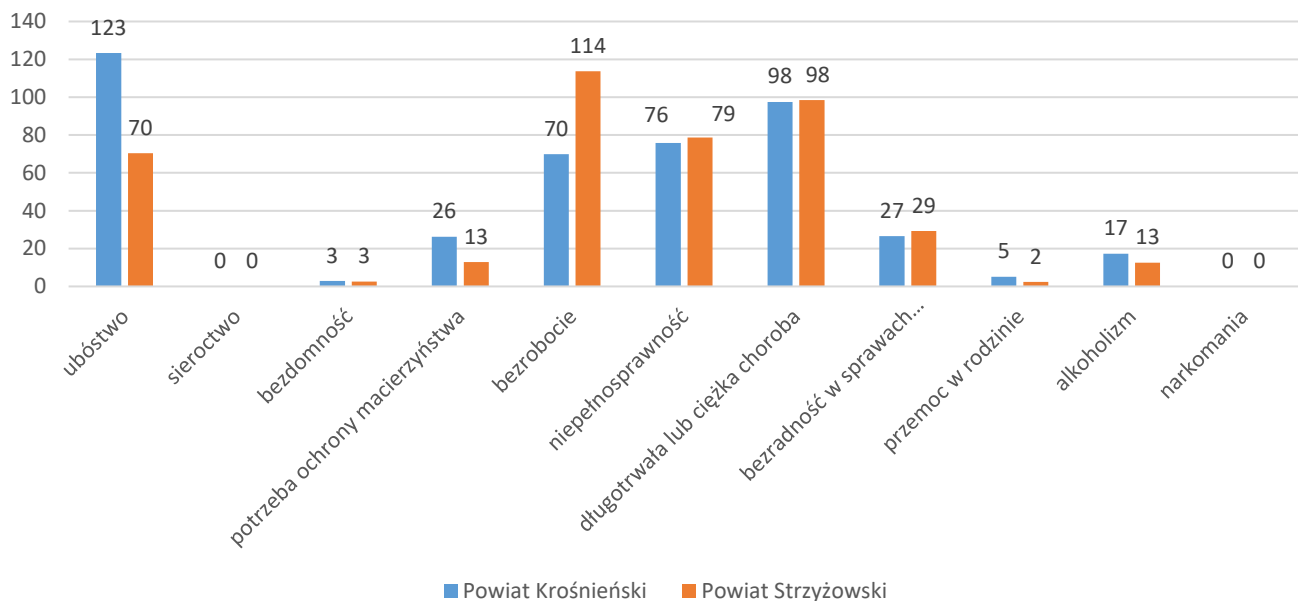
W omawianym obszarze, wskaźnik dotyczący udziału osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem (5,68 %), wyniósł powyżej średniej dla województwa podkarpackiego (4,8 %) oraz średniej dla całego kraju (3,7 %), co może świadczyć o problemie w tej kwestii oraz występowaniem większej liczby ludności, które wymagają pomocy ośrodków pomocy społecznej niż w innych częściach województwa oraz kraju, czego przyczyną może być większy zasięg ubóstwa czy też wykluczenia społecznego. Wskazane dane zostały przedstawione na poniższym wykresie.

Wykres 17. Zasięg osób korzystający ze środowiskowej pomocy społecznej w Polsce, Woj. Podkarpackim i LGD w 2021 roku. Dane GUS

Ustawa o pomocy społecznej określa również katalog przyczyn, ze względu na które udzielana jest osobom i rodzinom pomoc społeczna, do których zalicza się między innymi: ubóstwo, sieroctwo, bezdomność, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, przemoc w rodzinie, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, alkoholizmu i narkomanii czy też trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego.

Zgodnie z zebranymi danymi do głównych przyczyn, na które przyznawana jest pomoc społeczna na obszarze powiatów leżących na terenie Czarnorzecko- Strzyżowskiej LGD to: ubóstwo (23,98%), bezrobocie (19,57%), niepełnosprawność (17,62%), długotrwała lub ciężka choroba (22,42%).

Wykres 18. Liczba decyzji o przyznaniu pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców wg przyczyny jej wydania w powiatach krośnieńskim i strzyżowskim w 2021 roku. Dane GUS

Obok środowiskowej pomocy społecznej, w systemie funkcjonuje również pomoc instytucjonalna, realizowana poprzez placówki stacjonarnej pomocy społecznej, które zapewniają całodzienny pobyt, wyżywienie, podstawowe świadczenia opiekuńcze, rekreacyjno-kulturalne, edukacyjne czy też rehabilitacyjne. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej osobie, która wymaga całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności i nie może samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, a także której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. Na terenie LGD funkcjonuje siedem placówek pomocy społecznej:

- 1) Dom Pomocy Społecznej im. Jana Pawła II w Gliniku Dolnym – dla osób dorosłych, niepełnosprawnych, posiadający 70 miejsc statutowych,
- 2) Dom Seniora „Za Górą” w Żyznowie – przeznaczony dla osób dorosłych;
- 3) Środowiskowy Dom Samopomocy w Strzyżowie;
- 4) Dzienny Dom „Senior - Wigor” w Zawadce;
- 5) Dzienny Dom „Senior - Wigor” w Łączkach Jagiellońskich.
- 6) Dzienny Dom „Senior - Wigor” w Korczynie;
- 7) Dom Księży Emerytów EMAUS

Funkcje społeczno-opiekuńcze w stosunku do dzieci i młodzieży realizują także:

- 1) Dom Dziecka im. J. Korczaka w Strzyżowie,
- 2) Dom Dziecka w Żyznowie.

Poniżej przedstawiono charakterystykę najważniejszych grup i zjawisk społecznych wymagających interwencji ze strony usług społecznych na obszarze objętym LSR

A. Seniorzy

Starzenie się społeczeństwa to proces polegający na wzroście liczby osób w starszym wieku i ich udziału w ogólnej liczbie ludności przy jednoczesnym spadku liczby i udziału osób młodych w ogólnej liczbie ludności. Proces starzenia się społeczeństwa charakteryzuje także feminizacja, czyli wyższa liczba kobiet niż mężczyzn wśród populacji osób starszych, jak również singularyzacja tj. częstsze pojawianie się gospodarstw jednoosobowych, w których mieszkają osoby starsze. Konsekwencją jest konieczność zapewnienia warunków do jak najdłuższego samodzielnego życia w miejscu zamieszkania osobom samodzielnie gospodarującym. Wszystkie te procesy

obserwowane są powszechnie, wynika to z sytuacji demograficznej opisanej w podrozdziale 1.1., gdzie niewystarczająco wysoki poziom wskaźnika urodzeń oraz przyrostu naturalnego nie niwelują tempa starzenia się społeczeństwa. Zmierzamy do sytuacji gdy liczba osób w wieku senioralnym jak i udział w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru LGD będzie systematycznie rósł, niosąc za sobą szereg następstw natury społecznej i gospodarczej.

Z punktu widzenia usług społecznych wraz ze wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym, będzie rosła m.in. liczb osób niepełnosprawnych. Dane wskazują, że wśród osób w wieku poprodukcyjnym co trzecia osoba była niepełnosprawna prawnie lub biologicznie. Kolejnym zjawiskiem jest wskazana powyżej singularyzacja, wiążąca się z potrzebą zapewnienia opieki nad osobami samotnymi, zwłaszcza tymi które nie mogą liczyć na wsparcie strony usług opieki środowiskowej. Obecnie funkcjonujące usługi wsparcia seniorów można podzielić na dwie kategorie:

- a. organizacja czasu wolnego, rozwój hobby i zainteresowań oraz edukacja osób starszych – na terenie LGD dla starszych mieszkańców dostępne jest uniwersytet trzeciego wieku oraz kluby seniora organizowane w poszczególnych gminach. W przypadku klubów seniora ich liczba oraz skala działalności jest bardzo zmienna w czasie, w zależności m.in. od realizacji projektów dofinansowanych ze środków zewnętrznych. Działalność tego typu inicjatyw ogranicza także fakt, że mają one najczęściej charakter nieformalny, zawiązany wokół np. GOK na czas realizacji projektu,
- b. zapewnienie opieki dziennej lub całodobowej osób w wieku poprodukcyjnym z uwagi na niepełnosprawność lub chorobę – w tym zakresie na terenie LGD funkcjonuje Dom Pomocy Społecznej im. Jana Pawła II w Gliniku Dolnym – dla osób dorosłych, niepełnosprawnych, posiadający 70 miejsc statutowych, Dom Seniora „Za Górą” w Żyznowie – przeznaczony dla osób dorosłych; Środowiskowy Dom Samopomocy w Strzyżowie; Dzienny Dom „Senior - Wigor” w Zawadce; Dzienny Dom „Senior - Wigor” w Łączkach Jagiellońskich, Dzienny Dom „Senior - Wigor” w Korczynie; Dom Księży Emerytów EMAUS

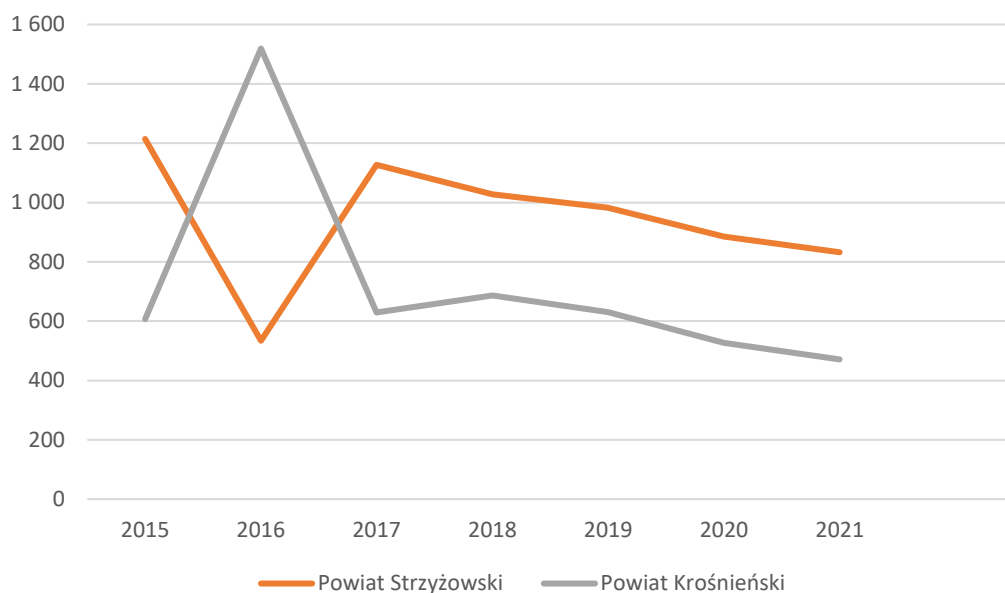
Kluczowe wyzwania dotyczące wsparcia osób starszych ze strony usług społecznych na terenie LGD to przede wszystkim:

- Niejednorodność grupy osób starszych pod względem aktywności, stanu zdrowia, niepełnosprawności wymaga stałego różnicowania usług społecznych pod względem ich zakresu i dostępności, w środowisku zamieszkania i całodobowo poza miejscem zamieszkania.
- Wspieranie działań nakierowanych na aktywizację seniorów i ich najbliższego otoczenia.
- Zapewniania wsparcia i doradztwa opiekunom osób starszych, w tym w ramach opieki wytchnieniowej.
- Tworzenia infrastruktury placówek dziennych, w tym mieszkań chronionych, odpowiadającym na zapotrzebowanie osób starszych.

B. Niepełnosprawność

Z uwagi na brak porównywalnych, aktualnych danych statystycznych dotyczących osób niepełnosprawnych, obecny szacowany obraz niepełnosprawności na terenie LGD widoczny jest w liczbie rodzin, którym na podstawie decyzji przyznano pomoc z przyczyny niepełnosprawności.

W roku 2021 łącznie na terenie powiatów leżących na obszarze LGD wg kryterium niepełnosprawności przyznano pomoc społeczną 1303 rodzinom – wartości w tym zakresie rosły od 2014 roku osiągając wartość szczytową w latach 2015, 2016 i od tego momentu się zmniejszają.

Wykres 19. Liczba rodzin, którym przyznano pomoc społeczną wg kryterium niepełnosprawności w latach 2015-2021. Dane GUS

Obecnie na terenie LGD funkcjonują podmioty i organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych - wszystkie organizacje pozarządowe, instytucje pomocy i integracji społecznej, zakłady pracy, spełniają istotną rolę w procesie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych – są to m.in.:

- Warsztaty terapii zajęciowej Caritas Diecezji Rzeszowskiej - w miejscowości Różanka w Gminie Wiśniowa 1 II 2002 r. uruchomiono Warsztaty Terapii Zajęciowej dla 30 uczestników. Warsztaty mieszczą się w budynku, który jeszcze w strukturach diecezji przemyskiej ofiarował na cele dobroczynne ks. Jan Klich, kapłan tejże diecezji. Obecnie do warsztatów uczęszcza 45 osób.
- Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Strzyżowie - placówka przeznaczona jest dla uczniów niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu umiarkowanym, znacznym lub głębokim. Celem edukacji uczniów z upośledzeniem umiarkowanym lub znacznym jest rozwijanie autonomii ucznia, wdrażanie do funkcjonowania społecznego, a w szczególności wyposażenie go w stosowne do jego możliwości w takie umiejętności i wiadomości które pozwolą mu na postrzeganie siebie jako osoby niezależnej, oraz aby: mógł porozumiewać się z otoczeniem w najpełniejszy sposób werbalnie i pozawerbalnie, zdobył maksymalną samodzielność w zakresie zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, był zaradny w życiu codziennym adekwatnie do indywidualnego poziomu sprawności i umiejętności oraz miał poczucie decydowania o sobie, mógł uczestniczyć w różnych formach życia społecznego na równi z innymi członkami danej zbiorowości. Oddziały znajdujące się w placówce: Wczesne wspomaganie Rozwoju Dziecka, Przedszkole specjalne, Szkoła podstawowa, Szkoła Przystosowująca do Pracy, Oddziały rewalidacyjno-wychowawcze, Internat
- Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy we Frysztaku - kształci na kilku poziomach: Przedszkole Specjalne z klasami dla dzieci autystycznych, Szkoła Podstawowa kl. I – VI, Gimnazjum kl. I – III, Zasadnicza Szkoła Zawodowa, Uzupełniająca Liceum Ogólnokształcące po Zasadniczej Szkole Zawodowej

C. Inne problemy i zagrożenia społeczne.

Współczesny świat generuje szereg nowych, niespotykanych wcześniej zagrożeń społecznych dotyczących takich kwestii jak: szeroki dostęp do środków odurzających, co może prowadzić do uzależnienia, aktywnym przepływem ludności między państwami, co generuje potrzebę integracji cudzoziemców, ale również zapobieganie handlowi ludźmi oraz szereg zagrożeń o charakterze behawioralnym, np. uzależnienie od komputera, smartfonu, pracoholizm, itp. Obecnie brak jest pełnych i porównywalnych danych statystycznych dotyczących tego typu

zagrożeń i wyzwań społecznych na poziomie lokalnym. Należy zauważyć, że wśród osób otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z tytułu uzależnień od alkoholu występuje 98 osób.

Kluczowe wyzwania dotyczące wsparcia w/w zagrożeń ze strony usług społecznych na terenie LGD to przede wszystkim:

- Rozpowszechnianie informacji o dostępnej pomocy w zakresie stosowania środków psychoaktywnych i uzależnień behawioralnych.
- Wzrost świadomości mieszkańców dotyczących zagrożenia przemocą i obowiązku reagowania na objawy przemocy.
- Powszechne działania w obszarze przeciwdziałania cyberprzemocy, uzależnieniu od Internetu/telefonu, hazardowi skierowane wobec dzieci i młodzieży szkolnej.
- Doskonalenie systemu wsparcia, w tym zapewnienie dostępu do psychiatry dziecięcego oraz poradni psychiatrycznej dla dzieci.

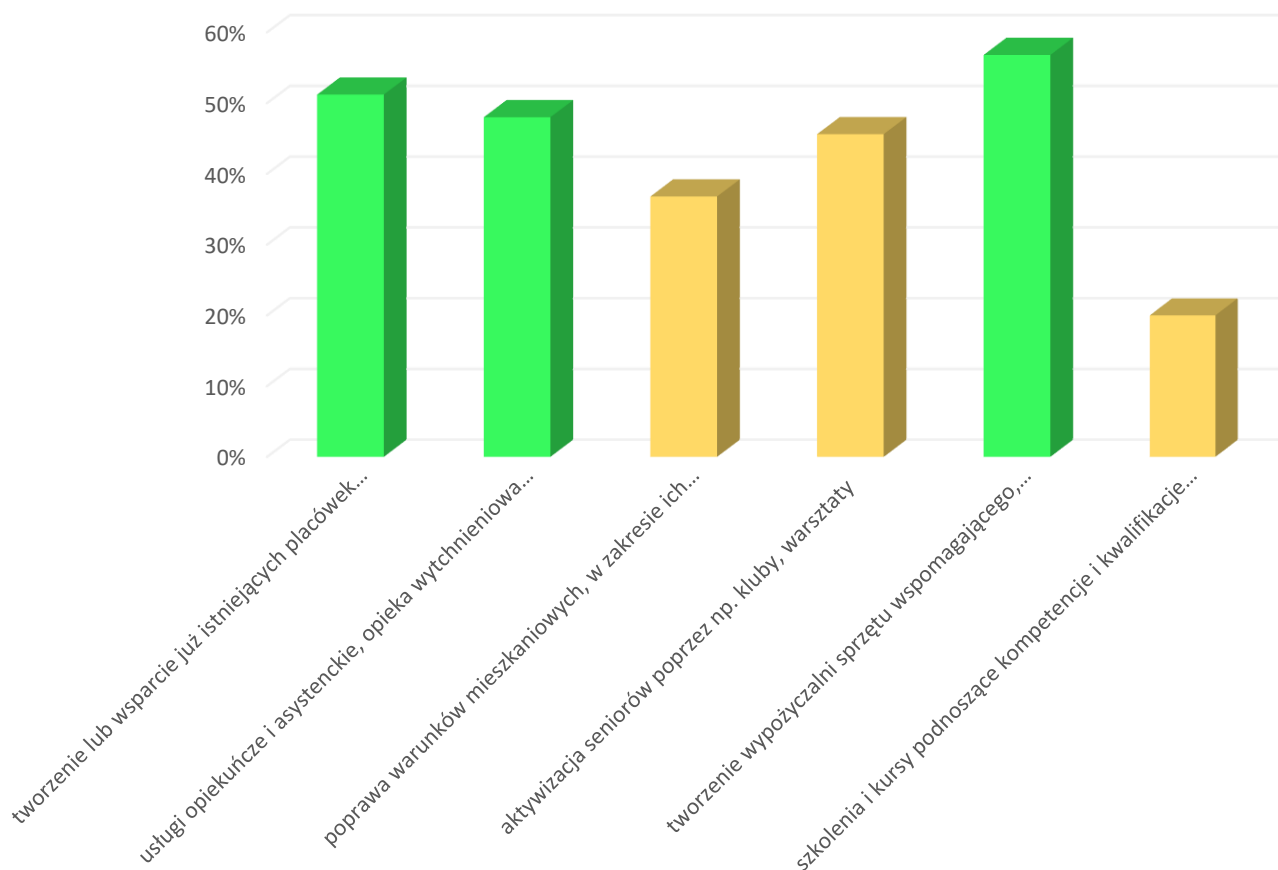
Na terenie LGD działa Punkt Konsultacyjno-Informacyjny ds. Uzależnień mieści się w budynku Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej (IV piętro), przy ul. Słowackiego 8 w Strzyżowie. Oferta pomocy świadczonej w placówce skierowana jest głównie do:

- osób uzależnionych od alkoholu i innych środków odurzających,
- członków rodzin osób uzależnionych,
- osób doświadczających przemocy domowej.

Pomoc udzielana w placówce obejmuje:

- poradnictwo psychologiczne, prawne, pedagogiczne,
- pomoc w przygotowaniu interwencji w stosunku do osoby nadużywającej alkoholu,
- edukację na temat konsekwencji nadużywania alkoholu i innych środków odurzających, metod leczenia, faz rozwoju uzależnienia itp.,
- wstępną motywację do podjęcia psychoterapii uzależnienia w specjalistycznych placówkach leczenia uzależnień,
- wsparcie dla osób po ukończonej terapii oraz ich rodzin,
- gromadzenie i udostępnianie informacji na temat specjalistycznych placówek leczenia uzależnień (świadczących leczenie w warunkach ambulatoryjnych oraz stacjonarnych), w tym też oddziałów leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych, ośrodków specjalizujących się w leczeniu narkomanii, uzależnień behawioralnych, zasad przyjęć do placówek itp.,
- podejmowanie działań mających na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz łagodzenie jej skutków.

Kwestia pomocy społecznej była szeroko poruszana podczas prowadzonych konsultacji społecznych. Ankietowani mieszkańcy stwierdzili, że w aspekcie usług społecznych najbardziej potrzebne mieszkańcom obszaru Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD są: *tworzenie lub wsparcie już istniejących placówek wsparcia seniora, tworzenie wypożyczalni sprzętu wspomagającego, pielęgnacyjnego i rehabilitacyjnego, usługi opiekuńcze i asystenckie, opieka wytchnieniowa dla osób starszych i niepełnosprawnych potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu, aktywizacja seniorów poprzez np. kluby, warsztaty.*

Wykres 20. Jakie inicjatywy w aspekcie usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej są Pani/Pana zdaniem najbardziej potrzebne mieszkańcom obszaru Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD? – (proszę wskazać maksymalnie 3 odp.) Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"

1.7. Edukacja i wychowanie

Edukacja wraz z wychowaniem pełni niezwykle ważną rolę w sferze społecznej oraz w kształtowaniu kapitału ludzkiego, mając kluczowe znaczenie dla szans rozwojowych społeczeństwa. Jakość kapitału ludzkiego, na którą wpływ ma system edukacji, zasadniczo wpływa m. in. na rynek pracy. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie edukacji publicznej należy do zadań własnych gminy, a wydatki przeznaczane na kwestie z nią związane stanowią znaczną część budżetu każdej gminy.

Pierwszym etapem zorganizowanej edukacji jest szkolnictwo podstawowe. Od 2017 roku, w wyniku przeprowadzonej reformy oświaty, okres nauki w szkole podstawowej został wydłużony z 6 do 8 lat, a następnym etapem edukacji stało się do wyboru 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letni szkoła branżowa I stopnia i 2-letnia szkoła branżowa II stopnia.

Na terenie omawianego obszaru, według danych z 2021 roku funkcjonowało łącznie 38 szkół podstawowych, do których uczęszczało łącznie 4918 uczniów. Na jeden oddział w szkole przypadało średnio 14 uczniów, natomiast zatrudnionych nauczycieli (pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych) w przeliczeniu na etaty było średnio na gminę 81. Największa liczba uczniów występowała w gminie miejsko-wiejskiej Strzyżów: 1519, gdzie występuje zarazem największa liczba mieszkańców. Najmniej uczniów uczęszcza natomiast do szkół w gminie Krościenko Wyżne.

Nazwa jednostki administracyjnej	Liczba szkół	Liczba uczniów	Średnia liczba uczniów na 1 oddział szkolny	Nauczyciele w przeliczeniu na etaty - szkoły podstawowe	Nauczyciele w przeliczeniu na etaty - szkoły podstawowe specjalne
Korczyna	5	901	15	83,18	0,00
Krościenko Wyżne	1	345	19	27,86	0,00
Wojaszówka	6	706	14	76,49	0,00
Frysztak	7	867	11	81,50	31,71
Strzyżów	13	1 519	13	152,27	9,68
Wiśniowa	6	580	13	65,01	0,00
LGD	38	4 918	14,17	486,31	41,39
Podkarpackie			15		

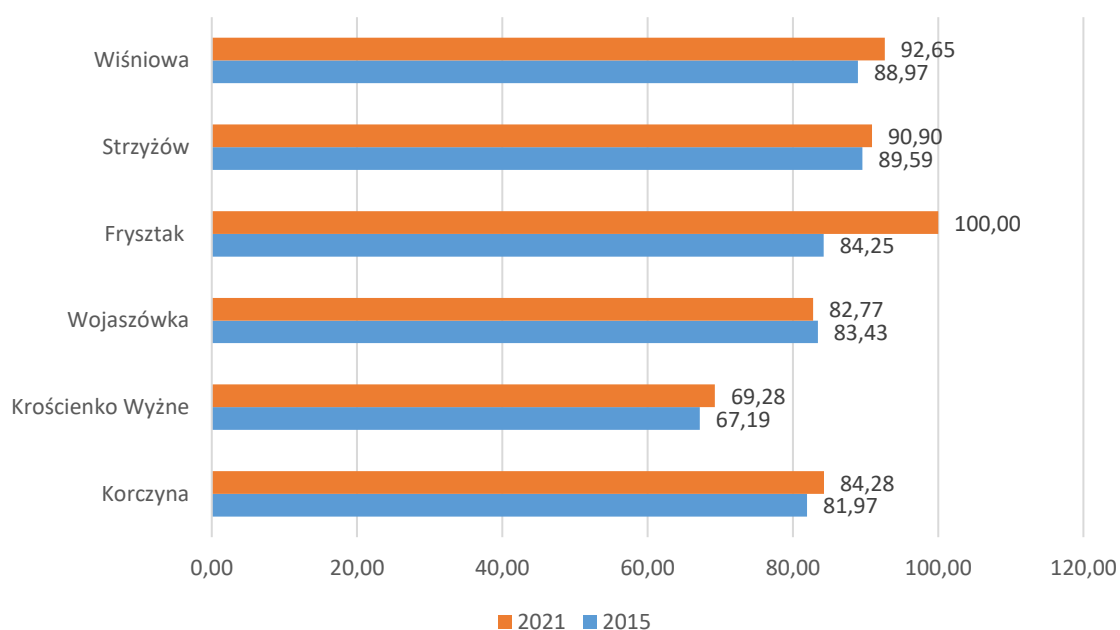
Tabela 18 Liczba szkół podstawowych oraz uczniów oraz liczba uczniów na 1 oddział w szkole i liczba nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na etaty. Dane GUS za rok 2021.

Miarą powszechności nauczania, służącą do oceny aktywności edukacyjnej ludności jest tzw. współczynnik skolaryzacji, którego analizy dokonuje się z uwzględnieniem poziomu nauczania. W statystyce stosuje się dwa rodzaje tego współczynnika: brutto, określający relację liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby osób w grupie wieku odpowiadającej temu poziomowi nauczania; oraz netto, określający relację liczby osób w danej grupie wiekowej, uczących się na danym poziomie kształcenia do liczby osób w grupie wieku odpowiadającej danemu poziomowi kształcenia.

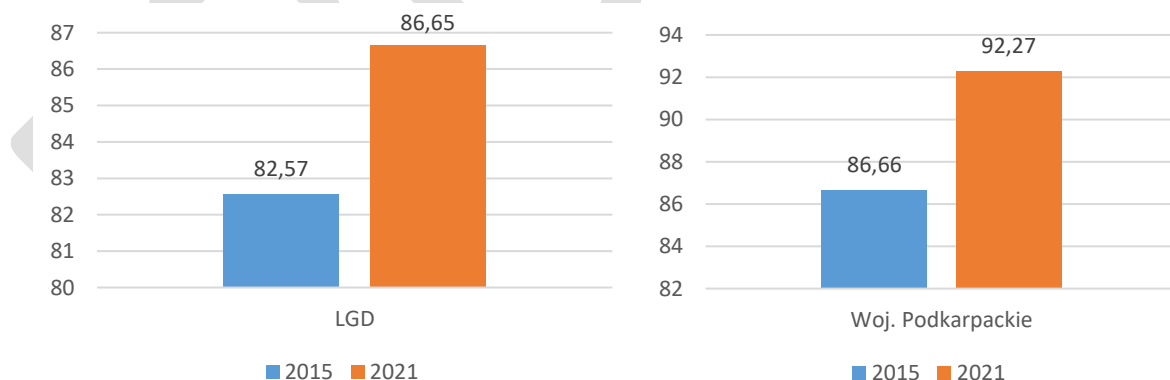
Analizując współczynnik skolaryzacji brutto dla poszczególnych gmin LGD, zauważyć można, że w większości gmin na przestrzeni lat 2015-2021 doszło do wzrostu wartości tego współczynnika (poza gminą Wojaszówka, gdzie nastąpił spadek). Wzrost i spadek wartości współczynnika skolaryzacji w poszczególnych gminach jest przede wszystkim wynikiem uczęszczania przez uczniów z terenu gminy do placówki w innej gminie. Najczęściej świadczy

to o tym, że część uczniów z obszarów wiejskich uczęszcza do szkół w miastach, stąd też np. wzrost wartości współczynnika na terenie gminy miejsko-wiejskiej Strzyżów.

Ogólnie na terenie analizowanego obszaru w 2021 roku, wskaźnik skolaryzacji brutto wyniósł 86,65%, wzrastając w stosunku do roku 2015 (82,57%) o 4,08 pp. Wartość wskaźnika w roku 2021 była poniżej średniej w województwie podkarpackim, gdzie wartość ta wynosiła 92,27. Dane dotyczące wskaźnika skolaryzacji brutto w poszczególnych gminach w roku 2015 i 2021, a także wartość wskaźnika na obszarze Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD oraz w województwie podkarpackim w 2015 i 2021 roku, przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 21 Wskaźnik skolaryzacji brutto w poszczególnych gminach objętych LSR w roku 2015 i 2021. Dane GUS

Wykres 22. Wskaźnik skolaryzacji na obszarze Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD oraz w województwie podkarpackim w 2015 i 2021 roku. Dane GUS

Spadająca liczba dzieci uczęszczających do szkół stanowi istotny problem dla gmin, ze względu na rosnące koszty utrzymania szkół oraz malejącą z tego powodu subwencją oświatową. Środki z subwencji oświatowej, w niektórych gminach pokrywają zaledwie 40-60% kosztów funkcjonowania placówek oświatowych, przez co pozostałą część gminy muszą wydatkować z własnego budżetu, co wpływa z kolei na ilość działań inwestycyjnych.

Jakość edukacji na poziomie podstawowym ocenić można na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty, do którego przystąpienie jest warunkiem ukończenia szkoły. Egzamin obejmuje wiadomości i umiejętności zawarte w wymaganiach określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego w odniesieniu do trzech kluczowych przedmiotów nauczania: języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego.

Na terenie omawianego obszaru w 2020 roku z języka polskiego, średni wynik egzaminu wyniósł 61,17%, natomiast najwyższa średnia wyników wystąpiła na terenie gminy Korczyna – 66%, z kolei najniższa w gminie Wiśniowa – 54 %. Wyniki z matematyki były dużo niższe niż z języka polskiego i średni wynik egzaminu na terenie analizowanego obszaru wyniósł 48,17 %. Najwyższa średnia wyników wystąpiła w gminie Korczyna – 53%, natomiast najniższa w gminie Wiśniowa – 41 %. Średni wynik z języka angielskiego wyniósł 49,83 %, a gminą, gdzie ta średnia była najwyższa była gmina Korczyna – 53 %. Najniższa średnia wystąpiła w gminie Wiśniowa – 47%.

Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2020 r. w placówkach oświatowych na terenie poszczególnych gmin przedstawia poniższa tabela.

Nazwa jednostki administracyjnej	Język polski	Matematyka	Język angielski
	średni wynik	średni wynik	średni wynik
Korczyna	66%	53%	53%
Krościenko Wyżne	63%	52%	48%
Wojaszówka	65%	52%	51%
Frysztak	59%	48%	52%
Strzyżów	60%	43%	48%
Wiśniowa	54%	41%	47%
LGD	61,17%	48,17%	49,83%
Woj. Podkarpackie	60,77%	47,77%	52,84%

Tabela 19 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2020 r. w placówkach oświatowych na terenie poszczególnych gmin obszaru objętego LSR. Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie

Oprócz placówek oświatowych, kształcących w zakresie podstawowym, na analizowanym obszarze funkcjonują inne placówki oświatowe, realizujące kształcenie na poziomie średnim, artystycznym lub branżowym.

- We Frysztaku funkcjonuje Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością umysłową w stopniu lekkim i umiarkowanym, udzielający wsparcia w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci, prowadzący przedszkole, szkołę podstawową w zakresie klas I-VIII i oddziałami edukacyjno-terapeutycznymi, oddział przysposobienia do pracy oraz 3-letnią szkołę branżową I stopnia, kształcąca aktualnie (oferta programowa) młodzież w kierunkach zawodowych takich jak cukiernik, kucharz, pracownik pomocniczy obsługi hotelowej, stolarz i ślusarz. Szkoła ta daje wykształcenie ogólne i zawodowe oraz możliwość dalszego kształcenia w szkole branżowej II stopnia. Cykl kształcenia kończy się egzaminem potwierdzającym kwalifikacje zawodowe organizowanym w klasie programowo najwyższej. Pozytywny wynik tego egzaminu umożliwia uzyskanie tytułu zawodowego. W roku 2020, w Szkole podstawowej Ośrodka Szkolno-Wychowawczego kształciło się 32 uczniów w różnym wieku, w tym 1 osoba z indywidualnym tokiem nauczania, a Szkole Branżowej 48 uczniów w 4 kierunkach nauczania. Liczba uczniów w Ośrodku systematycznie rośnie, co dowodzi potrzebę rozwoju placówki oraz wzrostem zapotrzebowania miejscowej społeczności na tego rodzaju ofertę edukacyjną.
- Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Strzyżowie. Przeznaczony jest dla uczniów niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu umiarkowanym, znacznym lub głębokim. Celem edukacji uczniów z upośledzeniem umiarkowanym lub znacznym jest rozwijanie autonomii ucznia, wdrażanie do funkcjonowania społecznego, a w szczególności wyposażenie go w stosowne do jego możliwości w takie umiejętności i wiadomości które pozwolą mu na postrzeganie siebie jako osoby niezależnej, oraz aby: mógł porozumiewać się otoczeniem w

najpełniejszy sposób werbalnie i pozawerbalnie, zdobył maksymalną samodzielność w zakresie zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, był zaradny w życiu codziennym adekwatnie do indywidualnego poziomu i umiejętności oraz miał poczucie decydowania o sobie, mógł uczestniczyć w różnych formach życia społecznego na równi z innymi członkami danej zbiorowości. W skład Ośrodka wchodzi: Oddział Wczesnego Wspomagania Rozwoju Dziecka, Przedszkole Specjalne, Szkoła Podstawowa Specjalna nr 3, Szkoła Przeposobienia do Pracy oraz Oddział dla Dzieci Głęboko Upośledzonych. Ośrodek dysponuje własnym internatem.

- Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Zygmunta Mycielskiego w Strzyżowie, w której kształcenie muzyczne dzieci odbywa się w ramach dwóch cykli nauczania: sześcioletniego - na instrumentach takich jak: fortepian, akordeon, skrzypce, gitara, flet poprzeczny, klarnet, saksofon - przeznaczonego dla dzieci w wieku od 5 do 10 lat, oraz czteroletniego - na instrumentach takich jak: fortepian, skrzypce, akordeon, gitara, flet poprzeczny, klarnet, saksofon - przeznaczonego dla młodzieży w wieku od 8 do 16 lat.

Kwestia edukacji była poruszana podczas prowadzonych konsultacji społecznych. Ankietowani mieszkańcy stwierdzili, że w tym aspekcie najbardziej potrzebne mieszkańcom obszaru Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD są: *wsparcie uczniów w nabywaniu i rozwijaniu kompetencji kluczowych, włączenie rodziców w działalność szkoły, wdrażanie programów dotyczących przeciwdziałania zjawiskom patologicznym w szkole.*

W ramach *wsparcia uczniów w nabywaniu i rozwijaniu kompetencji kluczowych* wskazywano najczęściej następujące kompetencje:

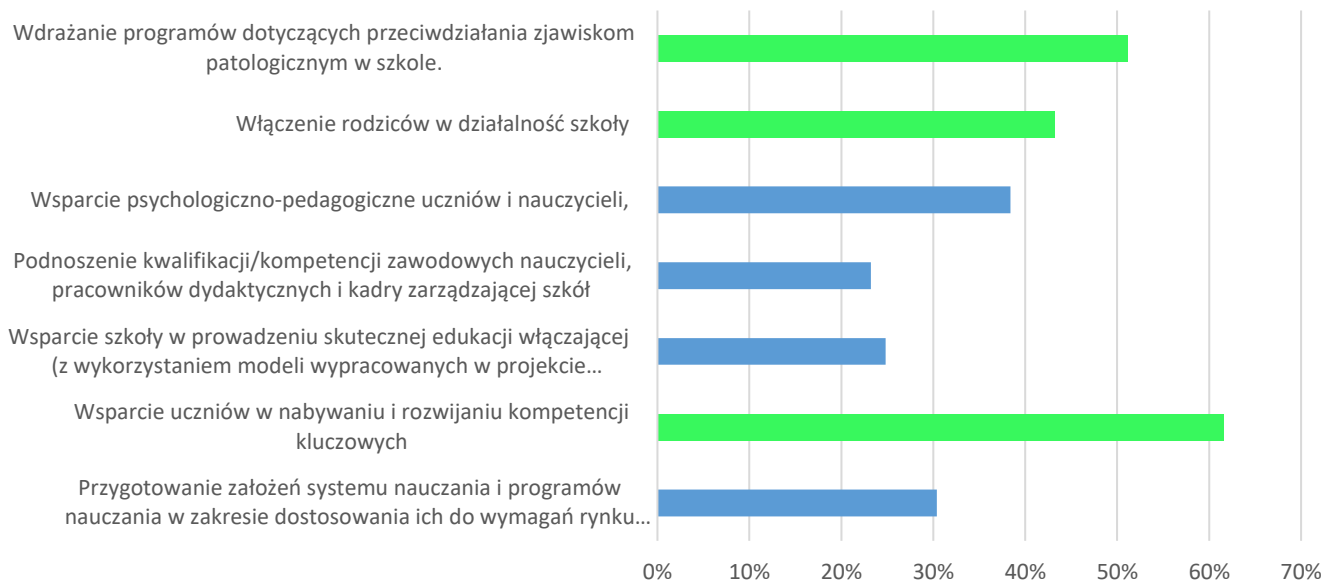
- kompetencje matematyczne, naukowe i techniczne
- kompetencje cyfrowe: zrozumienie i efektywne korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych
- kompetencje przedsiębiorcze: rozumienie i rozwijanie umiejętności związanych z przedsiębiorczością, innowacyjnością i samodzielnością

W ramach *wdrażania programów dotyczących przeciwdziałania zjawiskom patologicznym w szkole* wskazywano najczęściej działania powstrzymujące następujące patologie:

- przemoc i agresja, w tym w szczególności: znęcanie się, zastraszanie, zastraszanie cybernetycznego i wykluczanie społeczne
- uzależnienia w tym w szczególności: od alkoholu, nikotyny, telefonu, internetu, mediów społecznościowych, narkotyków,
- niezdrowe odżywianie się (słodkie napoje gazowane, energetyczne, słodkie, chipsy itp.)
- niezdrowy styl życia (niska aktywność fizyczna, nieprawidłowe siedzenie)

W ramach *włączenia rodziców w działalność szkoły* wskazywano najczęściej następujące formy:

- wspólne (rodzice, uczniowie, nauczyciele) wyjazdy edukacyjne
- szkolenia dla rodziców: warsztaty i prezentacje dla rodziców na temat różnych aspektów edukacji, takich jak metody nauczania, zdrowie psychiczne i emocjonalne uczniów, metody wspierania nauki w domu itp.
- wsparcie działalności komitetów rodzicielskich

Wykres 23 Jakie działania w aspekcie wsparcia szkół na terenach wiejskich są najbardziej potrzebne w gminie, w której Pani/Pan mieszka. Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi. Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzeczko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"

1.8. Dziedzictwo kulturowe/zabytki

Cecha charakterystyczną obszaru objętego LSR jest bogata historia i kultura. Na terenie każdej z gmin LGD spotkać można wiele zabytkowych obiektów, pomników przyrody, które mają szansę stać się „magnesem” przyciągającym turystów z regionu i Polski.

Rozwój osadnictwa nad Wisłokiem przypada na połowę XIV wieku. Wtedy doszło do lokacji 20 wsi na prawie niemieckim w ziemi sanockiej i przemyskiej. Do lat 30 XX wieku Wisłok był rzeką spławną. Pływały po niej szkuty z drewnem do Strzyżowa, a także okoliczna szlachta spławiła uprawiane przez siebie zboża. W ten sposób szkutami przez Wisłok, San i Wisłę płynęły aż do Gdańska.

Obszar objęty LSR posiada długą i bogatą historię osadnictwa. Plemiona myśliwskie penetrowały te ziemie już kilkanaście wieków przed narodzeniem Chrystusa, świadczą o tym znaleziska narzędzi kamiennych. Historia osadnictwa wiąże się z okresem późnego paleolitu, natomiast wyraźniejsze ślady kultury pochodzą z neolitu. Decydujący wpływ na rozwój osadnictwa i kultury odegrały dwie fale kolonizacyjne: z północy postępowała kolonizacja przez Małopolan, z południa kolonizacja wołoska.

Szczególny rozwój osadnictwa przypadł na okres panowania Kazimierza Wielkiego. Przez obszar objęty LSR wiodły szlaki komunikacyjne i handlowe (tzw. szlak bursztynowy w okresie Cesarstwa Rzymskiego, a w późniejszych czasach szlak winny). Na przestrzeni wieków tereny te doznały wielu klęsk wojennych przez najazdy tatarskie, szwedzkie, węgierskie, które pozostawiały spustoszenie, głód i epidemie.

Zabytki sakralne

Do najcenniejszych zabytków architektury sakralnej (które są zarazem najstarsze) znajdujących się na obszarze objętym LSR są świątynie należące do architektury drewnianej. Wśród nich kościoły znajdujące się we Frysztaku (z 1927 roku), Lubli (XV w) , jak również w Gogołowie, wzniesiony w 1672 roku.

Dziedzictwo kulturowe jest wzbogacone spuścizną sakralną po tzw. Zamieszkańcach, którzy z przyczyn politycznych zmuszeni byli opuścić teren gminy Wojaszówka, w postaci kilku cerkwi. Świątynia grekokatolicka pw. św. Paraskiewy w Rzepniku (rok budowy 1581) to cerkiew w całości murowana z jedną baniastą kopułą. Drewniana łemkowska cerkiew grekokatolicka pw. Opieki Matki Bożej w Bonarówce została wzniesiona w 1841 roku. Kolejne świątynie grekokatolickie znajdują się w miejscowościach: Oparówka, Czarnorzeczki oraz Węglówka.

Na szczególną uwagę zasługują: piętnastowieczny Zespół Kościoła Parafialnego pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP i Bożego Ciała w Strzyżowie wraz z otoczeniem oraz Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP i św. Andrzeja Apostoła w Łączkach Jagiellońskich (XVIII wiek).

Obszar objęty LSR obfituje również w perełki architektury sakralnej z XIX wieku. Warto tu wymienić takie kościoły jak: Kościół parafialny pod wezwaniem Świętego Stanisława biskupa w Dobrzechowie wzniesiony w latach 1888 - 1893, Neogotycki kościół parafialny pw. św. Jana Kantego w Ustrobnej, którego budowa trwała przez 17 lat a poświęcenie odbyło się w 1877 r. i dokonał go ks. Ignacy Łobos, kanonik Kapituły Katedralnej w Przemyślu, późniejszy Biskup Tarnowski;

Warto tu dodać olbrzymi kult przydrożnych kapliczek, które są czczone i pielęgnowane przez miejscową ludność. Wśród nich są interesujące zabytkowe okazy.

Zabytki historyczne

Na terenie obszaru objętego LSR można spotkać wiele zabytkowych obiektów. Zachowane układy urbanistyczne centrów wsi i miast z kamienicami mieszczańskimi. Zabytkowe pałace, dwory, mini-skanseny, zamki i ich ruiny. Pojedyncze obiekty małej architektury, takie jak zabytkowe młyny, wiatraki, pomniki historyczne, na stałe wpisały się w krajobraz wielu wsi.

Ruiny zamku *Kamieniec* wraz z otoczeniem to wizytówka zabytków historycznych tego terenu. Gotycka budowla została wzniesiona na skale, na wysokości 452 m n.p.m. Pierwszy zapis o zamku pochodzi z roku 1348. Z czasów Kazimierza Wielkiego był to typowy graniczny zamek obronny. Obecnie ta część, z której pozostał ostrołukowy portal i wschodnia ściana z wnęką, nosi nazwę „wysoki” lub „odrzykoński”. Jego zadaniem była obrona traktu handlowego z Polski na Węgry przez Przełęcz Dukielską.

Pod koniec XIV wieku Władysław Jagiełło nadał go rodowi Kamienieckich, którzy zamek rozbudowali i uczynili swą główną siedzibą. W pierwszej połowie XV wieku dobudowano do Zamku Górnego przedzamcze zachodnie, które przekształciło się z czasem w tzw. Zamek Odrzykoński. Zaś w 1512 roku dobudowano część tzw. Zamku Dolnego, zwanego też Korczyńskim. Później zamek zmieniał właścicieli a w wyniku działań majątkowych często mieścił dwie siedziby rodowe - nieraz ze sobą skłócone. Zamkowe spory zainspirowały Aleksandra Fredrę do napisania słynnej „Zemsty”.

Zamek do dzisiejszego dnia jest podzielony administracyjnie między dwóch właścicieli: jedna połowa należy do gminy Korczyna, druga do Odrzykonia (gmina Wojaszówka).

Prawdziwą perełką wśród zabytków jest zespół dworsko-parkowy w Komborni na który składa się: dwór, kaplica dworska, spichlerz dworski, oficyna folwarczna, stajnia dworska i park krajobrazowy. Obiekt to ziemiańska siedziba z XVI w. Czasy największej świetności tej rezydencji związane są z objęciem jej 1795 r. przez Adama Urbańskiego, który uczynił ją siedzibą swojego rodu. Obecnie zespół jest po gruntownej przebudowie i zaadaptowany pod hotel i SPA.

Dwór, oficyna dworska i park z aleją dojazdową i zabytkową kaplicą w Krościenku pochodzą z 1651 r. Wiśniowa związana jest mocno z rodem Mycielskich, którzy w 1868 roku weszli w posiadanie miejscowości oraz murowanego dworu, zbudowanego przez Bonerów w II poł. XVI wieku i znacznie przyczynili się do jej rozwoju kulturalnego i rolniczego. Neogotycki dwór w Bratkówce wybudowali Starowieyscy ok. poł. XIX wieku kiedy to, niegdyś należąca do latyfundiów Kamienieckich wieś, stała się ich własnością.

W obiekty zabytkowe obfituje również gmina Strzyżów. Należy wśród nich wyróżnić kilka. **Zespół dworsko-pałacowy Pałac Wołkowickich-Konopków w Strzyżowie** to neogotycki pałacyk z piętrem wybudowany został pod koniec XIX w., zastąpił wcześniejszą budowlę - dwór z osiemnastego stulecia który należał do Skrzyńskich, z której zachowały się jedynie piwnice. Zespół parkowo-pałacowy Bylickich w Żyznowie usytuowany jest w obrębie pozostałości okazałego parku krajobrazowego, istniejącego już w poł. XIX w. istniejącego w miejscu wcześniejszych ogrodów. W parku występują stare drzewa i aleje. Pałac wybudowany został w 1 połowie XIX w. Przebudowany częściowo został pod koniec XIX i na początku XX wieku zatracił wówczas wiele pierwotnych, klasycystycznych cech.

Dawna Synagoga obecnie Biblioteka Publiczna Gminy i Miasta im. Juliana Przybosa w Strzyżowie wzniesiona została w końcu XVIII w. Jest to bardzo ważny zabytek kultury żydowskiej na Podkarpaciu ze względu na białą i polichromię.

Muzea i Izby muzealne

Największą placówką muzealną jest Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej, którego początki sięgają 1959 r., kiedy to Zygmunt Leśniak (dzisiejszy patron), nauczyciel strzyżowskiego Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego, rozpoczął gromadzenie zbiorów, przekazywanych przez uczniów i ich rodziny. W obecnym kształcie Muzeum funkcjonuje od 2011 roku w budynku kamienicy mieszczącej z drugiej połowy XIX w. w Strzyżowie. Zbiory stanowią kilka tysięcy eksponatów o wysokiej wartości muzealnej z następujących dziedzin: paleontologia, archeologia, historia, archiwalia, kultura materialna, militaria, sztuka oraz etnografia. Muzeum podlegają trzy filie. Obejmują one tunel schronowy dla pociągu sztabowego z czasów II wojny światowej, Galerię Miejską oraz wystawę poświęconą mieszkańcom Strzyżowa pochodzenia żydowskiego, zaaranżowaną w budynku byłej synagogi (obecnie biblioteki).

Pod opieką KGW z Krościenka Wyżnego znajduje się Izba Muzealna, gdzie wyeksponowano wiele pozostałości z dawnej kultury m.in.: odzież, meble, narzędzia rolnicze. Zobaczyć eksponaty związane z dawnymi zawodami, pamiątki wojskowe, sakralne, kolekcje starych przedmiotów codziennego użytku. Izba jest częścią Transgranicznego Szlaku Rowerowego „Beskidzkie Muzea”, który łączy ok. 20 placówek muzealnych w miejscowościach przy granicy polsko-słowackiej. Muzeum Wsi Odrzykoń gromadzi w sobie pamiątki związane z przeszłością Odrzykonii i zamku *Kamieniec*.

Podobna izba pamięci funkcjonują również w Szufnarowej. W Gogołowie natomiast możemy zobaczyć prywatne muzeum prowadzone przez Miłośników Tradycji i Ludowej Muzyki w Gogołowie, natomiast w Wysokiej Strzyżowskiej funkcjonuje galeria antyków i skansen Folwark „Golcówka”.

Członkowie organizacji Ziemia Frysztacka Stowarzyszenie Promocji Rozwoju stworzyli projekt o nazwie Ekomuzeum Góry Wolności, który stanowi sieć rozproszonych w terenie obiektów, tworzących żywą kolekcję obrazującą wartości przyrodnicze i kulturowe regionu oraz dorobek jego mieszkańców. Wyjątkowy charakter regionu jest prezentowany jako wypadkowa warunków naturalnych i działalności ludzi, historycznej i obecnej.

Ekomuzeum to również nowatorski sposób zwiedzania. Członkowie, partnerzy ekomuzeum po licznych spotkaniach przyjęli nową formę zwiedzania - *questing* - wierszowane wskazówki dojazdu do kolejnego punktu, atrakcji turystycznej. To wspaniała rodzinna zabawa stająca się coraz bardziej popularna na obszarze LGD.

Obiekty pomilitarne i pomniki wojenne

Perełką ziemi strzyżowskiej wymienianą przez krajoznawców, jako *Gefechtsstand „Anlage Sud”*, jest zespół fortyfikacji poniemieckich z czasów II wojny światowej w Strzyżowie i Stępinie. Tunel ma 465 m. długości, wewnątrz znajduje się kilkudziesięciometrowa bocznicą. Wlot i wylot tunelu zamknięty zaporami, w których zamontowano dwuczęściowe drzwi żelazne z wywietrznikami i obudowane wejściami strażniczymi, jedynymi w Polsce zachowanymi do dzisiaj.

W 1969 r. w Żarnowej obok mostu kolejowego na Wisłoku wzniesiono pomnik betonowy postument z armatą, a sama wieś za bohaterską akcją obrony mostów i działalność partyzancką została odznaczona Krzyżem Walecznym. Dla upamiętnienia tych walk w Żarnowej przez kilka lat odbywał się w lipcu piknik historyczny podczas których przedstawiano rekonstrukcje bitwy o żarnowskie mosty.

Na uwagę zasługuje pomnik poświęcony ofiarom Katynia w Niewodnej usytuowany na dziedzińcu kościelnym wzniesiony w czasach reżimu komunistycznego (jako jeden z pierwszych w Polsce) w 1980 r., przez ówczesnego proboszcza ks. Michała Pelczara. Co roku przy pomniku odbywają się gminne obchody Dnia Katyńskiego, podtrzymujące patriotyczne tradycje wsi i parafii. Na granicy Kozłówek i Markuszowej znajduje się pomnik, upamiętniający mieszkańców tych wiosek zamordowanych w 1943 r. przez Niemców za pomoc w ukrywaniu Żydów.

Powyższe obiekty, miejsca świadczą o bogatym dziedzictwo historycznym i kulturalnym, obszaru Czarnorzecko- Strzyżowskiej LGD. Zwrócono na to uwagę podczas konsultacji społecznych. Aż 42% ankieterów wskazało, że mocną stroną/ walorem obszaru Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD są niewątpliwie *zabytki kultury i historii (miejsca kultu religijnego, kościoły, cerkwie, architektura, skanseny, muzea)*.

Na pytanie jak wykorzystać istniejące dziedzictwo do rozwoju społeczno- gospodarczego obszaru objętego LSR, uczestnicy spotkań konsultacyjnych najczęściej wskazywali, w szczególności takie działania jak:

- opracowanie tras turystycznych tematycznie związanych z dziedzictwem regionu, takich jak szlaki historyczne, ścieżki kulturowe lub szlaki przyrodnicze
- tworzenie aplikacji ukazujących i opisujących dziedzictwo lokalne

1.9. Obszary atrakcyjne turystycznie

Obszar objęty LSR posiada korzystne położenie geograficzne, urozmaicony krajobraz, nieskażone środowisko, bogate zasoby dziedzictwa historycznego i kulturowego. Są to czynniki warunkujące rozwój różnych form turystyki na obszarze objętym LSR. Pomimo, że jest to obszar o szczególnych walorach przyrodniczych, nie posiada jednak wystarczającej infrastruktury około turystycznej. Na obszarze znajduje się kilkadziesiąt gospodarstw agroturystycznych oferujących ponad 100 miejsc noclegowe. Jedną z gmin, Krościenko Wyżne nie posiada żadnego gospodarstwa agroturystycznego. Niektóre gospodarstwa agroturystyczne oferują oprócz noclegu ciekawe formy spędzania czasu: ogniska, przejażdżki konne, degustację potraw, w tym chleba, serów, nalewek, win. Na obszarze objętym LSR wiele terenów można nazwać atrakcyjnymi turystycznie, do ciekawych, sprzyjających aktywnemu wypoczynkowi należą piesze szlaki turystyczne, trasy rowerowe, ścieżki dydaktyczno - przyrodnicze, punkty widokowe. Przez okolicę Frysztaka prowadzi szlak wodny, którym jest rzeka Wisłok, pomimo braku przystani, w okresie letnim wielu kajakarzy podejmuje próby przepłynięcia trasy ok. 36 km od Krosna przez Frysztak do Strzyżowa.

Zarówno Park Krajobrazowy, jak i dorzecze Wisłoka w sposób znaczący wpływają na atrakcyjność turystyczną, wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe obszaru. Gminy obszaru objętego LSR, podobnie jak całe województwo podkarpackie, w porównaniu z innymi regionami kraju, wyróżnia dobrze zachowane środowisko przyrodnicze. Do poprawy czystości powietrza przyczyniły się m.in.: likwidacja zakładów produkcyjnych generujących zanieczyszczenie środowiska, jak też stopniowe wymienianie kotłowni węglowych na gazowe w domostwach prywatnych. Zdecydowana większość budynków administracyjnych, użyteczności publicznej i szkoły na terenie gmin mają ogrzewanie gazowe. Zauważalny jest wzrost wykorzystania energii słonecznej i innych źródeł energii odnawialnej. Zauważalne jednak są przypadki ogrzewania domów odpadami niebezpiecznym (plastyczne i gumowe wyroby i opakowania), co wynika prawdopodobnie z niskiej świadomości ekologicznej mieszkańców.

Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy, w obrębie którego leżą gminy członkowskie, został utworzony w 1993 roku obejmuje obszar blisko 26 tysięcy hektarów. Leży na wyjątkowo pięknych i wartościowych przyrodniczo terenach Pogórzy Strzyżowskiego i Dynowskiego. Główny ciąg wzniesień parku zaczyna się od zachodu rozczłonkowanym wałem Klonowej Góry (525 m n.p.m.), Barda (534 m) i Chełma (528 m). Potem obniża się nieco i opada w kierunku Wisłoka.

Ponad 47% parku stanowią lasy, w dużym stopniu ekosystemy naturalne z przewagą jodły, buka i sosny. Rzadziej występują: dąb szypułkowy, grab zwyczajny, brzoza brodawkowata i modrzew europejski. Osobliwością w parku jest obecność typowego dla wyższych pasm Karpat regla dolnego (450-500 m), który tworzy buczyną karpacką. Unikalnym zjawiskiem jest występowanie buczyn w podzespole suchym z kostrzewa górską, co jest cechą wybitnie wschodniokarpacką.

Zbiorowiska buczyny karpackiej chronione są w rezerwach przyrody: *Góra Chełm* i *Herby*. Najwyższym jego wzniesieniem jest znajdująca się na terenie gminy Korczyn - *Sucha Góra* (585 m). Grzbiety wzgórz porastają lasy, a niższe partie oraz doliny rzek zajmują łąki i pola uprawne.

Dobre warunki bytowania sprawiają, że przechodzi tu naturalny rozród 226 gatunków kręgowców, w tym 35 gatunków ryb, 16 gatunków płazów, 6 gatunków gadów oraz 47% krajowej awifauny lęgowej i 50% krajowych ssaków. Osobliwością lokalną jest dość liczne występowanie małych ssaków latających czyli nietoperzy, które zdomowały się w starych nieczynnych wyrobiskach kamieniarskich.

Roślinność Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego jest bogata. Występuje tu ponad 700 gatunków roślin, z czego 43 to gatunki chronione. Są to m.in.: śnieżyca wiosenna, śnieżyczka przebiśnieg, skrzyp olbrzymi. Spośród roślin chronionych występują m.in.: buławnik mieczolistny, zimowit jesienny, wawrzynek wilcze łyczo, kruszczyk szerokolistny, skrzyp olbrzymi, wroniec widlasty. Największą grupę stanowią gatunki górskie: pióropusznik strusi, podrzeń żebrowiec czy paprotnik kolczysty. Naturalność krajobrazu chroniona jest poprzez utworzone na tym terenie obszary chronione. Cały ciąg obrębu koryta przepływającego Wisłoka stanowi obszar prawnie chronione w ramach sieci Natura 2000.

Charakterystyczny rys krajobrazowi parku nadają, występujące w kilku miejscach malownicze formy skałkowe będące główną atrakcją turystyczną. Większe skupienia skałek znajdują się w okolicach Czarnorzeczek, gdzie utworzono rezerwat skalny *Przędki*, który zajmuje powierzchnię 13,62 ha. Rezerwat *Herby* w Jazowej utworzono celem ochrony naturalnych zbiorowisk lasu bukowego. Interesującym obiektem jest tzw. Dudniacz w Szufnarowej - zespół skałek, który w określonych warunkach wydaje niepowtarzalne dźwięki przypominające dudnienie. Ponadto jest też grupa 15 skałek w Woli Komborskiej. Wśród nich jest *Konfederatka* - oryginalna skałka przypominająca swym kształtem czapkę ułańską.

Sporo uwagi poświęca się również zabytkowym drzewom, których na terenie obszaru jest na prawdę dużo. Dąb szypułkowy *Poganiń* znajduje się w Węglówce przy dawnej cerkwi, obecnie kościele rzymskokatolickim, nad brzegiem Czarnego Potoku. To najstarsze drzewo na Pogórzu liczy sobie ponad 600 lat, ma 870 cm obwodu i 18 m wysokości. Dąb nadal cieszy się dobrym „zdrowiem” i regularnie owocuje. Nie ustępuje mu 500-letni dąb bezszypułkowy *Jagiellon* w Rzepniku. Źródło „Mieczysław” to pomnik przyrody o charakterze oczka wodnego w Czarnorzeczkach. Jego powierzchnia wynosi około 25 m kw. przy głębokości 8 metrów.

Województwo podkarpackie na mapie Polski jest zdecydowanym liderem w ilości produktów tradycyjnych wpisanych na listę Ministra Rolnictwa i posiadających odpowiedni certyfikat. Na Podkarpaciu jest ich 185. Obszar objęty LSR to region posiadający bogatą historię, kulturę, dziedzictwo tradycji, zwyczajów, obrzędowości. Do tradycji należy też dziedzictwo kulinarne, które na obszarze jest niezwykle bogate. Kuchnia tradycyjna przez wieki tworzyła przepisy, receptury, których głównym zadaniem było dać pożywienie i zrobić „coś z niczego”. Stąd najprostsze potrawy przyrządzane z produktów dostępnych w gospodarstwie, ogrodzie, lesie, czasem też wodzie. Pomysłowość gospodyń wiejskich wyczarowywała dania, które dzisiaj są zdrowe i chętnie poszukiwane przez mieszkańców miast, czy turystów. Na obszarze objętym LSR są 2 produkty wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych, są to:

Pamuła glinicka - produkt wpisany od lipca 2009 roku. Jest to potrawa wytwarzana przez Koło Gospodyń Wiejskich z Glinika Zaborowskiego. Pamuła glinicka to zupa z lokalnych owoców m.in. suszonych śliwek, gruszek, jabłek. W okresie jesienno-zimowym pamuła glinicka była jednym z głównych dań. Podawana była w garnuszkach do zapiekanych ziemniaków. Zupa ta nadal gotowana jest w okolicach Strzyżowa.

Bułka Brytfon - produkt wpisany na Listę 18.08.2009 r. Do przygotowania ciasta używano drożdży, jajek, mąki, mleka, oleju i maku do posypania. Ciasto wymagało przygotowania z drożdży rozczynu i jak potroił objętość mogło być wyrabiane ciasto. Bułka Brytfon była pieczona na święta Bożego Narodzenia, Wielkanoc, Zielone Świątki i ważne uroczystości takie jak wesela, chrzciny, czy stypy.

Promocja i sprzedaż produktów tradycyjnych odbywa się jedynie poprzez udział w lokalnych wydarzeniach: targach, konkursach kulinarnych, piknikach, uroczystościach oraz w prasie lokalnej i publikacjach. Brakuje szerokiej oferty skierowanej na zewnątrz.

Na obszarze jest wiele potraw, które są zakorzenione na tym terenie, nadal tradycyjnie wykonywane, nie posiadają jednak odpowiednich certyfikatów. Poniższa tabela pokazuje bogactwo kulinarne obszaru objętego LSR, które ma szansę na uzyskanie odpowiednich certyfikatów i może stanowić wizytówkę obszaru i regionu.

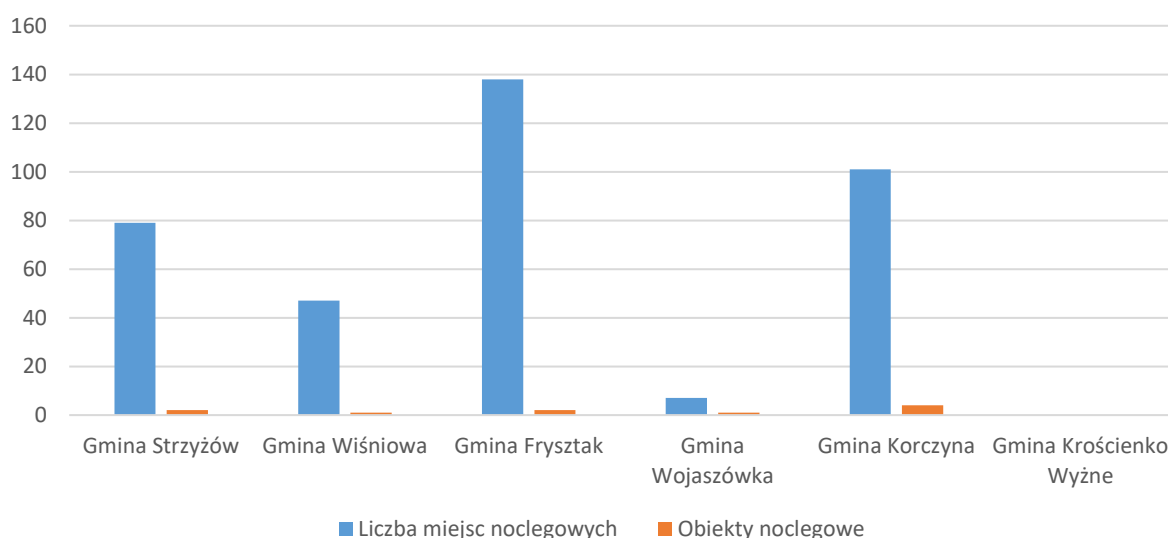
Gmina	Produkty, potrawy charakterystyczne dla obszaru objętego LSR
Frysztak	Chleb na zakwasie, miody, dżemy, galaretki malinowe, wina z Winnicy Sztukówka
Wiśniowa	Kozie sery, chleb tradycyjny, wino z Winnicy Głębuszka
Strzyżów	Nalewka z mniszka, żywnowski kapłon, zielony roztrzepaniec, pierogi z bobem, polewka dobrzechowska
Korczyna	Królewice ziemniaczane, macki razowe, pierogi czosnkowe (z czosnkiem niedźwiedzim), proziaki, podpłomyki, chleb tradycyjny, pierogi z kiszoną kapustą i grzybami, maleszka
Wojaszówka	Piwo - produkcja oparta na tradycyjnych recepturach
Krościenko Wyżne	Kapusta z fasolą, barszcz biały z ziemniakami, kapusta z grochem, żur.

Tabela 20 Zestawienie produktów obszaru objętego LSR Źródło: Dane własne LGD

Jest to nisza, którą należy zagospodarować, bowiem bogactwo i różnorodność kulinariów pozwalają przypuszczać, że produkty te przyczynią się do zachowania dziedzictwa kulturowego, rozwoju obszaru poprzez poszerzanie oferty turystycznej i umacniania tożsamości społeczności lokalnych.

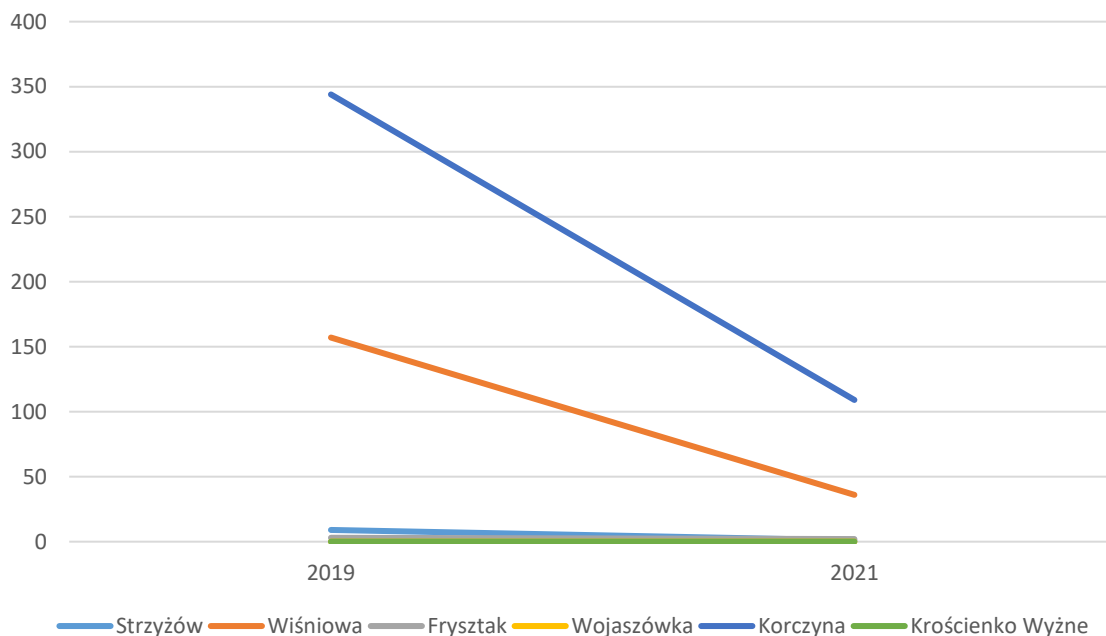
Oprócz dziedzictwa kulinarnego obszar objęty LSR obfituje również w aktywność artystyczną różnego rodzaju. Funkcjonuje tu ponad 30 zespołów artystycznych (chóry, zespoły pieśni i tańca, kapele ludowe, orkiestry dęte i inne). Niektóre z zespołów osiągnęły sukcesy nie tylko na scenie lokalnej, ale też ogólnowojewódzkiej i międzynarodowej. Warto też wspomnieć o znaczącym udziale w kreowaniu wyrobów lokalnych miejscowych artystów plastyków: rzeźbiarzy, malarzy, koronkarek, hafciarek itd. Dorobek tej grupy społecznej jest nie do przecenienia.

Potencjał turystyczny regionu jest od dawna wymieniany jako niewykorzystane narzędzie w kontekście rozwoju gospodarczego obszaru LGD. Potencjał obszaru LGD pod kątem rozwoju turystyki mierzony liczbą i jakością dostępnej infrastruktury turystycznej – w tym zakresie wzięto pod uwagę dane GUS dotyczące bazy noclegowej i obiektów zakwaterowania wykazuje na duże braki w tej dziedzinie. Według tych danych na omawianym obszarze 6 gmin działają zaledwie 10 hoteli i obiektów świadczących usługi hotelarskie. Łącznie obiekty te dysponują 372 miejscami noclegowymi.

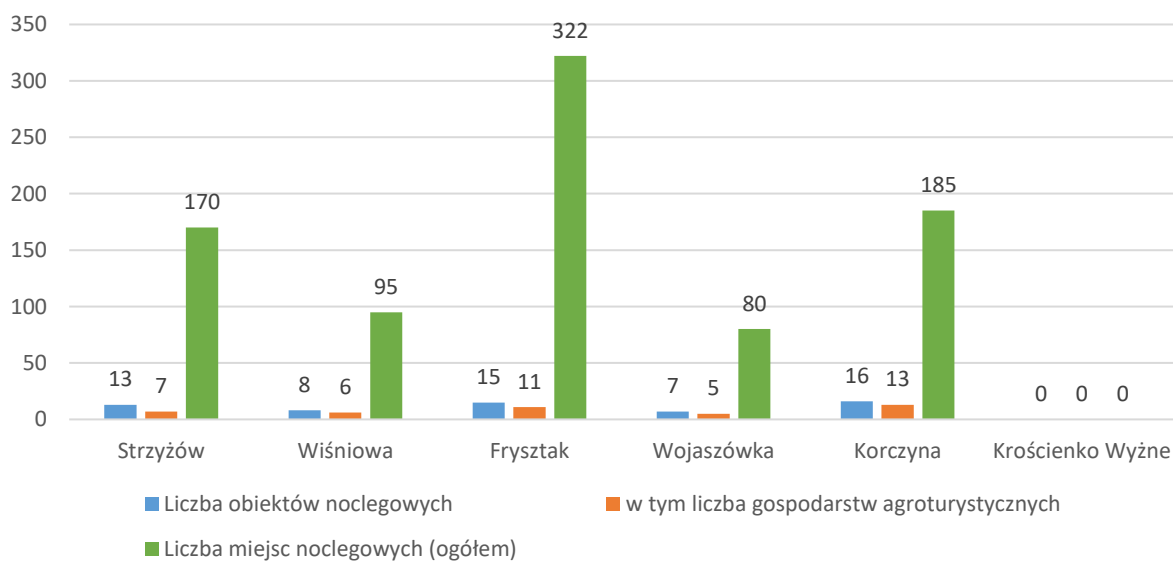
Wykres 24. Turystyczne obiekty noclegowe i ich wykorzystanie na obszarze LGD w 2021 roku. Dane GUS

Opisane dane wskazują przede wszystkim na małą liczbę obiektów i miejsc noclegowych, gdzie obszar LGD należy pod tym względem do jednych z najsłabszych regionów województwa. Sytuacja ta ma swoje odzwierciedlenie w słabym poziomie wskaźnika liczby turystów korzystających z obiektów turystycznych. W 2021 roku noclegów udzielonych turystom zagranicznym było zaledwie 148, co było spowodowane po części trudną sytuacją branży w związku z epidemią COVID 19 (znacznie wyższy poziom zanotowano w roku poprzedzającym wybuch pandemii)

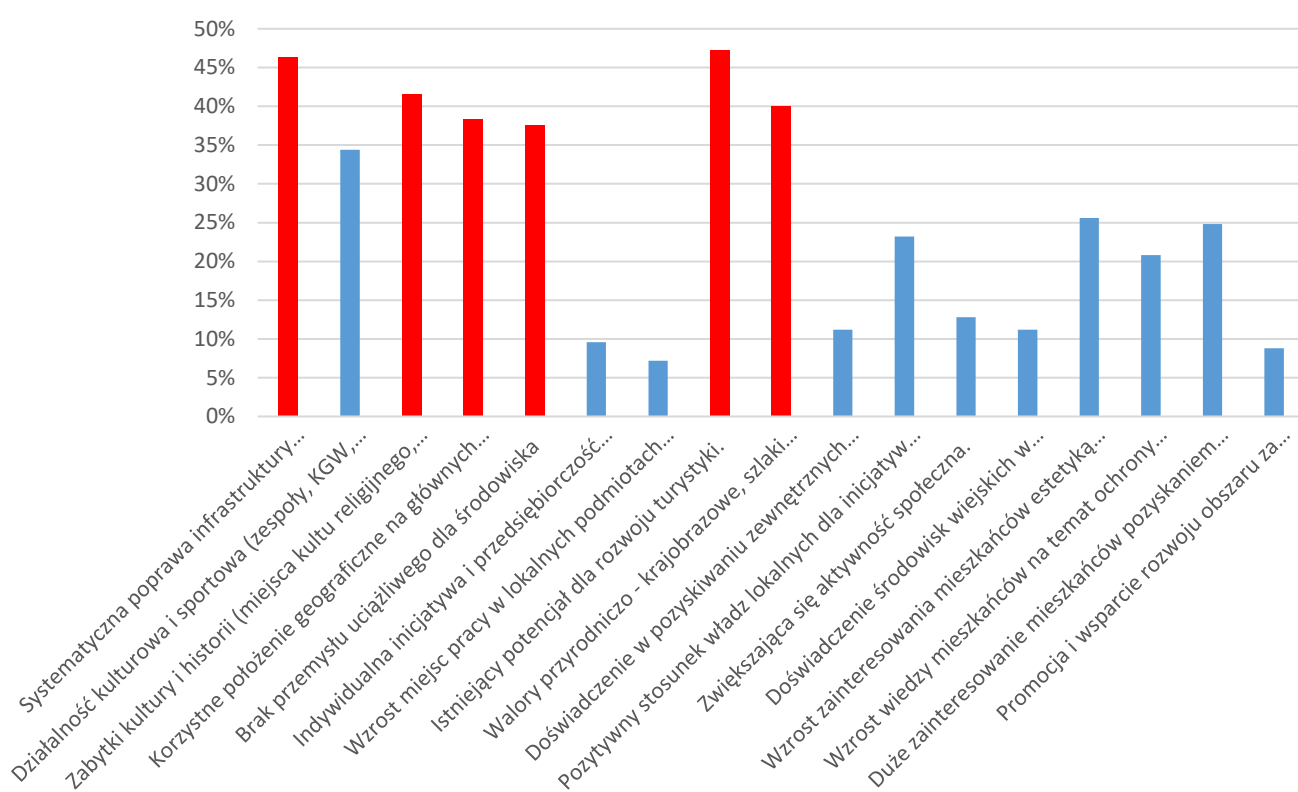
Wykres 25. Liczba noclegów udzielonych zagranicznym turystom w roku 2019 i 2021. Dane GUS

Jednocześnie należy zauważyć, iż rzeczywista (wykryta) liczba obiektów i miejsc noclegowych znacznie różni się od oficjalnych statystyk, głównie za sprawą nierejestrowanych gospodarstw agroturystycznych. Poniższa tabela pokazuje liczbę dostępnych dla turystów obiektów i miejsc noclegowych w poszczególnych gminach obszaru objętego LSR.

Wykres 26. Liczba obiektów noclegowych i miejsc noclegowych zlokalizowanych na obszarze objętym LSR. Dane własne na podstawie źródeł internetowych (wyszukiwarka google, portale rezerwacyjne itp) – stan na 31.12.2022 r.

Podsumowując obszar LGD posiada duży potencjał do rozwoju turystyki. W trakcie spotkań z mieszkańcami pojawiała się opinia, że walory turystyczne (położenie, zasoby naturalne i kulturowe) stanowią najmocniejszą stronę obszaru. Wg uczestników spotkań i ankietowanych: *Zabytki kultury i historii (miejsca kultu religijnego, kościoły, cerkwie, architektura, skanseny, muzea), Korzystne położenie geograficzne na głównych ciągach komunikacyjnych oraz transgraniczność regionu, Brak przemysłu uciążliwego dla środowiska, Istniejący potencjał dla rozwoju turystyki, Walory przyrodniczo - krajobrazowe, szlaki turystyczne, obszary chronione, czyste rzeki* to jedne z najmocniejszych walorów obszaru objętego LSR. Należy je tylko odpowiednio wykorzystać do rozwoju regionu, zwłaszcza w sytuacji obserwowanego od jakiegoś czasu wzrostu zainteresowania wśród społeczeństwa turystyką, w szczególności modą na krótkotrwałe (najczęściej weekendowe) aktywne wyjazdy w pobliżu miejsca zamieszkania.

Wykres 27 Jakie Pani/Pana zdaniem są mocne strony / walory obszaru Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD? (proszę wskazać max 5 najistotniejszych walorów), Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"

Potencjałem turystycznym obszaru objętego LSR są różnorodne formy ochrony przyrody, obiekty dziedzictwa kulturowego, lokalne produkty oraz znajdujące się na obszarze LGD szlaki piesze, rowerowe, konne i wodne, a także przystanie kajakowe, stadniny koni, co stwarza duże możliwości do przyciągnięcia turystów poszukujących aktywnego wypoczynku. Fakt, iż przez teren płynie rzeka Wisłok, na której działające w partnerstwie sąsiadujące ze sobą gminy oznakowały szlak kajakowy, przyczynił się do odrodzenia na obszarze LGD tradycji kajakowych (Szlak Wodny Rzeki Wisłok). W regionie rozwija się również enoturystyka, czyli forma turystyki, która koncentruje się na podróżach związanych z winem i winiarskimi regionami. Jest to coraz bardziej popularna forma turystyki, która pozwala turystom poznać proces produkcji wina, odwiedzić winnice, degustować różne odmiany wina i cieszyć się pięknem krajobrazów winnic.

Usytuowanie powoduje, iż obszar Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD jest idealnym miejscem do weekendowego wypoczynku dla mieszkańców pobliskich dużych miast oraz jest doskonale połączony z węzłami

komunikacyjnymi dla turystów z innych regionów (planowana trasa szybkiego ruchu S19, rozwój kolei aglomeracyjnej). Dla rozwoju obszaru pod kątem turystycznym niezbędne jest jednak posiadanie odpowiedniej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, a ta jest na obszarze działania LGD wciąż słabo rozwinięta, o czym świadczą chociażby dane statystyczne mówiące o bardzo niewielkiej liczbie obiektów świadczących usługi noclegowe i niewielkiej liczbie miejsc noclegowych.

2. Kluczowe grupy docelowe oraz grupy w niekorzystnej sytuacji

Analizując obszary wymagające wsparcia określono grupy docelowe oraz grupy w niekorzystnej sytuacji. Grupami docelowymi są: seniorzy, uczniowie, przedsiębiorcy, oraz organizacje pozarządowe. LGD zdiagnozowała również trzy grupy w niekorzystnej sytuacji, którymi są niepełnosprawni i ich opiekunowie, osoby poszukujące pracy, rolnicy z małych gospodarstw. Grupy te zostały również wskazane przez mieszkańców podczas konsultacji oraz wynikły z ankietyzacji.

2.1. Grupy docelowe

Seniorzy

W LSR mianem seniorów określamy osoby powyżej 60 roku życia. Seniorzy, jak pokazują dane statystyczne stanowią bardzo liczną grupę zamieszkującą obszar LSR. Starzenie się człowieka jest długotrwałym, zróżnicowanym i wielowymiarowym procesem zależnym od różnych czynników: społecznych, ekonomicznych, biologicznych, psychologicznych, ekologicznych, historycznych i kulturowych. Zmiany związane z wiekiem prowadzą do ograniczenia samodzielności, utraty poczucia bezpieczeństwa. Problemy te przekładają się na obniżoną aktywność społeczną seniorów.

Niestety aktualnie mamy do czynienia ze starzeniem się społeczeństwa i jest to trend ogólnoswiatowy. Na obszarze LGD funkcjonują miejsca, które proponują różne formy spędzania czasu wolnego dostosowane do potrzeb osób w wieku senealnym oraz akcje i programy aktywizujących tą grupę wiekową. Istnieją Kluby Seniora, które działają w ramach Rządowego Programu Senior+. Jest ich jednak za mało. Brakuje usług związanych z utrzymaniem dobrego stanu zdrowia. Osoby starsze dysponują doświadczeniem życiowym, które nie jest wykorzystywane do rozwoju lokalnej społeczności. W momencie przekraczania granicy wieku emerytalnego są oni marginalizowani i stopniowo eliminowani z aktywnego życia zawodowego i społecznego. Ludzie starsi po wycofaniu się z życia zawodowego napotykać na utratę autorytetu w rodzinie i środowisku co przyczynia się do ograniczenia aktywności i wyłączenia społecznego. W ogólnopolskiej polityce senealnej zauważalny jest trend działań, który ma na celu umożliwienie jak najdłuższego pozostawania seniorów w ich dotychczasowym środowisku. Jednym z kierunków mogących częściowo zniwelować negatywne tendencje demograficzne byłoby podjęcie działań, skierowanych do seniorów, mających na celu przyciąganie osób chcących spędzić sędziwe lata w atrakcyjnej i bezpiecznej przestrzeni. Aktywizacja osób starszych, rozwijanie pasji, uatrakcyjnianie spędzania czasu wolnego, ale również podnoszenie kwalifikacji, uczenie się nowych rzeczy pozwoli osobom starszym dłużej cieszyć się zdrowiem i dobrą kondycją fizyczną, wspomagając tym samym problem starzenia się społeczeństwa.

Pomoc dla seniorów przewidziana jest w celu nr C.3 *Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji*, przedsięwzięciu P.3.2 *Usługi społeczne w społeczności lokalnej* (szczegóły w rozdziale VI niniejszej LSR)

Uczniowie

Obszar objęty LSR to przede wszystkim obszar wiejski. Wsparcie uczniów na terenach wiejskich jest ważne z wielu powodów, w tym w szczególności:

- uczniowie na terenach wiejskich często mają ograniczony dostęp do zasobów edukacyjnych w porównaniu do swoich rówieśników z obszarów miejskich. Mogą mieć trudności z dostępem do nowoczesnej infrastruktury, bibliotek, laboratoriów naukowych czy specjalistycznych nauczycieli. Wsparcie pozwala na wyrównanie szans edukacyjnych między uczniami z różnych środowisk, umożliwiając im zdobycie odpowiednich umiejętności i wiedzy,
- wsparcie uczniów na terenach wiejskich jest istotne dla ich rozwoju. Wiele wiejskich społeczności boryka się z brakiem perspektyw zawodowych i ograniczonymi możliwościami rozwoju osobistego. Dostarczenie odpowiednich programów i zasobów edukacyjnych może pomóc uczniom odkryć swoje talenty, rozwijać umiejętności i zainteresowania, a także zapewnić im potrzebną wiedzę do dalszego kształcenia i osiągnięcia sukcesu w przyszłości,
- edukacja i rozwój młodych ludzi mają bezpośredni wpływ na rozwój lokalnych społeczności wiejskich. Dobre wykształcenie jest kluczowe dla rozwoju gospodarczego, innowacji i podnoszenia jakości życia. Wsparcie uczniów może pomóc w tworzeniu nowych możliwości zatrudnienia, przyciąganiu inwestycji i rozwijaniu lokalnej infrastruktury. Dzięki temu wiejskie społeczności mogą stawać się bardziej samowystarczalne i konkurencyjne,
- wsparcie uczniów na terenach wiejskich może również pomóc w zachowaniu unikalnej tożsamości i dziedzictwa kulturowego tych społeczności. Poprzez edukację, której składnikiem może być lokalna historia, tradycje i wartości, uczniowie mogą rozwijać poczucie przynależności i dumy z własnego regionu. To może przyczynić się do ochrony lokalnych dziedzictw i tradycji, a także promowania różnorodności kulturowej.

Jednym z problemów ujętych w niniejszym rozdziale jest problem tzw. ukrytego bezrobocia wśród rolników i ich rodzin. Jedną z przyczyn tego problemu jest niewątpliwie brak kluczowych kompetencji osób poszukujących pracy, co uniemożliwia im znalezienie pracy w innych dziedzinach gospodarki. Dzięki realizacji zadań w ramach niniejszej LSR ten problem może zostać częściowo zniwelowany.

Wsparcie dla uczniów przewidziane jest w celu nr *C.3 Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji*, przedsięwzięciu *P.3.1 Wsparcie szkół na terenach wiejskich* (szczegóły w rozdziale VI niniejszej LSR)

3. Przedsiębiorcy

Wsparcie dla mikro i małych przedsiębiorstw wynika zarówno z danych statystycznych (wciąż duże bezrobocie) jak i konsultacji społecznych, w których zwrócono uwagę, na że rynek pracy i przedsiębiorczość, zrównoważony rozwój gospodarczy nadal powinien być priorytetem tworzonej LSR. Wnioski te zostały zaakceptowane przez Zespół roboczy ds. przygotowania LSR, który uznał, że wsparcie dla przedsiębiorców na obszarze objętym LSR przyniesie wiele korzyści, w tym w szczególności:

- tworzenie miejsc pracy - mikro i małe przedsiębiorstwa są istotnym źródłem tworzenia miejsc pracy w gospodarce. Wsparcie dla tych przedsiębiorców przyczynia się do wzrostu zatrudnienia, co ma pozytywny wpływ na rozwój lokalnych społeczności i redukcję bezrobocia. Mikroprzedsiębiorstwa często działają lokalnie, co może przyczynić się do zwiększenia zatrudnienia w mniejszych społecznościach i równoważenia rozwoju między obszarami wiejskimi a miejskimi.
- wzrost gospodarczy- mikro i małe przedsiębiorstwa odgrywają ważną rolę we wzroście gospodarczym. Wsparcie dla tych przedsiębiorców sprzyja innowacjom, przedsiębiorczości i konkurencyjności. Mikroprzedsiębiorstwa często są bardziej elastyczne i zdolne do adaptacji do zmian na rynku, co przyczynia się do lepszej dynamiki gospodarczej. Ponadto, wspieranie lokalnych przedsiębiorstw sprzyja lokalnemu obiegu pieniądza i wzmacnia lokalną gospodarkę.
- promowanie przedsiębiorczości - wsparcie dla mikro i małych przedsiębiorców promuje kulturę przedsiębiorczości w społeczeństwie. Zachęcanie do zakładania własnych firm i wspieranie ich rozwoju

przyczynia się do tworzenia bardziej dynamicznego i innowacyjnego środowiska gospodarczego. Przedsiębiorczość ma również potencjał do generowania pozytywnych zmian społecznych, takich jak wzrost zatrudnienia, poprawa warunków życia i zwiększenie jakości usług.

- zrównoważony rozwój regionalny - wsparcie dla mikro i małych przedsiębiorców może przyczynić się do zrównoważonego rozwoju regionalnego. Poprzez wspieranie lokalnych przedsiębiorstw, możliwe jest redukcja migracji ludności do dużych miast i równoważenie rozwoju między obszarami miejskimi a wiejskimi. Wsparcie dla przedsiębiorców na terenach wiejskich może stymulować lokalną gospodarkę, przyciągać inwestycje, tworzyć nowe miejsca pracy i zwiększać jakość życia mieszkańców.

W związku z ograniczonym budżetem, aby działania wspomagające przedsiębiorców odniosły pożądane rezultaty, zdecydowano się ograniczyć pomoc do firm wspomagających rozwój turystyki (szczegóły w rozdziale VI niniejszej LSR)

Wsparcie dla przedsiębiorców przewidziane jest w celu nr *C.1 Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru objętego LSR oraz podniesienie jakości życia jej mieszkańców*, przedsięwzięciu *P.1.2 Rozwój przedsiębiorstw działających w branży turystycznej* (szczegóły w rozdziale VI niniejszej LSR)

4. Organizacje pozarządowe

Organizacje pozarządowe odgrywają kluczową rolę w społeczeństwie i pełnią wiele istotnych funkcji. Odgrywają istotną rolę w podnoszeniu świadomości społecznej na temat różnych problemów i wyzwań, z jakimi borykają się mieszkańcy LGD. Mogą prowadzić kampanie informacyjne, organizować warsztaty, spotkania i akcje społeczne, aby zwiększyć zrozumienie i zaangażowanie społeczności wiejskich w rozwiązywanie ich problemów. Ponadto są podmiotami, które w dużej mierze kultywują i chronią lokalną historię, kulturę, tradycje, obyczaje, folklor. Organizacje pozarządowe na terenach wiejskich często działają również we współpracy z innymi partnerami, takimi jak władze lokalne, organizacje międzynarodowe, biznes czy naukowcy. Poprzez takie partnerstwa mogą osiągnąć większą skuteczność.

Na obszarze objętym LSR działa stosunkowo dużo organizacji pozarządowych, jednak wiele z nich pozostaje z różnych powodów (wymienionych w części 1.5 niniejszego rozdziału) mało aktywna. Zdaniem członków Zespołu roboczego ds. przygotowania LSR wsparcie dla tych podmiotów również powinno być jednym z priorytetów LSR.

Wsparcie dla organizacji pozarządowych przewidziane jest w celu nr *C.2 Wzmacnianie świadomości i tożsamości lokalnej mieszkańców obszaru objętego LSR*, przedsięwzięciu *P.2.1 Poznawanie i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego* (szczegóły w rozdziale VI niniejszej LSR)

2.2 Grupy w niekorzystnej sytuacji

1. Niepełnosprawni i ich opiekunowie

Niepełnosprawni to grupa społeczna będąca niezmiennie w bardzo trudnej sytuacji. Mimo dużej pomocy ze strony Państwa nadal borykają się z wieloma wyzwaniami i problemami, które wpływają na ich jakość życia i równość szans. Brak dostępności architektonicznej, ograniczony dostęp do edukacji, problem z zatrudnieniem, niedostateczne wsparcie społeczne i opieka zdrowotna, społeczna izolacja i uprzedzenia społeczne to tylko niektóre z nich. Przeprowadzone konsultacje jednoznacznie wykazały, że na obszarze objętym niniejszą LSR niepełnosprawni są grupą najbardziej wykluczoną z życia społecznego i gospodarczego

Wsparcie dla niepełnosprawnych i ich opiekunów przewidziane jest w celu nr *C.3 Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji*, przedsięwzięciu *P.3.2 Usługi społeczne w społeczności lokalnej* (szczegóły w rozdziale VI niniejszej LSR)

2. Osoby poszukujące pracy

Jak wykazała niniejsza analiza bezrobocie to w dalszym ciągu znaczący problem na obszarze objętym niniejszą LSR. Ta część społeczeństwa została uznana podczas konsultacji za jedną z najbardziej wykluczonych

z życia społecznego i gospodarczego na obszarze objęty LSR. Zgodnie z opinią mieszkańców na terenach wiejskich często brakuje różnorodnych możliwości zatrudnienia. Głównym źródłem pracy jest rolnictwo, które jednak nie zapewnia wystarczającej liczby miejsc pracy dla wszystkich mieszkańców. Ponadto, rolnictwo często podlega sezonowości, co oznacza, że tylko przez pewien okres w roku istnieje potrzeba większej siły roboczej. Brak alternatywnych sektorów gospodarki powoduje ograniczone możliwości zatrudnienia. Z powodu braku miejsc pracy na wsi, wielu młodych ludzi decyduje się na migrację do miast w poszukiwaniu lepszych możliwości zatrudnienia. To prowadzi do depopulacji terenów wiejskich i pogłębia problemy społeczne. Z kolei, osoby starsze pozostające na wsi często mają ograniczone możliwości znalezienia pracy, ze względu na zmniejszoną mobilność czy brak nowych umiejętności potrzebnych na rynku pracy. Brak odpowiedniej infrastruktury na terenach wiejskich, takiej jak transport publiczny, drogi, sieć telekomunikacyjna czy dostęp do usług zdrowotnych, utrudnia przyciąganie inwestycji i tworzenie nowych miejsc pracy. Wiele firm decyduje się na lokalizację w miastach, gdzie infrastruktura jest lepiej rozwinięta, co powoduje ograniczone możliwości zatrudnienia na wsi. Niektóre gminy borykają się z niską dostępnością do wysokiej jakości edukacji i szkoleń zawodowych. Brak odpowiednich szkół i instytucji edukacyjnych, a także ograniczona oferta szkoleń zawodowych, utrudnia rozwój umiejętności i zdobycie kwalifikacji potrzebnych na rynku pracy. To powoduje ograniczone szanse na znalezienie pracy dla mieszkańców obszaru objętego LSR. Innym problemem jest fakt, iż na naszym obszarze często brakuje alternatywnych źródeł dochodu poza rolnictwem. Dywersyfikacja gospodarki jest istotna dla stworzenia nowych możliwości zatrudnienia i pobudzenia lokalnego rozwoju. Brak takich źródeł dochodu utrudnia walkę z bezrobociem i ogranicza perspektywy ekonomiczne dla mieszkańców.

W związku z ograniczonym budżetem, zdecydowano się ograniczyć pomoc do tworzenia firm wspomagających rozwój turystyki (szczegóły w rozdziale VI niniejszej LSR).

Wsparcie dla osób poszukujących pracy przewidziane jest w celu nr *C.1 Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru objętego LSR oraz podniesienie jakości życia jej mieszkańców*, przedsięwzięciu *P.1.1 Tworzenie nowych firm w branży turystycznej* (szczegóły w rozdziale VI niniejszej LSR)

3. Rolnicy z małych gospodarstw

Rolnicy z małych gospodarstw to najliczniejsza część dużej grupy społecznej na obszarze objętym LSR – rolników. Ich sytuacja jest często trudna i stanowi poważny problem społeczny. Rolnicy z małych gospodarstw to grupa małych producentów rolnych, którzy często uprawiają niewielkie gospodarstwa lub posiadają ograniczoną powierzchnię ziemi. Konsultacje ujawniły wiele wyzwań, z jakimi się borykają:

- niska rentowność produkcji - rolnicy z małych gospodarstw często mają ograniczony dostęp do kapitału, nowoczesnych technologii i innowacyjnych metod produkcji. Z tego powodu ich produkcja rolna może być mniej efektywna i mniej konkurencyjna na rynku. Niskie ceny skupu produktów rolnych i skomplikowany system dystrybucji dodatkowo utrudniają osiągnięcie opłacalności produkcji,
- uzależnienie od pośredników - wielu rolników z małych gospodarstw jest zmuszonych polegać na pośrednikach handlowych, którzy kupują ich produkty po niskich cenach i mają silną pozycję negocjacyjną. To prowadzi do nierówności w łańcuchu dostaw żywności i utrudnia rolnikom uzyskanie sprawiedliwych cen za swoje produkty,
- brak dostępu do rynków - rolnicy z małych gospodarstw często napotykają trudności w dostępie do lokalnych i regionalnych rynków zbytu. Brakuje im odpowiednich kanałów dystrybucji, a także wiedzy i umiejętności w zakresie marketingu i sprzedaży. To ogranicza ich możliwości sprzedaży i utrudnia rozwój ich działalności,
- ograniczony dostęp do wsparcia finansowego i szkoleń - rolnicy z małych gospodarstw mają utrudniony dostęp do kredytów i innych form finansowania, co utrudnia rozwój i modernizację ich gospodarstw.

Ponadto, brakuje im dostępu do wysokiej jakości szkoleń i doradztwa w zakresie nowoczesnych technologii rolniczych, zarządzania gospodarstwem i marketingu,

- narażenie na skutki zmian klimatycznych - rolnicy z małych gospodarstw są szczególnie narażeni na skutki zmian klimatycznych, takie jak ekstremalne warunki pogodowe, susze, powodzie czy choroby roślin. Te zjawiska mogą znacznie wpływać na ich plony i dochody, a brak odpowiedniego ubezpieczenia lub wsparcia rządowego może powodować poważne straty finansowe.

Aby poprawić sytuację rolników z małych gospodarstw na obszarze objętym LSR planuje się dywersyfikację ich dochodów w kierunku pozarolniczym – związanych z rozwojem turystyki (szczegóły w rozdziale VI niniejszej LSR).

Wsparcie dla rolników z małych gospodarstw przewidziane jest w celu nr *C.1 Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru objętego LSR oraz podniesienie jakości życia jej mieszkańców*, przedsięwzięciu *P.1.3 Rozwój gospodarstw rolnych w kierunku turystyki* (szczegóły w rozdziale VI niniejszej LSR)

3. Dostępność, innowacyjne elementy w kontekście lokalnym, współpraca

3.1. Dostępność

Tworząc niniejszy dokument LGD kierowało się szeroko pojętymi zasadami dostępności. Jedną z nich jest zasada dostępu do informacji zawartych w LSR i innych dokumentach dotyczących jej wdrażania (procedury, regulaminy, kryteria wyboru operacji itp.) Jest to istotne dla uczestnictwa społecznego oraz transparentności procesu planowania i podejmowania decyzji w ramach realizacji LSR. Zasada dostępności LSR realizowana będzie w szczególności poprzez:

- publiczne konsultacje - zapewnienie możliwości uczestnictwa społecznego w procesie tworzenia, zmian, aktualizacji LSR poprzez organizację konsultacji publicznych. Informacje o zmianach w kluczowych dokumentach będą publikowane i udostępniane dla lokalnej społeczności, która będzie mieć możliwość zgłaszania uwag, sugestii i opinii,
- publikację i udostępnianie dokumentów - zapewnienie publicznego dostępu do kluczowych dokumentów poprzez ich publikację na stronach internetowych, w urzędach miejskich lub innych odpowiednich miejscach i formatach. Dokumenty będą udostępnione w czytelnej formie i w języku zrozumiałym dla wszystkich zainteresowanych, włączając mieszkańców, organizacje społeczne, przedsiębiorców i inne podmioty,
- język i forma dokumentów – LSR i inne dokumenty związane z jej wdrażaniem będą zawsze pisane w sposób zrozumiały dla laików, bez skomplikowanej terminologii i języka prawniczego. Uwzględniono różne formy komunikacji, w tym takie jak wersje elektroniczne dokumentów.

Dostępność LSR to również możliwości uczestnictwa wszystkich chętnych we wszystkich działaniach, tj. zasada równego dostępu. Odnosi się do zapewnienia wszystkim podmiotom działającym na obszarze objętym LSR, możliwości uczestniczenia w procesach decyzyjnych oraz czerpania korzyści z realizacji celów i przedsięwzięć ujętych w LSR na równych warunkach. Zakładamy, że żadna osoba, organizacja, podmiot nie będzie dyskryminowany lub wykluczony z udziału w działaniach Czarnorzecko- Strzyżowskiej LGD ze względu na swoje cechy osobiste, takie jak płeć, wiek, niepełnosprawność, pochodzenie etniczne, religia, orientacja seksualna, status społeczny, ekonomiczny, itp. Powyższą zasadę gwarantować będą podstawowe dokumenty regulujące realizację niniejszej LSR, w szczególności: statut, regulaminy organów LGD, procedury oceny i wyboru operacji, lokalne kryteria wyboru.

3.2. Innowacyjne elementy w kontekście lokalnym

Realizując LSR na lata 2023-2027 LGD zwróci dużą uwagę na wprowadzanie na jej obszarze elementów innowacyjnych, w szczególności, w obszarach takich jak:

- innowacyjne projekty społeczne- promowanie innowacyjnych projektów społecznych, które adresują lokalne problemy społeczne. Mogą to być inicjatywy w zakresie edukacji, zdrowia, zrównoważonego rozwoju czy integracji społecznej, które angażują społeczność lokalną i wykorzystują nowe technologie lub podejścia,
- turystyka tematyczna - wykorzystanie lokalnego dziedzictwa, historii, kultury czy przyrodniczych walorów do stworzenia innowacyjnych produktów turystycznych. Może to obejmować tematyczne trasy, muzea interaktywne, wydarzenia kulturalne czy unikalne doświadczenia noclegowe, gastronomiczne, które przyciągają turystów i angażują ich w odkrywanie lokalnych atrakcji.
- zrównoważone rolnictwo i żywność lokalna - wspieranie innowacyjnych praktyk rolniczych, takich jak agroturystyka czy zagrody edukacyjne.

Projekty zawierające elementy innowacyjne, będą preferowane (lokalne kryteria wyboru) w stosunku do projektów nieinnowacyjnych.

3.3. Współpraca

Współpraca między podmiotami w trakcie realizacji LSR będzie bardzo dobrze widziana i preferowana przy wyborze projektów (lokalne kryteria wyboru). Mimo, iż LGD nie zaplanowała realizacji przedsięwzięcia w zakresie współpracy, to zakłada się, że będzie ona miała miejsce podczas realizacji wszystkich 3 celów LSR, co będzie bardzo korzystne powodując skuteczniejszą realizację założeń LSR.

Zakłada się chociażby wzmożoną współpracę między gminami w zakresie rozwoju turystyki, co umożliwi efektywne wykorzystanie dostępnych zasobów. Dzięki wspólnemu działaniu będzie można podzielić się kosztami, infrastrukturą czy doświadczeniem. To pozwoli na osiągnięcie większej skali i lepszych efektów przy ograniczonych zasobach. Współpraca między gminami umożliwi również skuteczniejsze rozwiązywanie problemów, które mają charakter ponadgminny, w tym zwłaszcza problemów społecznych, które są wyzwaniem wymagającymi koordynacji działań na szerszym obszarze. Współpraca pozwala na lepsze zrozumienie i reagowanie na te problemy.

Korzystna będzie również współpraca między gminami a podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą w zakresie turystyki. Taka współpraca umożliwi wzajemne wsparcie i promocję. Gminy mogą wspierać i promować usługi turystyczne oferowane przez przedsiębiorców, co przyczyni się do zwiększenia liczby turystów odwiedzających daną lokalizację. Z drugiej strony, przedsiębiorcy turystyczni mogą wspierać promocję atrakcji i walorów turystycznych gminy, przyczyniając się do rozwoju turystyki na danym obszarze. Współpraca umożliwi tworzenie kompleksowej oferty turystycznej. Gminy mogą wspólnie działać, aby stworzyć różnorodne atrakcje i usługi turystyczne, takie jak szlaki turystyczne, obiekty sportowe, parki rozrywki, centra kulturalne itp. Dzięki temu turysta ma większe możliwości spędzenia czasu na danym obszarze i zwiększa się atrakcyjność turystyczna regionu i wpływy finansowe z turystyki.

V. Spójność, komplementarność i synergia

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD na lata 2023-2027 to wielofunduszowa LSR, której cele i przedsięwzięcia stanowią spójny i komplementarny zestaw działań mających na celu zaspokojenie lokalnych potrzeb i oczekiwań mieszkańców.

Cechą charakterystyczną LSR jest jej wysoki poziom komplementarności z kluczowymi dokumentami planistycznymi i strategicznymi, które dotyczą obszaru objętego LSR. Są to zarówno dokumenty o zasięgu lokalnym

czyli strategię rozwoju poszczególnych gmin członkowskich LGD, powiatu czy dokumenty regionalne jak Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego. Tym samym należy uznać, iż założenia rozwojowe zawarte w niniejszej LSR wzmacniają oraz uzupełniają politykę rozwoju województwa, powiatu i samego obszaru LGD, przyczyniając się do wzmocnienia efektu rozwojowego tego terenu.

Niniejsza LSR stanowi dopełnienie realizacji strategii wyższego i niższego rzędu. Obrane w LSR cele będą wzmacniać efekt działań podejmowanych w ramach innych programów mających także wpływ na obszar Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD.

Bezpośrednie powiązanie LSR z celami przeanalizowanych dokumentów strategicznych z poziomu lokalnego i regionalnego przedstawia tabela poniżej:

Cele LSR	Powiązania z nadrzędnymi dokumentami strategicznymi
C.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru objętego LSR oraz podniesienie jakości życia jej mieszkańcom <u>Przedsięwzięcie</u> <u>P.1.1</u> Tworzenie nowych firm w branży turystycznej	<i>Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030</i> <u>Obszar działania 1. GOSPODARKA I NAUKA</u> Priorytet: 1.3. Konkurencyjność gospodarki poprzez innowacje i nowoczesne technologie Kierunki działania: 1.3.5. Podnoszenie konkurencyjności rolnictwa w regionie 1.3.6. Podnoszenie konkurencyjności gospodarki regionalnej w sektorze turystyki <u>Obszar działania 2: KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY</u> Priorytet: 2.4. Rynek pracy Kierunki działania: 2.4.1. Aktywizacja zawodowa i utrzymanie zatrudnienia 2.4.2. Miejsca pracy dobrej jakości <u>Obszar działania 3: INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISKA</u> Priorytet: 3.5. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej i turystyki Kierunki działania: 3.5.1. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej 3.5.2. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu turystyki
	<i>Strategia rozwoju powiatu krośnieńskiego na lata 2021-2027</i> Cel strategiczny: 1. PODWYŻSZONY POZIOM INTEGRACJI ORAZ AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I ZAWODOWEJ MIESZKAŃCÓW BEPIECZNEGO POWIATU KROŚNIEŃSKIEGO Cel operacyjny: 1.8. Wsparcie społeczności lokalnych słabiej rozwiniętych gospodarczo gmin leżących na terenie powiatu Zadania: 1.8.2. Promocja potencjału przyrodniczego i gospodarczego, w tym turystycznego 1.8.5. Wspieranie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność 1.8.6. Wsparcie lokalnych strategii i programów rozwoju w kierunku wykorzystania regionalnych potencjałów i zasobów Cel operacyjny: 1.18. Zmniejszenie zjawiska bierności zawodowej. Zadania: 1.18.1. Intensyfikacja działań aktywizujących i wspierających zatrudnienie
	<u>Przedsięwzięcie</u> <u>P.1.2</u> Rozwój przedsiębiorstw działających w branży turystycznej <u>Przedsięwzięcie</u> <u>P.1.3.</u> Rozwój gospodarstw rolnych w kierunku turystyki <u>Przedsięwzięcie</u> <u>P.1.4</u> Rozwój infrastruktury

publicznej służącej mieszkańcom i turystom	<p>Powiatu</p> <p>Zadania:</p> <p>3.1.8. Wspieranie tworzenia miejsc pracy oraz samozatrudnienia w powiecie</p> <p>Cel operacyjny: 3.2. Rozwój turystyki na terenie Powiatu</p> <p>Zadania:</p> <p>3.2.1. Rozbudowa i modernizacja istniejącej infrastruktury turystycznej</p> <p>3.2.12. Współpraca w zakresie rozwoju turystyki z LGD działającymi na terenie Powiatu</p> <p>3.2.15. Wspieranie działań na rzecz tworzenia i rozwijania zintegrowanej oferty turystycznej i rekreacyjnej w powiecie</p> <p>3.2.16. Wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej i towarzyszącej turystyce</p>
	<p><i>Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Pogórza Strzyżowsko–Dynowskiego na lata 2022-2030 (dotyczy gmin: Strzyżów, Wiśniowa, Frysztak, Wojaszówka)</i></p>
	<p>CEL STRATEGICZNY 1: NOWOCZESNA GOSPODARKA I EDUKACJA</p> <p>Cel operacyjny: 1.2. Rozwój potencjału gospodarczego gmin z obszaru Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego</p> <p><u>Kierunki działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -Organizacja systemu wsparcia rozwoju przedsiębiorstw i zakładania nowych podmiotów gospodarczych oraz dla rolników -zachęcenie inwestorów do tworzenia zakładów pracy na terenie gmin -Promocja potencjału gospodarczego Gmin Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego wobec firm świadczących usługi turystyczne <p>CEL STRATEGICZNY 2: EFEKTYWNE ZARZĄDZANIE ROZWOJEM GMINY</p> <p>Cel operacyjny 2.1. Wzmacnianie kapitału społecznego i zarządzanie gminą</p> <p><u>Kierunki działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -Rozwój systemu doradztwa i wsparcia pośredniego dla przedsiębiorczości opartej na rolnictwie i turystyce wiejskiej i przyrodniczej - Wspieranie rozwoju działalności pozarolniczej na terenach wiejskich <p>CEL STRATEGICZNY 3: Wysoka jakość życia mieszkańców poprzez rozwój infrastruktury i zwiększenie ładu przestrzennego</p> <p>CEL STRATEGICZNY 4: Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego</p> <p>Cel operacyjny 4.2 Rozwój turystyki</p> <p><u>Kierunki działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -Rozwój aktywnego wypoczynku i zwiększenie potencjału turystycznego gmin m.in. poprzez rozbudowę rekreacyjno-turystycznych ścieżek rowerowych oraz szlaków turystycznych. - Budowa i modernizacja kompleksów turystycznych <p>Cel operacyjny 4.4: Wzmocnienie promocji i zwiększenie popytu na turystykę, kulturę i rekreację</p> <p><u>Kierunki działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -Poprawa dostępu do informacji o obiektach turystycznych gmin Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego poprzez m.in. oznakowanie miejsc turystycznych stosowanie elementów wizualizacji na portalach gmin. Publikacje i akcje promocyjne
	<p><i>Strategia Rozwoju Gminy Korczyn na lata 2022 - 2031</i></p>
	<p>Cel strategiczny 1. POPRAWA STANDARDU I JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW</p> <p>Cel operacyjny 1.1. Poprawa sytuacji materialnej mieszkańców</p> <p>Cel strategiczny 7. ZWIĘKSZENIE WYKORZYSTANIA LOKALNEGO POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO</p> <p>Cel operacyjny 7.1. Poprawa warunków dla rozwoju przedsiębiorstw</p>

	<p>Cel operacyjny 7.2. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy</p> <p><i>Strategia Rozwoju Gminy Krościenko Wyżne do roku 2025</i></p> <p>Cel strategiczny 1: POPRAWA WARUNKÓW I JAKOŚCI ŻYCIA MIEKSAKŃCÓW GMINY Cel operacyjny: 1.1. Obniżenie poziomu bezrobocia. Cel operacyjny: 1.10. Poprawa warunków do uprawianiu sportu i rekreacji. Zadania: 1.10.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury rekreacyjno-sportowej.</p> <p>Cel strategiczny 2. POPRAWA STANU ROZWOJU ZASOBÓW TECHNICZNYCH GMINY Cel operacyjny 2.2. Rozwinięta infrastruktura sportowa i rekreacyjna. Zadania: 2.2.1. Budowy i rozbudowa boisk sportowych i stadionów (m.in. trybuny na stadionie w Krościenku Wyżnym). 2.2.2. Budowa nowych i modernizacja istniejących placów zabaw. 2.2.3. Rozwijanie sieci ścieżek pieszo-rowerowych (wraz z oznakowaniem i oświetleniem).</p> <p>Cel strategiczny nr 7: WZROST POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO GMINY Cel operacyjny 7.1. Efektywna promocja gminy wraz z jej ofertą gospodarczą Zadania: 7.1.1. Tworzenie pozytywnego wizerunku Gminy jako atrakcyjnego miejsca do prowadzenia działalności gospodarczej. 7.1.2. Poszukiwanie i promowanie lokalnych produktów. 7.1.5. Współpraca z Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupą Działania w zakresie promowania produktów lokalnych z terenu gminy i powiatu.</p>
<p>C.2. Wzmacnianie świadomości i tożsamości lokalnej mieszkańców obszaru objętego LSR</p> <p>Przedsięwzięcie P.2.1 Poznanie i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego</p>	<p><i>Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030</i></p> <p>Obszar działania 2: KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY Priorytet: 2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe Kierunek działań: 2.3.1. Tworzenie warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców 2.3.2. Wzmacnianie współpracy i partnerstwa na rzecz wykorzystania regionalnych zasobów dziedzictwa i kultury współczesnej jako potencjału rozwojowego</p> <p>Obszar działania:3: INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISKA Priorytet: 3.8. Zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego, w tym ochrona i poprawianie stanu różnorodności biologicznej i krajobrazu Kierunek działań: 3.8.1. Zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego województwa 3.8.2. Poprawa świadomości ekologicznej społeczeństwa</p> <p><i>Strategia rozwoju powiatu krośnieńskiego na lata 2021-2027</i></p> <p>Cel strategiczny:1 . Podwyższony poziom integracji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców bezpiecznego powiatu krośnieńskiego Cel operacyjny: 1.15. Zwiększenie poczucia tożsamości lokalnej poprzez kulturę Zadania: 1.15.3. Dalsze wsparcie kultywowania tradycji w tym tradycji ludowych w powiecie 1.15.4. Promowanie lokalnych tradycji</p>

	<p>1.15.7. Wspieranie organizacyjne inicjatorów wydarzeń kulturalnych i promotorów zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego</p> <p>1.15.8. Podejmowanie inicjatyw kulturalnych integrujących społeczność lokalną</p> <p>1.15.9. Wspieranie i promowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego (np. lokalni artyści i rękodzielnicy, zabytki, produkty lokalne i inne)</p> <p>Cel strategiczny: 2. Poprawa w zakresie gospodarki przestrzennej w powiecie z zachowanymi walorami środowiskowymi oraz rozwiniętą infrastrukturą techniczną</p> <p>Cel operacyjny: 2.6. Ochrona zasobów naturalnych Powiatu</p> <p>Cel operacyjny 2.7. Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych</p> <p><i>Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Pogórza Strzyżowsko–Dynowskiego na lata 2022-2030 (Gminy: Strzyżów, Wiśniowa, Frysztak, Wojaszówka)</i></p> <p>CEL STRATEGICZNY 4: TURYSTYKA, REKREACJA I OFERTA CZASU WOLENGO</p> <p>Cel operacyjny 4.1 Zachowanie dziedzictwa kulturowego w gminach z obszaru Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego</p> <p>Kierunki działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rewitalizacja przestrzeni i obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe gmin Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego (obiekty zabytkowe) <p>CEL STRATEGICZNY:2 Efektywne zarządzanie rozwojem gminy</p> <p>Cel operacyjny 2.3 Ochrona przyrody oraz wykorzystanie środowiska naturalnego dla rozwoju obszaru Pogórza Strzyżowsko- Dynowskiego</p> <p><i>Strategia Rozwoju Gminy Korczyn na lata 2022 - 2031</i></p> <p>Cel strategiczny 4. Poprawa stanu zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego</p> <p>Cel operacyjny 4.1. Poprawa stanu zachowania zabytków.</p> <p>Cel operacyjny 4.2. Poprawa stanu zachowania i upowszechniania lokalnego dziedzictwa kulturowego</p> <p><i>Strategia Rozwoju Gminy Krościenko Wyżne do roku 2025</i></p> <p>Cel strategiczny nr 4: Zachowany i wykorzystany potencjał kulturowy gminy</p> <p>Cel operacyjny 4.1. Zachowane i wyeksponowane dziedzictwo kulturowe</p> <p>Cel strategiczny nr 5: Poprawa stanu środowiska naturalnego gminy.</p> <p>Cel operacyjny 5.4. Poprawa stanu zachowania lokalnego dziedzictwa przyrodniczego</p> <p>Cel strategiczny nr 6: Poprawa poziomu rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego gminy.</p> <p>Cel operacyjny 6.2. Zwiększenie aktywności społecznej i integracji mieszkańców</p>
<p>C.3. Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji</p> <p>Przedsięwzięcie P.3.1</p> <p>Wsparcie szkół na terenach wiejskich</p>	<p><i>Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030</i></p> <p>Obszar działania 2: KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY</p> <p>Priorytet: 1.2: Edukacja</p> <p>Zadania:</p> <p>2.1.1. Poprawa jakości edukacji i dostępności usług edukacyjnych</p> <p>2.1.2. Rozwój oferty edukacyjnej, jakości kształcenia i wspierania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży z uwzględnieniem potrzeb regionalnego rynku pracy</p> <p>Obszar działania 4. DOSTĘPNOŚĆ USŁUG</p> <p>Priorytet: 4.3. Wsparcie instytucjonalne i poprawa bezpieczeństwa mieszkańców</p> <p>Zadania:</p> <p>4.3.1. Wsparcie dla podmiotów zapewniających bezpieczeństwo</p> <p><i>Strategia rozwoju powiatu krośnieńskiego na lata 2021-2027</i></p>

<p>Przedsięwzięcie P.3.2 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej</p>	<p>Cel strategiczny 1. Podwyższony poziom integracji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców bezpiecznego powiatu krośnieńskiego</p> <p>Cel operacyjny: 1.7. Wdrożona kompleksowa polityka senioralna</p> <p>Cel operacyjny: 1.9. Wzmocnienie atrakcyjności szkół powiatowych.</p> <p>Cel operacyjny: 1.17. Podwyższenie poziomu i poczucia bezpieczeństwa mieszkańców powiatu</p>
	<p><i>Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Pogórza Strzyżowsko–Dynowskiego na lata 2022-2030 (Gminy: Strzyżów, Wiśniowa, Frysztak, Wojaszówka)</i></p>
	<p>CEL STRATEGICZNY 1: Nowoczesna gospodarka i edukacja</p> <p>Cel operacyjny 1.1 Rozwój potencjału edukacyjnego dzieci, młodzieży i osób dorosłych z gmin z obszaru Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego</p> <p>CEL STRATEGICZNY 3: Wysoka jakość życia mieszkańców poprzez rozwój infrastruktury i zwiększenie ładu przestrzennego</p> <p>Cel operacyjny 3.4 Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu i bezpieczeństwu zdrowotnemu mieszkańców</p>
	<p><i>Strategia Rozwoju Gminy Korczyn na lata 2022 - 2031</i></p>
	<p>Cel strategiczny1. Poprawa standardu i jakości życia mieszkańców</p> <p>Cel operacyjny 1.5. Poprawa jakości życia osób wymagających opieki.</p> <p>Cel operacyjny 1.6. Poprawa jakości kształcenia.</p>
	<p><i>Strategia Rozwoju Gminy Krościenko Wyżne do roku 2025</i></p>
	<p>Cel strategiczny nr 1: Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców gminy</p> <p>Cel operacyjny: 1.7. Poprawa dostępnością i jakości opieki zdrowotnej wraz z dostępną bezpłatną rehabilitacją na terenie gminy</p> <p>Zadania:</p> <p>1.7.2. Wspieranie podmiotów opieki zdrowotnej w organizowaniu pracowni rehabilitacji</p> <p>Cel operacyjny: 1.9. Poprawa jakości życia osób wymagających wsparcia w ramach pomocy społecznej</p> <p>Zadania:</p> <p>1.9.1. Zapewnianie pomocy społecznej wszystkim potrzebującym</p> <p>1.9.2. Rozwijanie oferty pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych</p> <p>1.9.7. Współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych i starszych</p> <p>Cel operacyjny 1.11. Wzrost jakości oferty edukacyjnej</p> <p>Zadania:</p> <p>1.11.4. Rozszerzanie oferty zajęć pozaszkolnych</p> <p>Cel strategiczny nr 6: Poprawa poziomu rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego gminy.</p> <p>Cel operacyjny 6.3. Poprawa efektywności działań prowadzonych w zakresie wsparcia udzielanego osobom wykluczonym, pozostającym w trudnej sytuacji rodzinnej oraz niepełnosprawnym</p> <p>Zadania:</p> <p>6.3.4. Stworzenie spójnego systemu wsparcia dla rodzin dotkniętych dysfunkcjami społecznymi.</p> <p>6.3.5. Zapobieganie społecznej izolacji i marginalizacji najsłabszych i najbardziej zagrożonych osób/rodzin.</p>

Tabela 21 Spójność celów/przedsięwzięć LSR z dokumentami strategicznymi

LSR będzie wdrażana w oparciu o fundusze określone w Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR) oraz Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 (FEP) tj. EFRROW (dla celu 1,2) oraz EFS+ (dla celu 3).

Wspólna polityka rolna reguluje zagadnienia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w interwencji I.13.1 LEADER, która ukierunkowana jest na budowie lokalnej tożsamości bazującej na aktywności społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów. Cele LSR są powiązane z celami interwencji LEADER poprzez realizację operacji w zakresie: rozwoju przedsiębiorczości, rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej, ochrony dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi. Interwencja LEADER odpowiada na potrzeby określone w PS WPR dla celów S07 i S08.

Niniejsza strategia wpisuje się również w FEP, poprzez realizację:

- celu szczegółowego 4 (f) (EFS+) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości , włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich dla osób z niepełno sprawnościami, w zakresie: wparcie szkół na obszarach objętych LSR (przedsięwzięcie LSR P.3.1),
- celu szczegółowego 4(k) (EFS+) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej, w zakresie: usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej (przedsięwzięcie LSR P.3.2).

LSR zakłada zintegrowane podejście do zasobów, sektorów, partnerów oraz branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć. Strategia powstała i będzie dalej realizowana poprzez sieć instytucji, organizacji i osób, pochodzących z różnych sektorów społeczności lokalnej, w tym z sektora publicznego (samorządowego), przedsiębiorców, organizacji pozarządowych oraz indywidualnych mieszkańców. Samo funkcjonowanie partnerstwa przyczynia się do integracji terytorialnej obszaru LGD, stwarzając możliwości jednoczenia się lokalnych społeczności, wymiany doświadczeń, możliwości realizacji wspólnych celów. Strategia zakłada łączenie wielu kierunków działań, skupionych na odmiennych, ale powiązanych i komplementarnych sferach rozwoju lokalnego. Przewidywane działania w LSR zakładają ich realizację przez podmioty z różnych sektorów, niemniej jednak zakłada się ich wzajemną współpracę z wykorzystaniem dostępnego im potencjału.

Realizacja LSR zakłada też łączenie zróżnicowanych rodzajów zasobów, dostępnych w różnych częściach terenu LGD. Są to zarówno zasoby infrastrukturalne, przyrodniczo – krajobrazowe sprzyjające turystyce, rekreacji wypoczynkowej, dorobek kulturowy i historyczny przekładający się na atrakcyjność miejsc i ich potencjał rozwojowy, lokalna przedsiębiorczość, ale i wszelkie zasoby społeczne w tym w szczególności kreatywność, wiedza i energia drzemiąca we wspólnocie lokalnej i jej różnych organizacjach.

Określone cele LSR są spójne, powiązane ze sobą i wzajemnie się dopełniają, dając efekt synergii. Realizacja jednych wzmacnia efekty realizacji innych. Strategia łączy działania na rzecz podniesienia jakości życia mieszkańców i atrakcyjności turystycznej obszaru LGD oraz wzmocnienia tożsamości lokalnej jej mieszkańców z działaniami społecznymi na rzecz dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji.

W opracowanych celach szczególną rolę odgrywa zintegrowanie w *Celu C.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru objętego LSR oraz podniesienie jakości życia jej mieszkańców*, gdzie poprzez zróżnicowanie zakresu przedsięwzięć zagwarantowano spójny i kompleksowy sposób wykorzystania posiadanych zasobów w myśl podniesienia atrakcyjności turystycznej obszaru LGD, a tym samym jakości życia mieszkańców. Realizacja celu będzie możliwa dzięki projektom konkursowym i wsparciu gospodarstw rolnych i przedsiębiorczości w zakresie rozwoju turystyki czy chociażby działań na rzecz rozwoju infrastruktury publicznej służącej zarówno mieszkańcom

jak i turystom. LSR w ramach Celu C.1 przywiduje integrację kilku branż działalności gospodarczej związanych bezpośrednio z branżą turystyczną i około turystyczną m.in.: agroturystyka, zagrody edukacyjne, usługi hotelarskie (hotele, motele, mini hotele), punkty gastronomiczne (bary, restauracje), komercyjne obiekty sportowo-rekreacyjne (baseny, stoki narciarskie, tor motokrosowy, stadniny koni) i kulturalne (kina, muzea). Działania w ramach strategii wpłyną bezpośrednio na wzbogacenie i rozwój oferty turystyczno - rekreacyjnej regionu, zwiększenie wpływów z turystyki a tym samym pozwoli to na poprawę jakości i warunków życia mieszkańców na obszarze LGD.

W ramach *Celu C.2. Wzmacnianie świadomości i tożsamości lokalnej mieszkańców obszaru objętego LSR* założono działania na rzecz poznawania i ochrony dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego. Realizacja celu będzie możliwa dzięki projektom grantowym. O atrakcyjności turystycznej danego obszaru decyduje również bogactwo dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego. Realizacja celu przyczyni się do zachowania i uwydatnienia najciekawszych i najcenniejszych zabytków, miejsc historycznych, pereł architektury, przyrody, jak również obiektów muzealnych. Niezwykle istotnym są również wszelkie działania na rzecz pogłębiania wśród mieszkańców więzi z obszarem LSR, budowanie społeczeństwa świadomego swojego dziedzictwa, kultury, zwyczajów, przyrody.

Cel C.3. Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji zakłada wsparcie szkół na terenach wiejskich oraz rozwój usług społecznych kierowanych do społeczności lokalnej. Realizacja celu będzie możliwa dzięki projektom grantowym. Zaplanowano tam programy rozwojowe, ukierunkowane na podniesieniu jakości edukacji, a także działania na rzecz osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Poszczególne przedsięwzięcia LSR zostały sformułowane w taki sposób, aby realizacja jednego z nich sprzyjała realizacji innego przedsięwzięcia w tym samym celu lub innym. Poprzez realizację projektów z zakresu rozwoju infrastruktury publicznej (P.1.4) wzrośnie atrakcyjność turystyczna całego obszaru, wpływając bezpośrednio na działania związane chociażby z rozwojem przedsiębiorczości czy rozwojem funkcji gospodarstw rolnych w zakresie turystyki (P.1.1, P.1.2., P.1.3). Powstanie atrakcyjnych obiektów zachęcających do ciekawych form spędzania wolnego czasu, spowoduje wzbogacenie oferty turystycznej obszaru, a tym samym zwiększenie ruchu turystycznego, co przełoży się pozytywnie na aspekt finansowy regionu. To z kolei zachęci chociażby sektor gospodarczy do dalszych inwestycji w region, a gospodarstwom rolnym zapewni dodatkowe źródło dochodów. Powstanie nowych firm czy rozwój istniejących przyczyni się do powstania nowych miejsc pracy a więc będzie to szansa do walki z ubóstwem, zjawiskami patologicznymi, bezrobociem na terenie LGD, szczególnie wśród osób w niekorzystnej sytuacji (opisanych w rozdz. IV). Powstała infrastruktura i oferta turystyczna będzie istotna również dla lokalnej społeczności. Uwzględniając potrzeby i oczekiwania różnych grup wiekowych mieszkańców zachęci do większej aktywności lokalnej, angażowania się w życie społeczne obszaru LGD. Lokalne dziedzictwo historyczne, krajobrazowe i przyrodnicze to ważny czynnik przyciągający turystów. Działania mające na celu wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru, wpłyną na większą świadomość mieszkańców LSR w zakresie posiadanych zasobów regionu i wzmocnią ich poczucie tożsamości lokalnej z obszarem objętym strategią co będzie miało swoje odzwierciedlenie w ich aktywności i działalności na rzecz obszaru LSR (P.2.1). Z kolei atrakcyjność obszaru LGD pod względem posiadanej infrastruktury w tym też rekreacyjno-kulturalnej, gospodarki, rynku pracy w połączeniu z silnym świadomym społeczeństwem stwarza warunki do podjęcia większej aktywności i skuteczniejszych działań na rzecz osób najbardziej potrzebujących naszej pomocy i wsparcia (P.3.1, P.3.2). Zakładane kompleksowe programy rozwojowe (P.3.1), ukierunkowane na podniesieniu jakości edukacji wpłyną na podnoszenie kluczowych kompetencji uczniów, niezbędnych zarówno do poruszania się na rynku pracy jak i kształtowania właściwych postaw obywatelskich. Oferta usług społecznych (P.3.2) zdecydowanie wpłynie na poprawę warunków i jakości życia mieszkańców obszaru LSR, w szczególności osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów.

Zakres i forma wsparcia Beneficjentów w ramach LSR umożliwi realizację projektów przez przedstawicieli różnych środowisk obszaru LGD przy uwzględnieniu ich możliwości organizacyjnych, finansowych, potencjału kadrowego, kwalifikacji, doświadczenia itp. Jednocześnie różnorodność źródeł finansowania umożliwia działanie w sposób wszechstronny, kompleksowy a tym samym efektywniejszy, niż w przypadku korzystania z jednego funduszu. Możliwość realizacji działań inwestycyjnych, infrastrukturalnych oraz działań bezpośrednio wpływających na wybrane grupy społeczne „tzw. projekty miękkie” to są jedne z korzyści z tzw. komplementarności i synergii pomiędzy tymi funduszami.

VI. Cele i wskaźniki

1. Specyfikacja i opis celów oraz przedsięwzięć.

Z przeprowadzonej analizy potrzeb i potencjału, w tym zastosowania metod partycypacyjnych, wynika, iż w ramach wdrażania niniejszej LSR należy skonstruować cele skupione przede wszystkim na rozwoju turystyki, w tym przedsiębiorczości, wzmocnieniu świadomości i tożsamości mieszkańców, włączeniu społecznym.

Cel C.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru objętego LSR oraz podniesienie jakości życia jej mieszkańców

Analiza potrzeb i potencjału obszaru objętego LSR Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD jednoznacznie wskazuje, iż posiada on szereg walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych mogących zostać wykorzystanych do zapewnienia atrakcyjnego pobytu turystom, co zwiększyłoby ruch turystyczny i poprawiło sytuację ekonomiczną regionu.

Ostatnie lata były i są dla branży turystycznej trudne. Pandemia wywołana przez koronawirusa SARS-CoV-2 miała ogromny wpływ na branżę. Wprowadzone restrykcje podróży, zamknięcia granic, lockdowny i obawy związane z bezpieczeństwem spowodowały znaczny spadek popytu na podróże, zarówno wewnątrz kraju, jak i międzynarodowe. Wiele krajów wprowadziło ograniczenia w podróżowaniu, a wiele linii lotniczych, hoteli i agencji turystycznych doświadczyło znacznego spadku przychodów. Pandemia spowodowała wzrost obaw związanych z bezpieczeństwem podróży. Ludzie obawiali się ryzyka zakażenia, a także niepewności związanej z potencjalnymi zmianami w sytuacji epidemicznej. To wpływało na decyzje dotyczące podróży i powodowało zmniejszenie popytu na usługi turystyczne. Pandemia spowodowała również gospodarczy spadek, co ma wpływ na siłę nabywczą konsumentów. Wiele osób straciło pracę lub doświadczyło ograniczeń finansowych, co skutkuje mniejszą gotowością do podejmowania wydatków na podróże i turystykę. Warto wspomnieć również o rosnącej począwszy od początku 2022 r. inflacji, w tym rosnące gwałtownie koszty energii, pracy, artykułów spożywczych.

Jednakże wydaje się, że branża wyszła z kryzysu obroną ręką. Rok 2022 przyniósł zdecydowany wzrost zainteresowania miejscami noclegowymi w Polsce oraz wzrost wartości poszczególnych rezerwacji. Wydaje się nawet, że paradoksalnie, wspomniana epidemia wzmocniła rodzimą turystykę z uwagi na fakt, że przez dwa sezony Polacy „zmuszeni” byli wypoczywać w kraju (obstrzeżenia w podróżach zagranicznych), dzięki temu poznali i docenili walory rodzimych stron.

Zmieniły się również trendy w turystyce. Bardzo popularny stał się tzw. „city Break na wsi”, który polega na krótkich, weekendowych wyjazdach do wiejskich i wiejsko-miejskich obszarów. Istnieje kilka czynników, które przyczyniają się do tego trendu. Wiele osób w dzisiejszych czasach szuka odskoczni od miejskiego zgiełku i stresu. Wyjazdy na wieś pozwalają na kontakt z naturą, oddychanie świeżym powietrzem i cieszenie się spokojem i ciszą wiejskiego krajobrazu. Wieś oferuje możliwość relaksu i odprężenia w malowniczych okolicznościach przyrody. Ponadto, turystyka na wsi daje możliwość doświadczenia autentycznego stylu życia wiejskiego, kultury i tradycji. Turystyci mogą poznać lokalne zwyczaje, potrawy, rzemiosło i brać udział w tradycyjnych wydarzeniach, takich jak

festiwale czy targi regionalne. To unikalne doświadczenie, które różni się od typowych wizyt w popularnych miejscach turystycznych. Wieś stopniowo rozwija infrastrukturę turystyczną, taką jak gospodarstwa agroturystyczne, małe hotele, pensjonaty czy atrakcje turystyczne. Powstaje wiele obiektów, które oferują komfortowe warunki zakwaterowania, lokalną kuchnię, a także różnorodne formy aktywnego wypoczynku, takie jak wędrówki piesze, rowerowe czy jazda konno. To przyciąga turystów, którzy chcą doświadczyć uroku wiejskiego życia, nie rezygnując z pewnych wygód. Turystyka na wsi umożliwia degustację lokalnych produktów spożywczych, takich jak świeże owoce, warzywa, sery, miody czy tradycyjne potrawy. Coraz więcej osób interesuje się zdrowym odżywianiem i lokalnymi produktami, dlatego wieś staje się atrakcyjnym miejscem do poszukiwania autentycznych, organicznych i świeżych produktów. Nie bez znaczenia jest fakt, że wieś posiada bogate dziedzictwo kulturowe, które jest ważnym elementem lokalnej tożsamości. Turyści odwiedzający wieś mogą odkrywać zabytkowe budowle, kościoły, muzea etnograficzne, tradycyjne rzemiosło i inne elementy kultury wiejskiej.

Aby móc ubiegać się o ww. turystę weekendowego, krótkookresowego niezbędny jest min. dobry, szybki dojazd na miejsce wypoczynku. Niestety, w przypadku Polski jest to najczęściej aspekt dyskwalifikujący wiele regionów. W sytuacji uprzywilejowanej znajdują się atrakcyjne turystycznie miejsca położone w stosunkowo niewielkiej odległości od dużych ośrodków miejskich. Pod tym względem obszar Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD znajduje się w bardzo dobrym miejscu województwa podkarpackiego, w odległości kilku, kilkunastu do maksymalnie kilkudziesięciu kilometrów od dużych miast np. Krosno 5 km, Jasło 12 km, Rzeszów 25 km, Dębica 30 km, Łańcut 43 km, czy Tarnów 60 km. Ponadto oddanie do użytku Autostrady A4, a wkrótce również trasy szybkiego ruchu s19, rozwój Podkarpackiej Kolei Aglomeracyjnej może zachęcić do wizyty w naszym regionie mieszkańców metropolii krakowskiej, śląskiej czy warszawskiej.

Mimo niezłych predyspozycji w ostatnich latach nie przyciągnięto znaczącej liczby turystów spędzających więcej niż kilka dni na obszarze naszej LGD. Jednym z powodów takiej sytuacji jest oprócz braku atrakcyjnych produktów turystycznych będącym magnesem dla turystów z dalszych części kraju i z zagranicy, niewystarczająca infrastruktura turystyczna w tym.: hotele, pensjonaty, kwatery gościnne, punkty gastronomiczne, czy oferta rekreacyjno- wypoczynkowa. Wymieniona infrastruktura jest nie najlepiej rozwinięta i w porównaniu z najbardziej atrakcyjnymi turystycznie regionami Polski wypada bardzo słabo, co uniemożliwia skuteczną walkę o turystę. Wobec tego zdecydowano się, w ramach realizacji niniejszej LSR, na wszechstronne działania niwelujące ten problem.

Realizacja celu C.1 przyczyni się do uczynienia z obszaru objętego LSR Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD miejsca przyjaznego i atrakcyjnego dla turysty, zarówno tego, który mieszka w stosunkowo niewielkiej odległości od naszej LGD i który będzie regularnie odwiedzał obszar LGD w celu skorzystania z oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej, jak i tego, który przybędzie do naszego regionu na kilkudniowy wypoczynek. Działania prowadzić należy dwutorowo. Z jednej strony należy zadbać o rozwój małej infrastruktury publicznej służącej turystom (przedsięwzięcie P.1.4) z drugiej należy stworzyć w oparciu o lokalnych przedsiębiorców ofertę noclegową, gastronomiczną i usług okołoturystycznych (przedsięwzięcia P.1.1 – P.1.3)

Realizacja celu C.1 przyczyni się także do podniesienia jakości życia jej mieszkańców. Z produktów przedsięwzięcia P.1.4. będą korzystać również, a w niektórych przypadkach przede wszystkim, mieszkańcy obszaru objętego LSR. Dzięki powstałej małej infrastrukturze publicznej mieszkańcy skorzystają z uroków i walorów swoich miejscowości, gmin, obszaru objętego LSR w aktywny sposób odpoczywając, uprawiając sport i rekreacje, zwiedzając. Powstałe produkty w ramach realizacji zadania zachęcą wiele grup społecznych w różnym wieku do odwiedzin interesujących miejsc w swoim bliskim otoczeniu, organizacji tam spotkań towarzyskich czy imprez a więc do większej integracji i wzmocnienia więzi między mieszkańcami.

Na podniesienie jakości życia mieszkańców wpłyną również niewątpliwie nowe miejsca pracy na obszarze LSR. Analiza potrzeb i potencjału wykazała, że na obszarze objętym LSR Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD w ostatnich latach utrzymuje się wysoka liczba bezrobotnych, zaś stopa bezrobocia jest znacząco wyższa od średniej

województwa i kraju. Zauważa się, iż znaczna część osób pozostających bez pracy to osoby niemające żadnego doświadczenia zawodowego i nieposiadające kwalifikacji zawodowych oraz wykształcenia. Zdecydowany większy odsetek osób bezrobotnych zamieszkuje tereny wiejskie. Wszystkie te elementy stanowią czynniki obniżające atrakcyjność regionu i powodują niekorzystne zmiany w społeczeństwie, w tym ubóstwo i wykluczenie społeczne. Analiza dostępnych danych oraz konsultacje ze środowiskiem jednoznacznie wskazują, że przyczyną takiego stanu rzeczy jest słabo rozwinięta przedsiębiorczość. Na obszarze objętym LSR istnieje niewiele dużych, średnich i małych firm, zaś spora część z nich jest w nie najlepszej kondycji finansowej. Tego typu przedsiębiorstwa będące w innych regionach kraju największym „dostarczycielem” ofert pracy zatrudniają na naszym obszarze zbyt mały odsetek osób poszukujących pracy. Problemem są również słabe mikroprzedsiębiorstwa, które w wyniku trudnej sytuacji na rynku, nie rozwijają się, balansując często na krawędzi opłacalności, nie będąc w stanie zatrudniać nowych pracowników. Również struktura działalności gospodarczych wg kodu PKD przedstawia się niekorzystnie, pokazując, że dominującymi rodzajami działalności są mało innowacyjne, uzależnione od lokalnej koniunktury: handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych i motocykli czy budownictwo. W ramach realizacji niniejszego celu wsparte zostaną osoby chcące podjąć działalność gospodarczą lub rozwinąć istniejącą firmę w zakresie szeroko pojętej turystyki. Przyczyni się to do tworzenia nowych miejsc pracy w branży turystycznej i okołoturystycznej.

W ramach celu C.1 przewiduje się również rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w zakresie agroturystyki i zagród edukacyjnych. Umożliwi to gospodarstwom rolnym dywersyfikację źródeł dochodu. Rolnicy będą mogli wykorzystać swoje zasoby, takie jak przestrzeń, krajobraz, produkty rolnicze, do świadczenia usług turystycznych, takich jak noclegi, wyżywienie, atrakcje rekreacyjne i edukacyjne. To przyczyni się do stabilizacji dochodów w gospodarstwach rolnych, zmniejszy ich zależność od zmienności cen na rynkach rolnych i podniesie jakość życia rolników i ich rodzin. Agroturystyka i zagrody edukacyjne to również promowanie lokalnych produktów spożywczych, rękodzieła i tradycji kulturowych. Goście będą mieli możliwość skosztowania świeżych, lokalnych produktów, zakupu wyrobów rzemieślniczych i uczestniczenia w tradycyjnych wydarzeniach czy warsztatach. To przyczyni się do wzmocnienia lokalnej gospodarki i kultury i doskonale wpisuje się w wyżej opisany trend „city Break na wsi”.

Wskaźnikami rezultatu celu C.1 będą:

- Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR
- Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR
- Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR

Źródło finansowania celu C.1: PS WPR³

Przedsięwzięcie P.1.1 Tworzenie nowych firm w branży turystycznej

W ramach realizacji przedsięwzięcia planuje się pomoc finansową na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej w branży turystycznej i okołoturystycznej, w szczególności dla osób poszukujących pracy. Preferowane będą innowacyjne inwestycje. O pomoc będzie można ubiegać się osoby planujące utworzenie działalności gospodarczej w ramach poniższych sekcji i kodów PKD (Podział działalności według PKD 2007):

- Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi – całość
- Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, w tym:
  - 79.12.Z Działalność organizatorów turystyki

---

³ Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023- 2027

- 79.90.C Pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji, gdzie indziej niesklasyfikowana
- Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, w tym:
- 90.01.Z Działalność związana z wystawianiem przedstawień artystycznych
  - 90.02.Z Działalność wspomagająca wystawianie przedstawień artystycznych
  - 90.04.Z Działalność obiektów kulturalnych
  - 91.02.Z Działalność muzeów
  - 91.03.Z Działalność historycznych miejsc i budynków oraz podobnych atrakcji turystycznych
  - 91.04.Z Działalność ogrodów botanicznych i zoologicznych oraz obszarów i obiektów ochrony przyrody
  - 93.11.Z Działalność obiektów sportowych
  - 93.13.Z Działalność obiektów służących poprawie kondycji fizycznej
  - 93.19.Z Pozostała działalność związana ze sportem
  - 93.21.Z Działalność wesołych miasteczek i parków rozrywki
  - 93.29.A Działalność pokojów zagadek, domów strachu, miejsc do tańczenia i w zakresie innych form rozrywki lub rekreacji organizowanych w pomieszczeniach lub w innych miejscach o zamkniętej przestrzeni
  - 93.29.B Pozostała działalność rozrywkowa i rekreacyjna, gdzie indziej niesklasyfikowana

Podmioty otrzymujące wsparcie w ramach przedsięwzięcia P.1.1: osoby fizyczne nie prowadzące działalności gospodarczej

Preferowane osoby: poszukujące pracy

Źródło finansowania: PS WPR

Sposób wdrażania: konkurs/ nabór wniosków o przyznanie pomocy.

Wysokości wsparcia i forma wsparcia: ryczałt do 150 tys. zł

Poziom wsparcia: do 65%

Wskaźniki produktu w ramach przedsięwzięcia P.1.1:

- Liczba zrealizowanych operacji w ramach utworzenia nowego przedsiębiorstwa

Przedsięwzięcie P.1.2 Rozwój przedsiębiorstw działających w branży turystycznej

W ramach realizacji przedsięwzięcia planuje się pomoc finansową dla mikro i małych przedsiębiorstw działających w branży turystycznej i okołoturystycznej na inwestycje, które przyczynią się do ich rozwoju, wzrostu konkurencyjności, wzrostu zatrudnienia. Preferowane będą inwestycje przewidujące więcej miejsc pracy, a także te z innowacyjnymi elementami. O pomoc będzie można ubiegać podmioty planujące rozwinięcie działalności gospodarczej w ramach poniższych sekcji i kodów PKD (Podział działalności według PKD 2007):

- Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi – całość
- Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, w tym:
  - 79.12.Z Działalność organizatorów turystyki
  - 79.90.C Pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji, gdzie indziej niesklasyfikowana
- Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, w tym:
  - 90.01.Z Działalność związana z wystawianiem przedstawień artystycznych
  - 90.02.Z Działalność wspomagająca wystawianie przedstawień artystycznych
  - 90.04.Z Działalność obiektów kulturalnych
  - 91.02.Z Działalność muzeów

- 91.03.Z Działalność historycznych miejsc i budynków oraz podobnych atrakcji turystycznych
- 91.04.Z Działalność ogrodów botanicznych i zoologicznych oraz obszarów i obiektów ochrony przyrody
- 93.11.Z Działalność obiektów sportowych
- 93.13.Z Działalność obiektów służących poprawie kondycji fizycznej
- 93.19.Z Pozostała działalność związana ze sportem
- 93.21.Z Działalność wesołych miasteczek i parków rozrywki
- 93.29.A Działalność pokojów zagadek, domów strachu, miejsc do tańczenia i w zakresie innych form rozrywki lub rekreacji organizowanych w pomieszczeniach lub w innych miejscach o zamkniętej przestrzeni
- 93.29.B Pozostała działalność rozrywkowa i rekreacyjna, gdzie indziej niesklasyfikowana

Podmioty otrzymujące wsparcie w ramach przedsięwzięcia P.1.2: osoby fizyczne i prawne prowadzące działalność gospodarczą

Preferowane podmioty: rozwijające działalności w branży innej niż noclegi i gastronomia

Źródło finansowania: PS WPR

Sposób wdrażania: konkurs/ nabór wniosków o przyznanie pomocy.

Wysokości wsparcia i forma wsparcia: refundacji kosztów kwalifikowalnych do wysokości 500 tys. zł

Poziom wsparcia: do 65%

Wskaźniki produktu w ramach przedsięwzięcia P.1.2:

- Liczba zrealizowanych operacji w ramach rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa

Przedsięwzięcie P.1.3 Rozwój gospodarstw rolnych w kierunku turystyki

W ramach realizacji przedsięwzięcia planuje się pomoc finansową na rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w zakresie agroturystyki i zagród edukacyjnych.

Poprzez **gospodarstwo agroturystyczne** należy rozumieć rodzaj obiektu zakwaterowania turystycznego, który stanowią pokoje i domy mieszkalne oraz przystosowane budynki gospodarcze (po adaptacji) w gospodarstwach wiejskich (rolnych, hodowlanych, ogrodniczych czy rybackich), będące własnością rolników, wynajmowane turystom na noclegi za opłatą, z możliwością sprzedaży posiłków domowych i innych usług uatrakcyjnających pobyt.

Poprzez **zagrodę edukacyjną** należy rozumieć przedsięwzięcie prowadzone przez mieszkańców wsi na obszarach wiejskich. W ramach tego przedsięwzięcia można przyjmować dzieci i młodzież w ramach programów szkolnych i aktywności pozaszkolnej, realizując przynajmniej dwa spośród następujących celów edukacyjnych:

- edukacja w zakresie produkcji roślinnej,
- edukacja w zakresie produkcji zwierzęcej,
- edukacja w zakresie przetwórstwa produktów rolnych,
- edukacja w zakresie świadomości ekologicznej i konsumenckiej,
- edukacja w zakresie dziedzictwa kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej

Podmioty otrzymujące wsparcie w ramach przedsięwzięcia P.1.3: rolnicy z małych gospodarstw i domownicy

Preferowane podmioty: rozwijające gospodarstwa w kierunku zagród edukacyjnych

Źródło finansowania: PS WPR

Sposób wdrażania: konkurs/ nabór wniosków o przyznanie pomocy.

Wysokości wsparcia i forma wsparcia: ryczałt do 150 tys. zł

Poziom wsparcia: do 65%

Wskaźniki produktu w ramach przedsięwzięcia P.1.3:

- Liczba operacji z zakresu rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych
-

Przedsięwzięcie P.1.4 Rozwój infrastruktury publicznej służącej mieszkańcom i turystom

Aby uczynić obszar objęty LSR atrakcyjnym dla turystyki oraz dla mieszkańców należy poprawić małą infrastrukturę publiczną. Realizacja celu przyczyni się do powstania sieci obiektów i urzędzeń turystycznych, które będą służyć przyjeżdżającym na nasz obszar turystom i mieszkańcom. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na poprawienie jakości infrastruktury służącej rozwojowi aktywnej turystyki i rekreacji, jak również infrastruktury w oparciu o którą można będzie realizować wydarzenia kulturalne, czy sportowe. Szczególną uwagę zwraca się uwagę na tworzenie i rozwój szlaków turystycznych, które uważane są za bardzo ważny składnik atrakcyjnej oferty turystycznej. W ramach przedsięwzięcia planuje się stworzyć nowe lub uatrakcyjnić istniejące szlaki turystyczne. Szlaki prowadzić będą do najcenniejszych obiektów krajoznawczych (zabytki architektury, muzea, pomniki przyrody itp.), pozwolą na poznanie walorów krajobrazowych naszego obszaru, a także umożliwią aktywny wypoczynek i uprawianie sportów dzięki wykorzystaniu walorów środowiska przyrodniczego.

Podmioty otrzymujące wsparcie w ramach przedsięwzięcia P.1.4: jednostki sektora finansów publicznych, osoby prawne, mikro i małe przedsiębiorstwa

Preferowany rodzaj operacji: tworzenie lub rozwój szlaków turystycznych

Źródło finansowania: PS WPR

Sposób wdrażania: konkurs/ nabór wniosków o przyznanie pomocy.

Wysokości wsparcia i forma wsparcia: refundacji kosztów kwalifikowalnych do wysokości 500 tys. zł

Poziom wsparcia: jednostki sektora finansów publicznych do 75%, mikro i małe przedsiębiorstwa do 65%, pozostałe osoby prawne do 100%

Wskaźniki produktu w ramach przedsięwzięcia P.1.4:

- Liczba operacji z zakresu rozwoju małej infrastruktury publicznej
-

Cel C.2. Wzmacnianie świadomości i tożsamości lokalnej mieszkańców obszaru objętego LSR

Analiza potrzeb i potencjału obszaru objętego LSR Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD wykazała, iż sektor społeczny wymaga interwencji w ramach niniejszej LSR.

Mimo stosunkowo wielu inicjatyw i rozwoju społeczności obywatelskiej w ostatnich latach, wciąż brakuje programów, które będą aktywizować mieszkańców obszaru, w tym osoby młode, seniorów, jak i grupy w niekorzystnej sytuacji. Organizacje działające na obszarze mają niski potencjał finansowy i logistyczny, przez co słabiej wykorzystują dostępne środki na realizację celów statutowych. Niewystarczające środki na wspieranie inicjatyw (włączenie społeczno-zawodowe mieszkańców, organizowanie społeczności lokalnej i animacja społeczna, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi) lub małe możliwości pozyskiwania środków publicznych na inicjatywy lokalne, w których ogromną przeszkodą jest wymagany finansowy wkład własny, hamują aktywność mogącą przysłużyć się lokalnej społeczności w różnym zakresie. Niezwykle ważnym wyzwaniem, jest wsparcie działań pozwalających ugruntować i rozwijać regionalną tożsamość i dziedzictwo kulturowe. Brak aktywności mieszkańców, zwłaszcza osób młodych, sprawia, że nie utożsamiają się oni z miejscem zamieszkania. Nie są z nim związani emocjonalnie, co ułatwia decyzję o ewentualnej emigracji.

Realizacja celu C.2 przewiduje zaangażowanie najważniejszych organizacji pozarządowych (min. KGW, OSP) i innych podmiotów (min. parafie) działających w sektorze społecznym na obszarze objętym LSR do działań na rzecz zwiększenia świadomości, tożsamości lokalnej i dzięki temu zwiększenia aktywności społecznej i wzmocnienia kapitału społecznego.

To właśnie, przede wszystkim, organizacje pozarządowe w ramach realizacji niniejszego celu realizować będą zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru objętego LSR. Ochrona dziedzictwa oprócz ww. wzmocnienia świadomości i tożsamości mieszkańców spowoduje szereg innych pozytywnych zmian, w tym w szczególności:

- rozwój turystyki wiejskiej – wiejskie obszary bogate w zabytki, tradycje, kulturę i folklor mogą stać się popularnymi celami podróży. To z kolei generuje popyt na usługi turystyczne, takie jak agroturystyka, gastronomia czy rękodzieło, co przyczynia się do rozwoju lokalnej gospodarki i tworzenia miejsc pracy,
- zatrzymanie migracji – dzięki eksponowaniu dziedzictwa lokalnego wieś stanie się atrakcyjnym miejscem do życia i pracy. To przyczynia się do stabilizacji lokalnej społeczności i zatrzymania odpływu ludności z obszarów wiejskich,
- promocji lokalnej kultury, sztuki i twórczości - wzrost zainteresowania lokalnymi artystami, muzyką, teatrem, literaturą czy rzemiosłem artystycznym. Twórcy lokalni zyskują szanse na promocję swojej twórczości, a lokalne społeczności mają dostęp do różnorodnych wydarzeń kulturalnych.

Wskaźnikami rezultatu celu C.2 będą:

- Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR
- Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami

Źródło finansowania celu C.2: PS WPR

Przedsięwzięcie P.2.1 Poznawanie i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego

Realizacja przedsięwzięcia polega na wspieraniu inicjatyw związanych z ochroną oraz promocją dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego. Planuje się dwa typy operacji: nie inwestycyjne, w tym:

- wydarzenia,
- publikacje,
- warsztaty,
- imprezy,
- kampanie,

jak również inwestycyjne, w tym:

- zakup strojów regionalnych,
- tworzenie lub rozwój obiektów pełniących funkcje muzealne,
- wyposażenie zespołów kultywujących lokalny folklor.

Inicjatywy ochrony dziedzictwa będą wspierać kultywację tradycji i praktyk społeczności obszaru objętego LSR. Poprzez zachowanie i promowanie dziedzictwa, mieszkańcy obszaru objętego LSR mogą utrzymać swoje tożsamości, tradycje, sztukę, folklor itp.

Ochrona i promocja lokalnego dziedzictwa będzie również dobrym uzupełnieniem celu C.1 niniejszej LSR tj. może stanowić ważny zasób dla rozwoju turystyki i gospodarki lokalnej. Zachowane i atrakcyjne miejsca, ciekawe tradycje, folklor, kuchnia regionalna będą przyciągać turystów, generując popyt na usługi turystyczne, takie jak noclegi, gastronomia, usługi. Przyczyni się to do tworzenia miejsc pracy, rozwoju lokalnych przedsiębiorstw i podnoszenia jakości życia społeczności na obszarze objętym LSR.

Podmioty otrzymujące wsparcie w ramach przedsięwzięcia P.2.1: osoby prawne, osoby fizyczne, grupy nieformalne, jednostki sektora finansów publicznych

Preferowany rodzaj operacji: operacje realizowane przy współpracy co najmniej 2 podmiotów

Źródło finansowania: PS WPR

Sposób wdrażania: projekty grantowe składające się z zadań powierzonych do realizacji grantobiorcom

Wysokości wsparcia i forma wsparcia: refundacji kosztów kwalifikowalnych do wysokości 50 tys. zł (minimum 5 tys. zł)

Poziom wsparcia: do 100%

Wskaźniki produktu w ramach przedsięwzięcia P.2.1:

- Liczba zadań grantowych z zakresu ochrony dziedzictwa lokalnego
-

Cel C.3. Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji

Analiza potrzeb i potencjału obszaru objętego LSR Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD wykazała, iż dzieci, młodzieży, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji wymagają interwencji w ramach niniejszej LSR. Cel koncentruje się na zagadnieniach związanych ze sferą społeczną, a w szczególności na rozwiązywaniu problemów społecznych związanych z edukacją oraz usługami społecznymi.

Pierwszym z obszarów tematycznych poruszonym w ramach celu C.3 jest **wsparcie szkół na terenach wiejskich**. Wsparcie w ramach tego przedsięwzięcia będzie miało na celu nabywanie i podnoszenie kluczowych kompetencji uczniów, niezbędnych do poruszania się na rynku pracy. Uwzględnione zostaną zróżnicowane potrzeby uczniów, zgodne z ich indywidualnymi czy specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wspierani będą m.in. uczniowie znajdujący się w niekorzystnej sytuacji materialnej, osiągający wysokie wyniki w nauce i/lub w sportach zespołowych np. poprzez programy stypendialne. Ważnym zadaniem będzie wsparcie edukacji włączającej oraz jej upowszechnianie, a także poprawa jakości kształcenia osób z niepełnosprawnościami.

Drugim z obszarów tematycznych w ramach celu C.3 są **usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej**. Obszar ten jest odpowiedzią na negatywne skutki starzenia się społeczeństwa, spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym, rosnącą liczbę osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu oraz dostępność i jakość kluczowych usług publicznych. Zgodnie z zebranymi danymi i przeprowadzonymi konsultacjami wskazano na zwiększający się odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. Tendencja ta, jeśli będzie utrzymywać się przez dłuższy czas, może przynieść niekorzystne skutki o charakterze społeczno- ekonomicznym (mniejsza liczba osób aktywnych zawodowo, które stanowią siłę produkcyjną społeczeństwa spowoduje wzrost wydatków na pomoc społeczną i ochronę zdrowia w związku z powiększającą się grupą osób w wieku senioralnym – 60/65+). Ponadto, konsultacje wykazały, że wsparciem powinny zostać objęte osoby niepełnosprawne jako grupa społeczna będąca w ciężkiej sytuacji. Osoby niepełnosprawne i ich rodziny często potrzebują wsparcia finansowego, specjalistycznej opieki zdrowotnej, rehabilitacji i terapii, napotykają trudności w dostępie do różnych usług i infrastruktury, mają trudności w znalezieniu pracy i integracji zawodowej.

Wskaźnikami rezultatu celu C.3 będą:

- Liczba uczniów którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu
- Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej

Źródło finansowania celu C.3: EFS+ w ramach FEP na lata 2021-2027⁴

Przedsięwzięcie P.3.1 Wsparcie szkół na terenach wiejskich

Przedsięwzięcie polegające na wspieraniu kompleksowych programów rozwojowych, ukierunkowanych na podniesienie jakości edukacji m.in. poprzez:

- przygotowanie założeń systemu nauczania i programów nauczania w zakresie dostosowania ich do wymagań rynku pracy poprzez m.in.: współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym szkoły, szkolenia i kursy dla uczniów prowadzące m.in. do nabywania, potwierdzania kompetencji i kwalifikacji
- wsparcie uczniów w nabywaniu i rozwijaniu kompetencji kluczowych
- wsparcie szkoły w prowadzeniu skutecznej edukacji włączającej (z wykorzystaniem modeli wypracowanych w projekcie Przestrzeń dostępnej szkoły)
- podnoszenie kwalifikacji/kompetencji zawodowych nauczycieli, pracowników dydaktycznych i kadry zarządzającej szkół
- wsparcie psychologiczno-pedagogiczne uczniów i nauczycieli
- włączenie rodziców w działalność szkoły
- wdrażanie programów dotyczących przeciwdziałania zjawiskom patologicznym w szkole, w tym wszelkiego rodzaju dyskryminacji uczniów
- wsparcie szkół w budowaniu świadomości uczniów i rodziców w zakresie edukacji ekologicznej

---

Podmioty otrzymujące wsparcie w ramach przedsięwzięcia P.3.1: osoby prawne, jednostki sektora finansów publicznych

Źródło finansowania: EFS+ w ramach FEP na lata 2021-2027

Sposób wdrażania: projekty grantowe składające się z zadań powierzonych do realizacji grantobiorcom

Wysokości wsparcia i forma wsparcia: maksymalna wartość projektu grantowego to 200 000,00 €, ryczałt

Poziom wsparcia: na poziomie projektu grantowego 95% , na poziomie zadań grantowych do 100%

Wskaźniki produktu w ramach przedsięwzięcia P.3.1:

- Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem
  - Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność
-

Przedsięwzięcie P.3.2 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej

Przedsięwzięcie polegające na wspieraniu działań przyczyniających się do zwiększenia dostępności oraz zwiększenia liczby osób korzystających z usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, w tym szczególnie w obszarze pomocy społecznej, m.in. poprzez:

- Wsparcie skierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu oraz osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów poprzez zwiększenie dostępu do usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, w tym w szczególności rozwój usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych, asystenckich, wsparcie, w tym wytchnieniowe, opiekunów faktycznych (nieformalnych) osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w zakresie niezbędnym do opieki nad w/w osobą itp.,

---

⁴ Europejski Fundusz Społeczny + w ramach Funduszy Europejskich dla Podkarpacia na lata 2021-2027

- Wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań o charakterze chronionym i wspomagającym lub rozwój mieszkalnictwa adoptowalnego, działania w zakresie poprawy warunków mieszkaniowych oraz inne rozwiązania łączące wsparcie społeczne i mieszkaniowe,
- Wsparcie skierowane do osób starszych poprzez działania na rzecz zwiększenia ich zaangażowania w życie społeczności lokalnej, w tym w szczególności działania na rzecz samopomocy, tworzenie lub wsparcie już istniejących placówek wsparcia seniorów,
- Wsparcie w zakresie tworzenia wypożyczalni sprzętu wspomagającego, pielęgnacyjnego i rehabilitacyjnego wraz z doradztwem i treningami w zakresie obsługi w warunkach domowych,
- Podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kandydatów i kadry niezbędnej do realizacji projektu w zakresie świadczenia wysokiej jakości usług społecznych w środowisku lokalnym (wyłącznie jako element uzupełniający wsparcie realizowanego w projektach), w tym szczególnie pracowników pomocy społecznej.

Podmioty otrzymujące wsparcie w ramach przedsięwzięcia P.3.2: osoby prawne, jednostki sektora finansów publicznych

Źródło finansowania: EFS+ w ramach FEP na lata 2021-2027

Sposób wdrażania: projekty grantowe składające się z zadań powierzonych do realizacji grantobiorcom

Wysokości wsparcia i forma wsparcia: maksymalna wartość projektu grantowego to 200 000,00 €, ryczałt

Poziom wsparcia: na poziomie projektu grantowego 95% , na poziomie zadań grantowych do 100%

Wskaźniki produktu w ramach przedsięwzięcia P.3.2:

- Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie
- Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

2. Uzasadnienie celów i przedsięwzięć w oparciu o konsultacje społeczne i analizę potrzeb i potencjału obszaru

Na podstawie analizy potrzeb i potencjału obszaru objętego LSR oraz powyższej uproszczonej analizy SWOT zdefiniowano następujące związki przyczynowo skutkowe pomiędzy celami i przedsięwzięciami:

Zidentyfikowane problemy/ wyzwania oraz podstawa wpisu ⁵	Przedsięwzięcia LSR	Pozytywne następstwa realizacji przedsięwzięcia
<ul style="list-style-type: none"> • utrzymujące się wysokie bezrobocie (rozdział IV.1.3), • migracje zarobkowe osób młodych do ośrodków miejskich i za granicę (rozdział IV.1.1, IV.1.2), • słabe wykorzystanie lokalnych zasobów, przyrodniczych, kulturowych obszaru (rozdział IV.1.8, IV.1.9), • mała ilość obiektów i miejsc noclegowych (rozdział IV.1.9), • niewystarczająca ilość usług okołoturystycznych (rozdział IV.1.2, IV.1.9), 	P.1.1 Tworzenie nowych firm w branży turystycznej	<ul style="list-style-type: none"> • zmniejszenie bezrobocie • zmniejszenie migracji osób młodych • lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów • zwiększenie ilości obiektów i miejsc noclegowych • zwiększenie ilości usług okołoturystycznych • zwiększenie świadomości mieszkańców z korzyści wynikających ze świadczenia usług turystycznych

⁵ odniesienie do miejsca w LSR, w którym dany czynnik został zidentyfikowany

<ul style="list-style-type: none"> • niska świadomość mieszkańców z korzyści wynikających ze świadczenia usług turystycznych (rozdział IV.1.9), 		
<ul style="list-style-type: none"> • utrzymujące się wysokie bezrobocie (rozdział IV.1.3), • słabo rozwinięty sektor mały i średnich przedsiębiorstw (rozdział IV.1.2), • słabe wykorzystanie lokalnych zasobów, przyrodniczych, kulturowych obszaru (rozdział IV.1.8, IV.1.9), • mała ilość obiektów i miejsc noclegowych (rozdział IV.1.9), • niewystarczająca ilość usług okołoturystycznych (rozdział IV.1.2, IV.1.2), 	<p>P.1.2 Rozwój przedsiębiorstw działających w branży turystycznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zmniejszenie bezrobocia • rozwój mikro i małych przedsiębiorstw • lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów • zwiększenie ilości obiektów i miejsc noclegowych • zwiększenie ilości usług okołoturystycznych
<ul style="list-style-type: none"> • znaczne rozdrobnienie gospodarstw rolnych i ich niska dochodowość (rozdział IV.1.4), • ukryte bezrobocie wśród rolników (rozdział IV.1.4), • sezonowość pracy w rolnictwie (rozdział IV.1.4), • słabe wykorzystanie lokalnych zasobów, przyrodniczych, kulturowych obszaru (rozdział IV.1.9), • niska świadomość rolników z korzyści wynikających ze świadczenia usług turystycznych (rozdział IV.1.4, IV.1.9), 	<p>P.1.3 Rozwój gospodarstw rolnych w kierunku turystyki</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie dochodowości gospodarstw rolnych • dodatkowe źródła pracy/ dochodu dla rolników i ich rodzin • lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów • zwiększenie świadomości rolników z korzyści wynikających ze świadczenia usług turystycznych
<ul style="list-style-type: none"> • niewykorzystany w pełni potencjał turystyczny wynikający z braków w infrastrukturze turystycznej (rozdział IV.1.9), • niewystarczająco rozwinięta infrastruktura sportowo- rekreacyjna (rozdział IV.1.9), • mała ilość i nie najlepszy stan szlaków turystycznych (rozdział IV.1.9), 	<p>P.1.4 Rozwój infrastruktury służącej turystom i mieszkańcom</p>	<ul style="list-style-type: none"> • lepsze wykorzystanie potencjału turystycznego • lepiej rozwinięta infrastruktura sportowo- rekreacyjna • zwiększenie ilości i poprawa stanu szlaków turystycznych
<ul style="list-style-type: none"> • mała aktywność ludzi młodych w działalności organizacji pozarządowych (rozdział IV.1.5, IV.1.6), • brak umiejętności, wiedzy i doświadczenia, w tym niska skuteczność w pozyskiwaniu środków (rozdział IV.1.5), • niski potencjał finansowy stowarzyszeń (rozdział IV.1.5), • słaba identyfikacja mieszkańców z 	<p>P.2.1 Poznawanie i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie aktywności ludzi młodych w działalności organizacji pozarządowych • zwiększenie umiejętności, wiedzy i doświadczenia członków organizacji pozarządowych • wsparcie finansowe stowarzyszeń • lepsza identyfikacja mieszkańców z miejscem zamieszkania

<ul style="list-style-type: none"> • miejscem zamieszkania (rozdział IV.1.5), • zanikanie lokalnych tradycji, zwyczajów, folkloru (rozdział IV.1.5), 		<ul style="list-style-type: none"> • zachowanie lokalnych tradycji, zwyczajów, folkloru
<ul style="list-style-type: none"> • zjawiska patologiczne w szkole i poza nią – uzależnienia, zła dieta, mała aktywność fizyczna, problemy psychologiczne, przemoc (rozdział IV.1.6, IV.1.7), • utrudniony dostęp do edukacji dla osób niepełnosprawnych (rozdział IV.1.6, IV.1.7), • niewystarczająco bogaty program nauczania kompetencji kluczowych - matematyka, informatyka, biologia, przedsiębiorczość (rozdział IV.1.7), • nisko poziom zaangażowania rodziców w działalność szkoły (rozdział IV.1.7), 	P.3.1 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> • ograniczenie zjawisk patologicznych w szkole i poza nią, • zwiększony dostęp do edukacji dla osób niepełnosprawnych • bogatszy program nauczania kompetencji kluczowych • większy poziom zaangażowania rodziców w działalność szkoły
<ul style="list-style-type: none"> • nie wystarczająca liczba miejsc opieki dla seniorów (rozdział IV.1.6), • ograniczony dostęp do specjalistycznego sprzętu medycznego wspomagającego w rehabilitacji, pielęgnacji (rozdział IV.1.6), • niewystarczająco rozwinięte usługi społeczne i opiekuńcze dla osób starszych i niepełnosprawnych (rozdział IV.1.6). 	P.3.2 Usługi społeczne w społeczności lokalnej	<ul style="list-style-type: none"> • większa liczba miejsc opieki dla seniorów • lepszy dostęp do specjalistycznego sprzętu medycznego wspomagającego w rehabilitacji, pielęgnacji • lepiej rozwinięte usługi społeczne i opiekuńcze dla osób starszych i niepełnosprawnych

Tabela 22 Powiązanie przedsięwzięć z analizą potrzeb i potencjału oraz konsultacjami społecznymi

3. Specyfikacja wskaźników

W poniższych tabelach przedstawiono wskaźniki produktu i rezultatu dla poszczególnych przedsięwzięć oraz celów. Wskaźniki rezultatu przypisane są do celów oraz odpowiadają za ich realizację. Wskaźniki produktu realizują poszczególne przedsięwzięcia, które będą realizowane w ramach poszczególnych celów. Wszystkie przewidziane do realizacji wskaźniki rezultatu są zgodne ze wskaźnikami programów, w ramach których planowana jest ich realizacja tj. PS WPR na lata 2023-2027 oraz FEP na lata 2021-2027. Wskaźniki produktu przypisane do przedsięwzięć realizowanych w ramach WPR, zostały adekwatnie do nich dobrane, tak aby w sposób mierzalny obrazowały ich realizację. Natomiast wskaźniki produktu przypisane do przedsięwzięć realizowanych w oparciu o finansowanie z EFS+, zostały odpowiednio dobrane w oparciu o FEP na lata 2021-2027.

Cel	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Możliwe sposoby pomiaru wskaźnika
C.1. Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru objętego LSR oraz podniesienie jakości życia jej	Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	Liczba utworzonych miejsc pracy (EPC)	12	Ankieta monitorująca po realizacji operacji, bieżący monitoring LSR
	Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką,	Liczba przedsiębiorstw	2	Ankieta monitorująca po realizacji operacji, bieżący monitoring LSR

mieszkańców	rozwinętych dzięki wsparciu w ramach WPR			
	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dotępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	Liczba osób	3200	Ankieta monitorująca po realizacji operacji, bieżący monitoring LSR
C.2. Wzmacnianie świadomości i tożsamości lokalnej mieszkańców obszaru objętego LSR	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	Liczba osób	800	Ankieta monitorująca po realizacji operacji, bieżący monitoring LSR, wnioski o rozliczenie grantu
	Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami	Liczba osób	1500	Ankieta monitorująca po realizacji operacji, bieżący monitoring LSR, wnioski o rozliczenie grantu
C.3. Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji	Liczba uczniów którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	Liczba osób	408	Bieżący monitoring LSR, wnioski o rozliczenie grantu
	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	Sztuka	5	Bieżący monitoring LSR, wnioski o rozliczenie grantu

Tabela 23 Specyfikacja wskaźników rezultatu LSR na lata 2023-2027

Przedsięwzięcie	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość docelowa	Możliwe sposoby pomiaru wskaźnika
P.1.1 Tworzenie nowych firm w branży turystycznej	Liczba zrealizowanych operacji w ramach utworzenia nowego przedsiębiorstwa	Sztuka	6	Ankieta monitorująca po realizacji operacji, bieżący monitoring LSR
P.1.2 Rozwój przedsiębiorstw działających w branży turystycznej	Liczba zrealizowanych operacji w ramach rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Sztuka	6	Ankieta monitorująca po realizacji operacji, bieżący monitoring LSR
P.1.3 Rozwój gospodarstw rolnych w	Liczba operacji z zakresu rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	Sztuka	2	Ankieta monitorująca po realizacji operacji, bieżący monitoring LSR

kierunku turystyki				
P.1.4 Rozwój infrastruktury służącej turystom i mieszkańcom	Liczba operacji z zakresu rozwoju małej infrastruktury publicznej	Sztuka	12	Ankieta monitorująca po realizacji operacji, bieżący monitoring LSR
P.2.1 Poznanie i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego	Liczba zadań grantowych z zakresu ochrony dziedzictwa lokalnego	Sztuka	30	Bieżący monitoring LSR, wniosek o rozliczenie grantu
P.3.1 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	Liczba osób	108	Bieżący monitoring LSR, wniosek o rozliczenie grantu
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	Sztuka	1	
P.3.2 Usługi społeczne w społeczności lokalnej	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	Liczba osób	104	Bieżący monitoring LSR, wniosek o rozliczenie grantu
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	Sztuka	1	

Tabela 24 Specyfikacja wskaźników produktu LSR na lata 2023-2027

VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych

Jednym z podstawowych zadań LGD jest wybór wniosków o udzielenie wsparcia w ramach realizacji LSR. Dokonuje tego specjalnie powołany organ - Rada Decyzyjna, w skład której wchodzi przedstawiciele lokalnych grup interesu sektorów gospodarczego, publicznego i społecznego. Rada pracuje w oparciu o Regulamin Rady, którego uchwalanie leży w kompetencjach Walnego Zebrania Członków. Regulamin Rady określa zadania członków organu decyzyjnego m.in. tryb zwoływania posiedzeń, sposób przeprowadzenia oceny i wyboru wniosków, sposób głosowania.

Czarnorzecko-Strzyżowska LGD w ramach zadań w zakresie LSR będzie prowadzić nabory wniosków o przyznanie pomocy składanych przez podmioty inne niż LGD oraz nabory wniosków związanych z realizacją projektów grantowych. Dokonując oceny i wyboru operacji Rada stosuje procedury których celem jest zapewnienie czytelnych i przejrzystych zasad pozwalających na skuteczną realizację LSR, gwarantując także potencjalnym wnioskodawcom obiektywizm i przejrzystość w procesie wyboru i oceny operacji. Procedury zostaną uchwalone przez Zarząd LGD i powstaną w oparciu o obowiązujące przepisy. Szczegółowo w nich zostaną opisane czynności i sposób postępowania uwzględniający przewidziane w strategii różne tryby realizacji operacji (konkurs, projekty grantowe).

Do oceny i wyboru operacji stosowane będą procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz kryteria wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów. W przypadku projektów grantowych stosowane będą procedury wyboru i oceny grantobiorców uwzględniające kryteria wyboru grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów. W procedurach określone zostaną zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu od decyzji Rady, przewiduje się podawanie do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń dotyczących oceny i wyboru operacji zawierające informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego. W przypadku projektów grantowych procedury przypisane tym projektom opiszą nie tylko proces wyboru grantobiorców, odwołań, ale także sposób rozliczania oraz kontrolę.

Rada dokonuje oceny i wyboru operacji w oparciu o powstałe procedury konkursowe i grantowe z zastosowaniem lokalnych kryteriów wyboru, określających priorytety LGD wynikające z przeprowadzonej analizy potrzeb i problemów obszaru.

Projekty ujęte w LSR będą wybierane i realizowane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla danego programu regionalnego i funduszu.

W przypadku operacji finansowanych z EFS+, projekty będą wybierane zgodnie z kryteriami, zasadami i warunkami obowiązującymi dla wdrażanego funduszu tj. FEP na lata 2021-2027. Promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów

Kryteria wyboru grantów i operacji w ramach LSR ustanawiane i zmieniane są przez Zarząd Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD. W proces ich tworzenia jak i zmian zaangażowana będzie społeczność lokalna poprzez konsultacje społeczne. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodny będzie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR. Kryteria wyboru operacji będą powiązane z diagnozą obszaru i preferować będą projekty, które w sposób bezpośredni odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby i problemy zauważalne na obszarze LGD, dotyczące w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji tj. osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, rolników z małych gospodarstw, osób poszukujących zatrudnienia.

Lokalne kryteria wyboru będą dopasowane do aktualnych uwarunkowań, potrzeb obszaru LGD, a także obowiązujących aktów legislacyjnych. Dlatego też dopuszcza się ich zmiany, aktualizację w trakcie realizacji LSR, a konieczność z tym związana może wynikać min. ze zmian w przepisach regulujących zagadnienia objęte LSR, uwag zgłoszonych przez społeczność lokalną czy przez Zarząd Województwa, a także z wniosków powstałych w ramach prowadzonych działań dotyczących monitoringu i ewaluacji LSR. Przewiduje się również, że zmiany w kryteriach dokonywane będą w szczególności w przypadku stwierdzenia, że nie pozwalają one na wybór projektów, które są konieczne dla prawidłowej realizacji celów i wskaźników LSR.

Zmiany w kryteriach mogą być zainicjowane poprzez pisemny wniosek członka Rady, Zarządu, pracownika Biura lub każdego podmiotu mogącego uzyskać wsparcie w ramach realizacji LSR Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD. We wniosku o zmianę kryterium należy podać propozycję zmian wraz z pisemnym uzasadnieniem. Zmiany w kryteriach wyboru poprzedzone są konsultacjami społecznymi, które polegają na udostępnieniu wszystkich dokumentów związanych ze zmianą w Biurze oraz na stronie internetowej LGD z informacją o możliwości wniesienia uwag. Konsultacje społeczne nie będą wymagane w przypadku zmian redakcyjnych, usunięcia omyłek pisarskich.

3. Innowacyjność w kryteriach wyboru

W kryteriach wyboru operacji uwzględniona zostanie min. innowacyjność. Przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi,

procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny). Stopień oryginalności zmian:

- kreatywne- powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji,
- imitujące- wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych
- pozorne- w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR, są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości”

4. Informacja o realizacji projektów grantowych

Projekty grantowe realizowane będą w ramach celów:

- Cel C.2. *Wzmacnianie świadomości i tożsamości lokalnej mieszkańców obszaru objętego LSR*- przedsięwzięcie: P.2.1 *Poznawanie i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego*
- Cel C.3. *Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji* - przedsięwzięcie: P.3.1 „*Wsparcie szkół na terenach wiejskich*” P.3.2 „*Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej.*”

VIII. Plan działania

Plan działania określa realizację celów i przedsięwzięć poprzez zakładane do realizacji wartości wskaźników w danych latach, szczególnie istotnymi datami ze względu na wdrażanie LSR oraz realizację zapisów umowy ramowej na jej realizację są 30 czerwca 2026 r., 31 grudnia 2026 r., 31 grudnia 2027 r. oraz 31 grudnia 2028 roku. Szczegółowy plan osiągnięcia zaplanowanych do realizacji wskaźników produktu i rezultatu w danych latach realizacji LSR, przedstawia załącznik Nr 2 niniejszej LSR

W ramach celu nr C.1 Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru objętego LSR oraz podniesienie jakości życia jej mieszkańców, zaplanowano realizację:

- Przedsięwzięcia P.1.1 „*Tworzenie nowych firm w branży turystycznej*”, na które do **30 czerwca 2026 r.** przeznaczono kwotę € 175 000,00, założono realizację przypisanego wskaźnika produktu na poziomie 6 szt., tj. 100 % wartości wskaźnika.
- Przedsięwzięcia P.1.2 „*Rozwój przedsiębiorstw działających w branży turystycznej*”, na które do **30 czerwca 2026 r.** przewidziano kwotę € 287 500,00, założono realizację przypisanego wskaźnika produktu na poziomie 2 szt., tj. 50 % wartości wskaźnika. Do **31 grudnia 2027 r.** przeznaczono kwotę € 287 500,00, założono realizację przypisanego wskaźnika produktu na poziomie kolejnych 3 szt., dając finalnie 100 % wartości zaplanowanego wskaźnika w latach objętych LSR.
- Przedsięwzięcia P.1.3 „*Rozwój gospodarstw rolnych w kierunku turystyki*” na które do **30 czerwca 2026 r.** przeznaczono kwotę € 75 000,00 , założono realizację przypisanego wskaźnika produktu na poziomie 2 szt., tj. 100 % wartości wskaźnika.
- Przedsięwzięcia P.1.4 „*Rozwój infrastruktury publicznej służącej mieszkańcom i turystom*” na które do **30 czerwca 2026 r.** przewidziano kwotę € 475 000,00, założono realizację przypisanego wskaźnika produktu na poziomie 6 szt., tj. 50 % wartości wskaźnika. Do **31 grudnia 2027 r.** przeznaczono kwotę € 475 000,00, założono realizację przypisanego wskaźnika produktu na poziomie kolejnych 6 szt., dając finalnie 100 % wartości zaplanowanego wskaźnika w latach objętych LSR.

W ramach celu nr C.2 Wzmacnianie świadomości i tożsamości lokalnej mieszkańców obszaru objętego LSR, zaplanowano realizację:

- Przedsięwzięcia P.2.1 „Poznanie i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego”, na które do **30 czerwca 2026 r.** przewidziano kwotę € 112 500,00, założono realizację przypisanego wskaźnika produktu na poziomie 15 szt., tj. 50 % wartości wskaźnika. Do **31 grudnia 2027 r.** przeznaczono kwotę w wysokości € 112 500,00, założono realizację wskaźnika produktu na poziomie kolejnych 15 szt., dając finalnie 100 % wartości zaplanowanego wskaźnika w latach objętych LSR.

W ramach celu nr C.3 „Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji”, zaplanowano realizację:

- Przedsięwzięcia P.3.1 „Wsparcie szkół na terenach wiejskich”, na które do **31 grudnia 2026 r.** przewidziano kwotę € 299 832,00, założono realizację przypisanego wskaźnika produktu na poziomie 204 osób, tj. 50 % wartości wskaźnika. Do **31 grudnia 2028 r.** przeznaczono kwotę w wysokości € 299 832,00, założono realizację wskaźnika produktu na poziomie kolejnych 204 osób, dając finalnie 100 % wartości zaplanowanego wskaźnika w latach objętych LSR,
- Przedsięwzięcia P.3.2 „Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej”, na które do **31 grudnia 2026 r.** przewidziano kwotę € 199 888,00, założono realizację wskaźnika produktu na poziomie 54 osób, tj. 50 % wartości wskaźnika. Do **31 grudnia 2028 r.** przeznaczono kwotę w wysokości 199 888,00 €, założono realizację wskaźnika produktu na poziomie 54 osób, dając finalnie 100 % wartości zaplanowanego wskaźnika w latach objętych LSR,

IX. Plan finansowy LSR

Budżet finansowania LSR został określony w załączniku Nr 3 do LSR i wynosi € 3 688 806,75, jego składowe stanowią dwa Programy/fundusze, tj. PS WPR oraz EFS+. Wysokość środków przewidziana na realizację LSR ze środków PS WPR wynosi € 2 462 500,00 z czego € 2 000 000,00 przeznaczono na komponent wdrażania LSR oraz 462 500,00 € na komponent związany z zarządzaniem LSR. Środki finansowe przewidziane na realizację LSR z EFS+ wynoszą € 1 226 306,75, z czego € 999 440,00 przeznaczono na komponent wdrażania LSR oraz € 226 866,75 na komponent związany z zarządzaniem LSR. Cel LSR C.1 oraz C.2 finansowany jest ze środków PS WPR natomiast Cel LSR C.3 finansowany jest ze środków EFS+. Powiązanie poszczególnych celów, przedsięwzięć jak i harmonogram osiągnięcia poszczególnych kwot (udzielone wsparcie) na komponent związany z wdrażaniem LSR przedstawia poniższa tabela.

Data	Nr celu LSR	Nr i nazwa przedsięwzięcia LSR	Kwota w EURO	Program/fundusz
31.12.2024 r.	1	P.1.1 Tworzenie nowych firm w branży turystycznej	175 000,00 €	PS WPR
	1	P.1.4 Rozwój infrastruktury służącej turystom i mieszkańcom	475 000,00 €	PS WPR
31.12.2025 r.	1	P.1.2 Rozwój przedsiębiorstw działających w branży turystycznej	287 500,00 €	PS WPR
	1	P.1.3 Rozwój gospodarstw rolnych w kierunku turystyki	75 000,00 €	PS WPR
	2	P.2.1 Poznanie i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego	112 500,00 €	PS WPR
	3	P.3.1 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	149 916,00 €	EFS+

	3	P.3.2 Usługi społeczne w społeczności lokalnej	99 944,00 €	EFS+
31.12.2026 r.	3	P.3.1 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	149 916,00 €	EFS+
	3	P.3.2 Usługi społeczne w społeczności lokalnej	99 944,00 €	EFS+
31.12.2027 r.	1	P.1.2 Rozwój przedsiębiorstw działających w branży turystycznej	287 500,00 €	PS WPR
	1	P.1.4 Rozwój infrastruktury służącej turystom i mieszkańcom	475 000,00 €	PS WPR
	2	P.2.1 Poznanie i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego	112 500,00 €	PS WPR
	3	P.3.1 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	149 916,00 €	EFS+
	3	P.3.2 Usługi społeczne w społeczności lokalnej	99 944,00 €	EFS+
31.12.2028 r.	3	P.3.1 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	149 916,00 €	EFS+
	3	P.3.2 Usługi społeczne w społeczności lokalnej	99 944,00 €	EFS+
31.12.2028 r.	-	-	-	-

Tabela 25 Plan finansowy realizacji LSR

Kwota w wysokości € 689 366,75 przeznaczona na komponent budżetu związany z zarządzaniem LSR została ujęta w załączniku Nr 3 do LSR, nie ma ona odzwierciedlenia we wskazanych celach ani przedsięwzięciach, nie jest ujęta w planie działania ani w planie wykorzystania budżetu LSR.

X. Monitoring i ewaluacja

Prowadzenie monitoringu i ewaluacji realizacji LSR w całym okresie jej wdrażania jest procesem koniecznym dla sprawdzenia czy udaje się skutecznie osiągać cele zapisane w strategii.

Głównym celem monitoringu będzie posiadanie aktualnych danych, co do postępów w realizacji strategii, szczególnie pod kątem ich efektywności i racjonalności. Zakres procesu monitoringu to przede wszystkim uzyskanie informacji zwrotnej, co do aspektu finansowego i rzeczowego realizacji założeń LSR. Ewaluacja przeprowadzona będzie na podstawie pozyskanych danych i służyć będzie ocenie zgodności prowadzonych działań z założonymi celami. Pozwoli to na wprowadzenie ewentualnych zmian w sytuacji, kiedy zajdzie potrzeba usprawnienia organizacji działań i uskutecznienia efektów wdrażanej LSR.

Monitorowanie strategii będzie obejmowało głównie elementy dotyczące funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji LSR i będzie się odbywało w sposób ciągły i systematyczny. Celem prowadzonego monitoringu będzie uzyskanie informacji zwrotnych na temat:

- realizacji finansowej i rzeczowej LSR (w tym wartości osiągniętych wskaźników)
- wydatkowania środków w ramach wdrażania LSR,
- funkcjonowania LGD i biura (m.in. działań informacyjno-promocyjnych, doradczych, realizacji planu komunikacji z lokalną społecznością, organów LGD),

- zaawansowania i prawidłowego przebiegu realizowanych przez beneficjentów/ grantobiorców operacji/ grantów będących efektem wdrażania strategii,

Podmiotem odpowiedzialnym za proces monitoringu LSR będą w głównej mierze pracownicy Biura LGD oraz Zarząd. W przypadku oceny działalności organów LGD (Zarząd, Rada) również Komisja Rewizyjna, Walne Zebranie Członków.

Gromadzone dane poprzez monitoring posłużą do sporządzania corocznego sprawozdania z realizacji LSR, czy sprawozdań na Walne Zebranie Członków. Będą również wykorzystane, jako materiał wyjściowy do przeprowadzania ewaluacji.

Jeśli w wyniku monitoringu okaże się, że w realizacji strategii napotkano na jakieś problemy, przyczynę tych problemów powinna wyjaśnić ewaluacja. Możemy się również spodziewać, że dostarczy nam ona pomocy w postaci środków zaradczych. Niezależnie od powyższego w przypadku sprawnej realizacji LSR i tak zakłada się przeprowadzenie, co najmniej dwóch ewaluacji (mid-term w połowie wdrażania LSR i ex-post na zakończenie jej wdrażania), w tym co najmniej jednej ewaluacji zewnętrznej (może być realizowana wspólnie przez kilka LGD gdyż zagwarantuje to porównywalność wyników). Organem odpowiedzialnym za przeprowadzenie ewaluacji będzie Zarząd LGD. Zarząd może zlecić również wykonanie niektórych zadań ekspertom zewnętrznym.

Kluczowymi kwestiami w aspekcie prowadzonej ewaluacji będzie podnoszenie jakości i efektywności działań mających na celu wdrożenie LSR, której prawidłowa realizacja będzie gwarantem sprawnego wydatkowania otrzymanych środków oraz możliwość reagowania na zmieniające się warunki otoczenia społeczno-gospodarczego na terenie LGD. Dlatego warto podkreślić, iż realizacja działań ewaluacyjnych odbywać się będzie z zastosowaniem kluczowych kryteriów, tzn. trafność, trwałość, efektywność, skuteczność i użyteczność. Ewaluacja zewnętrzna ma dostarczyć informacji na temat m.in.:

- oceny funkcjonowania LGD,
- skuteczności realizacji planu komunikacji,
- oceny procesu wdrażania LSR pod względem: realizacji finansowej, przejrzystości procedur, jakości kryteriów, adekwatności wskaźników,
- wpływu realizacji LSR obszar LGD.

Efektom końcowym przeprowadzonej ewaluacji zewnętrznej powinien być raport końcowy, upubliczniony na stronie LGD.

LITERATURA

- Artykuł pt: „Turystyka kontra koronawirus. Jak pandemia zmieniła branżę turystyczną”. Pobrano z lokalizacji Witryna sieci Web: „<https://www.biznes-hotel.pl/artykul/turystyka-kontra-koronawirus-jak-pandemia-zmieniła-branze-turystyczna>
- Artykuł pt: „Agroturystyka” Pobrano z lokalizacji Witryna sieci Web: <https://wuplodz.praca.gov.pl/documents/58203/845938/Agroturystyka.pdf/eb7770b0-bdfe-4d6c-ae64-b080cb5a884c?t=1406799720000>
- Cezary Jastrzębski (2014) Infrastruktura okołoturystyczna jako element wzbogacający ofertę obszarów wiejskich. Kielce
- CONNECTEDNESS Sp. z o.o. (2022, Październik 19). Ewaluacja zewnętrzna lokalnej strategii rozwoju Czarnorzecko-Strzyżowskiej Lokalnej Grupy Działania. Pobrano z lokalizacji Witryna sieci Web Stowarzyszenia http://lgdleader.pl/pliki/Raport_Czarnorzecko-Strzy%C5%BCowska.pdf
- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 (FEP 2021-2027). (2022). Rzeszów.
- Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. (2023).
- Poradnik Dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021). (2021).
- Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). (2017). Warszawa.
- Strategii Rozwoju Gminy Korczyna na lata 2022-2031
- Strategia Rozwoju Gminy Krościenko Wyżne do roku 2025
- Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Pogórza Strzyżowsko- Dynowskiego” na lata 2022- 2030
- Strategia Rozwoju Powiatu Krośnieńskiego na lata 2021-2027
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (SRKS2030). (2020). Warszawa.
- Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030 (SRW). (2020). Rzeszów.
- Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030. (2019). Warszawa.
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943 z późn. zm.). (2015). Warszawa.
- Ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (Dz.U. z 2023 r. poz. 412). (2023). Warszawa.

SPISY

Spis tabel

Tabela 1 Zestawienie Członków LGD w podziale na gminy i sektory (stan na dzień 05.2023 r.	8
Tabela 2 Wykaz gmin wchodzących w skład Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD (dane na 31.12.2020 r.). Źródło: dane GUS.....	10
Tabela 3. Liczba mieszkańców gmin wchodzących w skład LGD w lata: 2013, 2020, 2021	21
Tabela 4 Liczba urodzeń żywych i przyrost naturalny na 1000 mieszkańców gmin wchodzących w skład LGD w latach: 2016 i 2021. Dane GUS	23
Tabela 5 Mieszkańcy LGD w podziale na strukturę wieku w latach: 2016- 2021. Opracowanie własne na podstawie danych z GUS.	23
Tabela 6 Mieszkańcy LGD w podziale na strukturę wieku w latach: 2016- 2021. Opracowanie własne na podstawie danych z GUS.	23
Tabela 7 Liczba podmiotów gospodarczych na obszarze objętym LSR w 2021 roku. Opracowanie własne na podstawie danych z GUS.	25
Tabela 8 Struktura zarejestrowanych na obszarze LGD podmiotów gospodarczych w 2022 roku według rodzaju prowadzonej przez nich działalności (sekcji PKD) – Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą oraz Osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osob 26	26
Tabela 9 Charakterystyka rynku pracy z liczbą bezrobotnych według płci na koniec 2021 r. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS	28
Tabela 10 Bezrobotni zarejestrowani wg. poziomu wykształcenia na koniec 2021 r. (z uwagi na brak danych statystycznych na poziomie gmin, analizę przeprowadzono na poziomie powiatu)	28
Tabela 11 Bezrobotni zarejestrowani wg gmin na koniec 2021 r. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.....	28
Tabela 12 Bezrobotni zarejestrowani wg. czasu pozostawania bez pracy na koniec 2021 r. (z uwagi na brak danych statystycznych na poziomie gmin, analizę przeprowadzono na poziomie powiatu)	29
Tabela 13 Odsetek bezrobotnych zarejestrowanych wg grup wieku na koniec 2021 r. . (z uwagi na brak danych statystycznych na poziomie gmin, analizę przeprowadzono na poziomie powiatu)	29
Tabela 14 Gospodarstwa rolne na obszarze objętym LSR pod względem wielkości. Źródło GUS - BDL	31
Tabela 15 Liczba organizacji pozarządowych zarejestrowanych w KRS w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (wg danych z KRS z 2022 roku)	33
Tabela 16 Dane dotyczące frekwencji w wyborach prezydenckich w 2020 r. na terenie gmin LGD na tle powiatów strzyżowskiego i krośnieńskiego (źródło: Państwowa Komisja Wyborcza pkw.gov.pl)	33
Tabela 17 Liczba gospodarstw domowych i osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze objętym LSR w 2021 roku	35
Tabela 18 Liczba szkół podstawowych oraz uczniów oraz liczba uczniów na 1 oddział w szkole i liczba nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na etaty przedstawia. Dane GUS za rok 2021.	43
Tabela 19 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2020 r. w placówkach oświatowych na terenie poszczególnych gmin obszaru objętego LSR. Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie	45
Tabela 20 Zestawienie produktów obszaru objętego LSR Źródło: Dane własne LGD.....	52
Tabela 21 Spójność celów/przedsięwzięć LSR z dokumentami strategicznymi	65
Tabela 22 Powiązanie przedsięwzięć z analizą potrzeb i potencjału oraz konsultacjami społecznymi	79
Tabela 23 Specyfikacja wskaźników rezultatu LSR na lata 2023-2027	80
Tabela 24 Specyfikacja wskaźników produktu LSR na lata 2023-2027	81
Tabela 25 Plan finansowy realizacji LSR	85

Spis wykresów

Wykres 1 Schemat organizacyjny Rady Decyzyjnej. Opracowanie własne	9
Wykres 2. Zmiana liczby mieszkańców na obszarze objętym LSR w latach: 2013, 2020, 2021. Źródło GUS	21
Wykres 3. Dynamika zmian liczby mieszkańców województwa podkarpackiego. Źródło GUS, opracowanie własne	21
Wykres 4. Przyrost naturalny obszaru LGD w latach 2013-2021 Źródło GUS, opracowanie własne.....	22
Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców obszaru LGD i województwa podkarpackiego w latach 2013-2021, Źródło GUS, opracowanie własne	22
Wykres 6. Saldo migracji ogółem na 1000 mieszkańców w LGD i województwa podkarpackiego w latach 2016-2021, Źródło GUS, opracowanie własne	22
Wykres 7. Jakie Pani/Pana zdaniem są największe bariery (słabe strony) w rozwoju społeczno-kulturowym na obszarze Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD? (proszę wskazać max 5 najistotniejszych problemów). Źródło: Ankieta LGD pn. "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"	24
Wykres 8. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w latach 2016-2021 na obszarze LGD oraz województwa podkarpackiego. Źródło GUS, opracowanie własne	25
Wykres 9 Jakie projekty powinny być Pani/Pana zdaniem wspierane w przyszłym okresie programowania 2023- 2027? Proszę o wskazanie odpowiedzi w skali od 1 do 5 punktów, przy czym 1 oznacza niski priorytet, 5 oznacza bardzo wysoki priorytet. Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"	26
Wykres 10 Jakie Pani/Pana zdaniem są największe bariery (słabe strony) w rozwoju gospodarczo-ekonomicznym na obszarze Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD? Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"	27
Wykres 11. Bezrobotni zarejestrowani wg. wieku na koniec 2021 r. (dane GUS)	29
Wykres 12. Które grupy są Pani/Pana zdaniem najbardziej wykluczone z życia społecznego i gospodarczego na obszarze, w którym Pani/Pan mieszka? Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi. Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"	30
Wykres 13. Procentowy udział gospodarstw wg. ich wielkości na obszarze objętym LSR. Dane GUS za 2021 rok	31
Wykres 14 Proszę ocenić stopień rozwoju Pani/Pana gminy w następujących dziedzinach: Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"	34
Wykres 15. Zasięg środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach LGD i województwie podkarpackim w roku 2021	36
Wykres 16. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w latach 2013-2021	37
Wykres 17. Zasięg osób korzystający ze środowiskowej pomocy społecznej w Polsce, Woj. Podkarpackim i LGD w 2021 roku. Dane GUS.....	37
Wykres 18. Liczba decyzji o przyznaniu pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców wg przyczyny jej wydania w powiatach krośnieńskim i strzyżowskim w 2021 roku. Dane GUS	38
Wykres 19. Liczba rodzin, którym przyznano pomoc społeczną wg kryterium niepełnosprawności w latach 2015-2021. Dane GUS	40
Wykres 20. Jakie inicjatywy w aspekcie usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej są Pani/Pana zdaniem najbardziej potrzebne mieszkańcom obszaru Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD? – (proszę wskazać maksymalnie 3 odp.) Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"	42
Wykres 22 Wskaźnik skolaryzacji brutto w poszczególnych gminach objętych LSR w roku 2015 i 2021. Dane GUS	44
Wykres 23. Wskaźnik skolaryzacji na obszarze Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD oraz w województwie podkarpackim w 2015 i 2021 roku. Dane GUS	44

Wykres 24 Jakie działania w aspekcie wsparcia szkół na terenach wiejskich są najbardziej potrzebne w gminie, w której Pani/Pan mieszka. Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi. Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"	47
Wykres 25. Turystyczne obiekty noclegowe i ich wykorzystanie na obszarze LGD w 2021 roku. Dane GUS	52
Wykres 26. Liczba noclegów udzielonych zagranicznym turystom w roku 2019 i 2021. Dane GUS	53
Wykres 27. Liczba obiektów noclegowych i miejsc noclegowych zlokalizowanych na obszarze objętym LSR. Dane własne na podstawie źródeł internetowych (wyszukiwarka google, portale rezerwacyjne itp) – stan na 31.12.2022 r.	53
Wykres 28 Jakie Pani/Pana zdaniem są mocne strony / walory obszaru Czarnorzecko-Strzyżowskiej LGD? (proszę wskazać max 5 najistotniejszych walorów), Źródło: Ankieta LGD pn.: "Analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru na potrzeby opracowania lokalnej strategii rozwoju na lata 2023-2027 przez Czarnorzecko-Strzyżowską Lokalną Grupę Działania"	54

Spis zdjęć:

Zdjęcie 1 Plakat informujący mieszkańców o terminach spotkań konsultacyjnych dotyczących przygotowania nowej LSR.....	13
Zdjęcie 2 Plakat informujący o spotkaniach konsultacyjnych na rynku w Strzyżowie	13
Zdjęcie 3. Informacja zachęcająca mieszkańców do uczestnictwa w konsultacjach społecznych LGD na stronie www Gminy Wiśniowa	13
Zdjęcie 4 Informacja na stronie www LGD o konsultacji Analizy SWOT	13
Zdjęcie 5 Okładka dokumentu pt. Ewaluacja zewnętrzna lokalnej strategii rozwoju Stowarzyszenia Czarnorzecko- Strzyżowska Lokalna Grupa Działania	14
Zdjęcie 6 Spotkanie konsultacyjne w Krościenku Wyżnym. 20.09.2022 r.	14
Zdjęcie 7 Ankieta "Analiza potrzeb...." na portalu survio.com.....	15
Zdjęcie 8 Fiszka projektowa na portalu survio.com.....	16
Zdjęcie 9 Odpowiedzi na jedno z pytań ankiety pn: "Analiza potrzeb.."	19

Spis rysunków:

Rysunek 1 Mapa obszaru objętego LSR Czarnorzecko- Strzyżowskiej LGD.....	11
--	----

Załączniki do LSR na lata 2023-2027:

1. Cele i przedsięwzięcia

Załącznik Nr 1 do LSR na lata 2023-2027

Budżet (W EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 (Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru objętego LSR oraz podniesienie jakości życia jej mieszkańców)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
€ 175 000,00	P.1.1 Tworzenie nowych firm w branży turystycznej	osoby fizyczne	konkurs
€ 575 000,00	P.1.2 Rozwój przedsiębiorstw działających w branży turystycznej	mikro i małe przedsiębiorstwa	konkurs
€ 75 000,00	P.1.3 Rozwój gospodarstw rolnych w kierunku turystyki	rolnicy i domownicy małych gospodarstw rolnych	konkurs
€ 950 000,00	P.1.4 Rozwój infrastruktury publicznej służącej mieszkańcom i turystom	jednostki sektora finansów publicznych, osoby prawne	konkurs
	Przedsięwzięcia w ramach C.2 (Wzmacnianie świadomości i tożsamości lokalnej mieszkańców obszaru objętego LSR)		
€ 225 000,00	P.2.1 Poznawanie i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego	osoby prawne, osoby fizyczne, jednostki sektora finansów publicznych	projekt grantowy
	Przedsięwzięcia w ramach C.3 (Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji)		
€ 599 664,00	P.3.1 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	osoby fizyczne, osoby prawne, jednostki sektora finansów publicznych, uczniowie szkół i placówek systemu oświaty	projekt grantowy
€ 399 776,00	P.3.2 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej	jednostki sektora finansów publicznych, osoby prawne, osoby fizyczne, osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu	projekt grantowy

2. Plan działania

Załącznik Nr 2 do LSR na lata 2023-2027

Cel	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12. 2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1	Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru objętego LSR oraz podniesienie jakości życia jej mieszkańców													
Przedsięwzięcie 1.1 Tworzenie nowych firm w branży turystycznej	Liczba zrealizowanych operacji w ramach utworzenia nowego przedsiębiorstwa	6 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	PS WPR
Przedsięwzięcie 1.2 Rozwój przedsiębiorstw działających w branży turystycznej	Liczba zrealizowanych operacji w ramach rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0 szt.	0,0%	3 szt.	50,0%	0 szt.	50,0%	3 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	PS WPR
Przedsięwzięcie 1.3 Rozwój gospodarstw rolnych w kierunku turystyki	Liczba operacji z zakresu rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	0 szt.	0,0%	2 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	PS WPR
Przedsięwzięcie 1.4 Rozwój infrastruktury służącej turystom i mieszkańcom	Liczba operacji z zakresu rozwoju małej infrastruktury publicznej	6 szt.	50,0%	0 szt.	50,0%	0 szt.	50,0%	6 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.1	Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	6 szt.		3 szt.		0 szt.		3 szt.		0 szt.		0 szt.		PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.1.3	Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0 szt.		2 szt.		0 szt.		0 szt.		0 szt.		0 szt.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.4	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	1600 osób		0 osób		0 osób		1600 osób		0 osób		0 osób		PS WPR
C.2	Wzmacnianie świadomości i tożsamości lokalnej mieszkańców obszaru objętego LSR													
Przedsięwzięcie 2.1 Poznanie i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego	Liczba zadań grantowych z zakresu ochrony dziedzictwa lokalnego	0 szt.	0,0%	15 szt.	50,0%	0 szt.	50,0%	15 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	0 szt.	100,0%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 osób		400 osób		0 osób		400 osób		0 osób		0 osób		PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.2.1	Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami	0 osób	750 osób	0 osób	750 osób	0 osób	0 osób	0 osób	0 osób	0 osób	0 osób	PS WPR		
C.3	Włączenie społeczne dzieci, młodzieży, seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji													
Przedsięwzięcie 3.1 Wsparcie szkół na terenach wiejskich	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	0 osób	0,0%	102 osoby	25,0%	102 osoby	50,0%	102 osoby	75,0%	102 osoby	100%	0 osób	100,0%	EFS+
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 szt.	0,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100%	1 szt.	100,0%	EFS+
Przedsięwzięcie 3.2 Usługi społeczne w społeczności lokalnej	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	0 osób	0,0%	27 osób	25,0%	27 osób	50,0%	27 osób	75,0%	27 osób	100,0%	0 osób	100,0%	EFS+
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 szt.	0,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	EFS+

Wskaźnik rezultatu W.3.1 (1)	Liczba uczniów którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	0 osób		100 osób		100 osób		100 osób		100 osób		0 osób		EFS+
Wskaźnik rezultatu W.3.2 (1)	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	0 szt.		1 szt.		2 szt.		1 szt.		1 szt.		0 szt.		EFS+

3. Budżet LSR

Załącznik Nr 3 do LSR na lata 2023-2027

Planowana wysokość środków na wdrażanie LSR i zarządzanie LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR	EFS+	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	€ 2 000 000,00	€ -	€ 999 440,00	€ 2 999 440,00
Zarządzanie LSR (art. ust. 1 lit. c rozporządzenia 2021/1060)	€ 462 500,00	€ -	€ 226 866,75	€ 689 366,75
Razem	€ 2 462 500,00	€ -	€ 1 226 306,75	€ 3 688 806,75

4. Plan wykorzystania budżetu LSR

Załącznik Nr 4 do LSR na lata 2023-2027

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	€ 650 000	32,5%	€ 1 125 000	56,3%	€ 1 125 000	56%	€ 1 125 000	56,3%	€ 2 000 000	100,0%	€ 2 000 000	100%	€ 2 000 000	100%
EFS+	€ -	0,0%	€ 249 860	25,0%			€ 499 720	50,0%	€ 749 580	75,0%	€ 999 440	100%	€ 999 440	100%
EFRR	€ -	0,0%	€ -	0,0%			€ -	0,0%	€ -	0,0%	€ -	0%	€ -	0%
RAZEM	€ 650 000	21,7%	€ 1 374 860	45,8%			€ 1 624 720	54,2%	€ 2 749 580	91,7%	€ 2 999 440	100%	€ 2 999 440	100%